

Kaitila, Ville; Nikula, Nuutti; Karsai, Judit

Working Paper

Suomalaiset yritykset Tésekin, Slovakian, Unkarin ja Slovenian markkinoilla

ETLA Discussion Papers, No. 1061

Provided in Cooperation with:

The Research Institute of the Finnish Economy (ETLA), Helsinki

Suggested Citation: Kaitila, Ville; Nikula, Nuutti; Karsai, Judit (2006) : Suomalaiset yritykset Tésekin, Slovakian, Unkarin ja Slovenian markkinoilla, ETLA Discussion Papers, No. 1061, The Research Institute of the Finnish Economy (ETLA), Helsinki

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/63828>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

Keskusteluaiheita – Discussion papers

No. 1061

Ville Kaitila* – Nuutti Nikula* – Judit Karsai**

SUOMALAISET YRITYKSET TŠEKIN, SLOVAKIAN, UNKARIN JA SLOVENIAN MARKKINOILLA

* ETLA

** Unkarin tiedeakatemian Taloustieteen instituutti

Kirjoittajat kiittävät Kari Alhoa, Markku Kuisminia, Timo Laukkasta ja Barbro Widingiä kommenteista tutkimukseen sekä kaikkia yrityksiä ja niiden edustajia kyselyyn ja haastatteluihin osallistumisesta. Tutkimus on tehty kauppa- ja teollisuusministeriön toimeksiannosta ja rahoituksella.

KAITILA, Ville, NIKULA, Nuutti, KARSAI, Judit. SUOMALAISET YRITYKSET TŠEKin, SLOVAKIAN, UNKARIN JA SLOVENIAN MARKKINOILLA. Helsinki: ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, The Research Institute of the Finnish Economy, 2006, 90 s. (Keskusteluaiheita, Discussion Papers ISSN 0781-6847; Nro 1061).

TIIVISTELMÄ: Tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten yritysten kokemuksia ja tulevaisuuden liiketoimintanäkymiä Tšekissä, Slovakiassa, Unkarissa ja Sloveniassa (KIE4-maat). Tutkimuksessa arvioidaan ensin näiden maiden talouden tilaa ja kehityssuuntaa. Mailla on erilaisia kansantaloudellisia haasteita. Tämän jälkeen analysoidaan tekemämme yrityskyselyn tulokset. Kysely suunnattiin KIE4-maiden markkinoilla toimiville suomalaisyrityksille. Tulosten mukaan kasvavat paikalliset markkinat ja maiden EU-jäsenyys ovat tärkeimmät liiketoimintaa tukevat tekijät. Kyselyyn vastanneet yritykset aikovat edelleen laajentaa toimintaansa KIE4-maissa. Haastattelimme lisäksi erikseen joidenkin suomalaisten Unkarissa tuotannollista toimintaa harjoittavien yritysten johtoa. Tutkimuksessa on lisäksi unkarilaisen tutkijan tarkastelu Unkarin talousnäkymistä sekä maan investointi- ja yritysilmapiiristä. KIE4-maiden markkinoiden koko ja kasvupotentiaali ovat suomalaisille yrityksille mahdollisuus. Jatkossa kilpailu paikallisilla markkinoilla kuitenkin lisääntyy edelleen.

AVAINSANAT: Tšekki, Slovakia, Unkari, Slovenia, yritystoiminta, kansainvälistyminen, suorat sijoitukset, ulkomaankauppa

JEL-koodit: F15, L16, E60

KAITILA, Ville, NIKULA, Nuutti, KARSAI, Judit. FINNISH FIRMS OPERATING IN THE CZECH, SLOVAK, HUNGARIAN AND SLOVENIAN MARKETS. Helsinki: ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, The Research Institute of the Finnish Economy, 2006, 90 p. (Keskusteluaiheita, Discussion Papers ISSN 0781-6847; No. 1061).

ABSTRACT: We analyse the experience of Finnish firms operating in the Czech Republic, Slovakia, Hungary and Slovenia (CEE4 countries) and their future business prospects there. First, we review the state and development of these countries' economies. The countries face different economic challenges. After that we analyse the results from our firm survey. The questionnaire was sent to Finnish firms that operate in the CEE4 countries. According to the results, growing local markets and the countries' EU membership are the principal factors that support business there. The firms that answered the questionnaire plan to continue to expand their operations in the CEE4 countries. We also interviewed a number of Finnish business leaders whose companies have production in Hungary. Finally, the paper includes an analysis by a Hungarian researcher on the outlook of the Hungarian economy and the investment and business environment in the country. The economic size of the CEE4 countries and their growth potential form a possibility for Finnish firms. In the future, competition in the local markets will continue to increase, however.

KEY WORDS: Czech Republic, Slovakia, Hungary, Slovenia, business, internationalisation, FDI, foreign trade

JEL codes: F15, L16, E60

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	KATSAUS TŠEKin, SLOVAKIAN, UNKARIN JA SLOVENIAN TALOUKSIIN	3
2.1	Väestö ja väestörakenne	3
2.2	Työmarkkinat ja koulutustaso	6
2.3	Bruttokansantuotteen määrä henkeä kohti ja BKT:n rakenne	9
2.4	Teollisuustuotannon rakenne ja t&k-investoinnit	12
2.5	Työvoimakustannukset ja tuottavuuden kasvu	16
2.6	Ulkomaankauppa ja vaihtotase	23
2.7	Suorat sijoitukset KIE4-maihin	34
2.8	Julkisen sektorin rahoitustilanne sekä menot ja tulot	39
2.9	Markkinoiden toimivuus ja korruption aste	43
2.10	Liittyminen talous- ja rahaliittoon	45
2.11	EU:n rakennerahastot ja niiden merkitys	48
3	YRITYSKYSELYN VASTAUKSET	51
3.1	Kyselyn teko ja siihen vastanneet yritykset	51
3.2	Kyselyyn vastanneiden yritysten liiketoiminta KIE4-maissa	52
3.3	Suorien sijoitusten motivaatio KIE4-maissa	54
3.4	Liiketoimintaympäristö ja sen kehitys	55
3.5	Liiketoiminnan näkymät lähivuosina	58
3.6	Yrityskyselyn tulosten yhteenvedo	60
4	YRITYSHAASTattelut KOKEMUKSISTA UNKARIN MARKKINOILLA	61
4.1	Haastatellut yritykset	61
4.2	Unkarin liiketoimintaympäristön edut ja haitat	62
4.3	Henkilöstön saatavuus, palkkataso ja koulutus	62
4.4	Unkarin kilpailukyky	63
4.5	Viranomaistoiminta ja julkisen sektorin politiikka	63
5	UNKARIN TALOUSKEHITYS JA YRITYSILMAPIIRI – UNKARILAINEN NÄKÖKULMA	65
5.1	Kilpailuasetelma	65
5.2	Talouspolitiikka ja vakauspaketti	67
5.3	EU-jäsenyyden merkitys	71
5.4	Liiketoimintasektorin olosuhteet	73
5.5	Ulkomaiset suorat sijoitukset ja investointikannustimet	75
5.6	Korruptio	77
6	YHTEENVETO	79
6.1	Tšekin, Slovakian, Unkarin ja Slovenian talouskehitys	79
6.2	Yrityskyselyn tuloksia KIE4-maista	81
6.3	Yrityshaastatteluiden tuloksia Unkarista	82
6.4	Judit Karsain johtopäätökset luvussa 5	83
	LÄHDELUETTELO	85
	LIITE Yrityskyselyn lomake	87

1 JOHDANTO

Tšekki, Slovakia, Unkari ja Slovenia ovat osa Euroopan unionin vuonna 2004 toteutunutta laajenemista. Maiden yhteinen historia ei kuitenkaan rajoitu vain tähän tai toisen maailmansodan päättymisestä alkaneeseen ja 1990-luvun vaihteessa loppuneeseen vaiheeseen osana sosialistista järjestelmää tai Tšekin ja Slovakian kuulumiseen samaan yhtenäiseen Tšekkoslovakian valtioon vuosina 1918–1992, vaan ne kaikki kuuluivat ennen ensimmäistä maailmansotaa Itävallan Habsburgien keisarikuntaan. Historiallisesti ja henkisesti maat ovatkin olennainen osa keskieuropalaista kulttuuriperinettä.

Näiden maiden yhteenlaskettu väkiluku on vajaat 30 miljoonaa eli selvästi pienempi kuin suurimman uuden jäsenmaan Puolan, mutta keskimääräinen tulotaso ja siten ostovoima henkeä kohti ovat korkeampia kuin Puolassa. Viime vuosina nämä neljä maata, joihin viitataan tässä tutkimuksessa myös termillä KIE4-maat¹, ovat lisäksi jättäneet Puolan jälkeensä talouskasvussa. Baltian maiden erittäin voimakkaaseen kasvuun KIE4-maatkaan eivät kuitenkaan ole yltäneet.

Verrattuna Baltian maihin ja Puolaan, joiden liiketoimintaympäristöstä ja suomalaisten yritysten kokemuksista on tehty ETLAssa useita tutkimuksia,² KIE4-maat ovat maantieteellisesti jo suhteellisen kaukana Suomesta. Tällä on merkitystä, koska lähellä oleville markkinoille on helpompi laajentaa liiketoimintaa kuin kauempana oleville markkinoille. Lisäksi Keski-Euroopassa toimivat kaikki suuret kansainväliset yritykset, mikä kiristää kilpailutilannetta erityisesti Baltian maihin verrattuna.

Suomalaiset yritykset ovat kuitenkin erityisen merkittävällä panoksella mukana Unkarissa, mikä pitkälti johtuu Unkarin merkityksestä sähkö- ja elektroniikkateollisuudelle, lähinnä Nokian ja muiden tämän alan yritysten kautta. Suorat sijoitukset Suomesta muihin kolmeen maahan, Tšekkiin, Slovakiaan ja Sloveniaan ovat selvästi vähäisempiä kuin Unkariin. Suomen Pankin tilastojen mukaan suomalaisten yritysten koko suorien sijoitusten kannasta oli vuoden 2005 lopussa Unkarissa 1,5 prosenttia, Tšekissä 0,1 prosenttia ja Slovakiassa ja Sloveniassa sitäkin vähemmän. Unkarin osuus koko kannasta on suunnilleen sama kuin Viron tai Venäjän.

Ulkomaankaupan puolella KIE4-maiden merkitys on jonkin verran tätä suurempi. Vuonna 2005 Tšekin osuus Suomen viennistä oli 0,4 prosenttia, Slovakian 0,1 prosenttia, Unkarin 0,6 prosenttia ja Slovenian 0,1 prosenttia, yhteensä 1,3 prosenttia Suomen koko viennistä. Tämä on tosin selvästi vähemmän kuin Viron osuus, joka on 2,6 prosenttia. Unkarin merkitys on kuitenkin välillisesti tätä suurempi, koska matkapuhelinklusterilla on siellä suuri tuotantokeskittymä, mistä tuotantoa viedään erityisesti muualle Eurooppaan. Tuonnin puolella Tšekin osuus vuonna 2005 oli 0,8 prosenttia, Slovakian 0,6 prosenttia, Unkarin 1,6 prosenttia ja Slovenian 0,1 prosenttia eli yhteensä 3,1 prosenttia. Tämä on sama kuin Viron osuus ja selvästi enemmän kuin Puolan osuus.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten yritysten kokemuksia Tšekin, Slovakian, Unkarin ja Slovenian markkinoilla. Ensin tehdään laaja katsaus näiden maiden talouksiin, ulkomaankauppaan, suoriin sijoituksiin ja markkinoihin. Joissakin kuvioissa esiintyy myös Puo-

---

¹ KIE = Keski- ja Itä-Eurooppa.

² Katso mm. Alho ym. (2001) EU:n itälaajenemisen vaikutuksista yleensä, Alho ym. (2004) EU:n itälaajenemisen vaikutuksista suomalaisten yritysten strategiaihin sekä Kaitila ym. (2005) Puolan liiketoimintaympäristöstä.

la, koska se kilpailee muun muassa suorista sijoituksista KIE4-maiden kanssa. Suomi tai EU15-maiden keskiarvo on välillä mukana vertailun vuoksi.

Sen jälkeen luvussa 3 esitellään tämän tutkimuksen yhteydessä tehdyn yrityskyselyn vastaukset. Kyselyyn vastasi KIE4-maiden markkinoilla toimivia suomalaisyrityksiä. Luvussa 4 esitellään niitä kokemuksia ja näkemyksiä Unkarin markkinoista, joita nousi esille viidessä erikseen tehdyssä yrityshaastattelussa. Tämä osio syventää kyselyn tuloksia, koska kyselyssä suurin osa vastaajista oli vientiyrityksiä, mutta haastattelussa kaikilla yrityksillä on varsinaista tuotannollista toimintaa Unkarissa. Luvussa 5 jatketaan Unkari-teemalla, sillä siinä Unkarin tiedeakatemian Taloustieteen instituutin vanhempi tutkija Judit Karsai arvioi Unkarin talouskehitystä sekä maan investointi- ja yritysilmapiiriä. Luvussa 6 esitetään tutkimuksen johtopäätökset.

2 KATSAUS TŠEKKIN, SLOVAKIAN, UNKARIN JA SLOVENIAN TALOUKSIIN

2.1 Väestö ja väestörakenne

Väestöltään suurimpia KIE4-maita ovat Tšekki ja Unkari, joissa on hiukan yli kymmenen miljoonaa asukasta molemmissa. Slovakia on väestöltään aavistuksen Suomea suurempi ja Slovenia on joukosta selvästi pienin noin kahdella miljoonalla asukkaallaan. Asukastiheys on kaikissa neljässä maassa vähintään sata asukasta neliökilometriä kohti. Ne ovat siten suhteellisen tiheään asuttuja.

Entisille sosialistisille maille on tyypillistä, että syntyvyys oli 1980-luvulla suhteellisen korkea Länsi-Eurooppaan verrattuna, mutta alkoi laskea rajusti 1990-luvun vaihteessa. Ensimmäiset pienet ikäluokat alkavat kohta tulla työkikään, millä on merkitystä myös maiden talouskehityksen kannalta. Siksi väestökehitystä ja sen rakennetta tarkastellaan tässä suhteellisen laajasti.

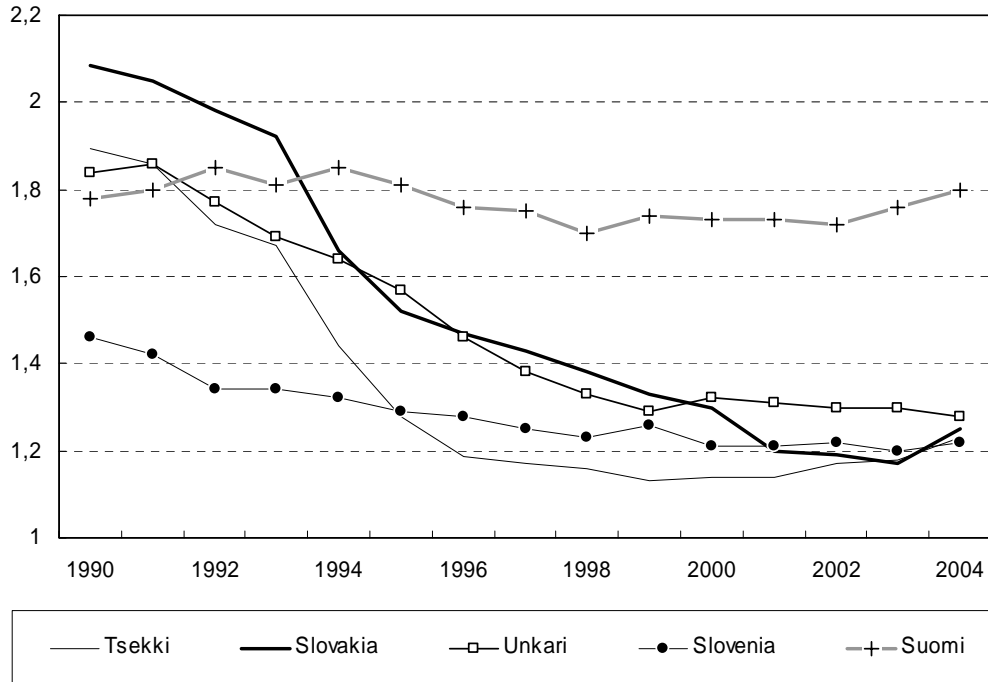
Vuonna 1990 syntyvyys tuhatta henkilöä kohti vaihteli Slovenian 11,2:n ja Slovakian 15,2:n välillä (ks. taulukko 2.1). Tuolloin syntyvyys oli Suomessa 13,1 tuhatta henkilöä kohti. Vuonna 2005 syntyvyys oli laskenut Slovenian 9,0:n ja Slovakian 10,0:n välille. Suomessa vastaava luku oli 11,0. Syntyvyyden lasku on kuitenkin pysähtynyt 2000-luvulla ja Unkaria lukuun ottamatta KIE4-maissa syntyvyys nousi vuodesta 2003 vuoteen 2004. Kaikissa KIE4-maissa on alemman syntyvyysasteen lisäksi korkeampi kuolleisuus kuin Suomessa. Erityisen korkea se on Unkarissa ja Slovakiassa.

Taulukko 2.1 Väestön määrä ja uusiutuminen 2005

Väestömuuttuja	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia	Suomi
Väestö, milj.	10,2	5,4	10,1	2,0	5,2
Väestötiheys henkilöä per km ²	132	112	109	99	16
Syntyvyysaste per 1000 henkilöä	9,6	10,0	9,4	9,0	11,5
Kuolleisuus per 1000 henkilöä	3,9	6,0	7,2	4,0	3,0
Väestön kasvu vuodessa 2000-05, %	-0,11	0,10	-0,24	-0,05	0,25

Lähde: World Development Indicators (World Bank).

Vuonna 2005 kokonaishedelmällisyysluku oli kaikissa KIE4-maissa alle 1,3, mikä vastaa heikoimpia EU15-maita. Suomessa vastaava luku oli 1,8, mikä on eurooppalaisittain suhteellisen hyvä luku. Kuitenkin vasta 2,1 riittää väestön uusiutumiseen. Kuviosta 2.1 nähdään, kuinka kokonaishedelmällisyysluku on laskenut KIE4-maissa vuosituhannen vaihteeseen asti. Se on kuitenkin alkanut Tšekissä ja mahdollisesti myös Slovakiassa elpyä.

Kuvio 2.1 Kokonaishedelmällisyysluku

Huom. Kokonaishedelmällisyysluku kertoo sen lasten määrän, jonka naiset keskimäärin synnyttäisivät, jos ikäryhmittäiset hedelmällisyysluvut pysyvät pitkään (vähintään yhden naissukupolven) samoina.

Lähde: World Development Indicators (World Bank).

Alle 20-vuotiaiden osuus koko väestöstä onkin Tšekissä, Unkarissa ja Sloveniassa pienempi kuin Suomessa (ks. taulukko 2.2). Korkeammasta syntyvyydestä 1970- ja 1980-luvulla johtuen sen sijaan 20-39-vuotiaiden osuus koko väestöstä on selvästi suurempi kuin Suomessa. Erityisesti Slovakian väestö on suhteellisen nuorta; yli 60-vuotiaiden osuus on selvästi alempi kuin muissa KIE4-maissa tai Suomessa.

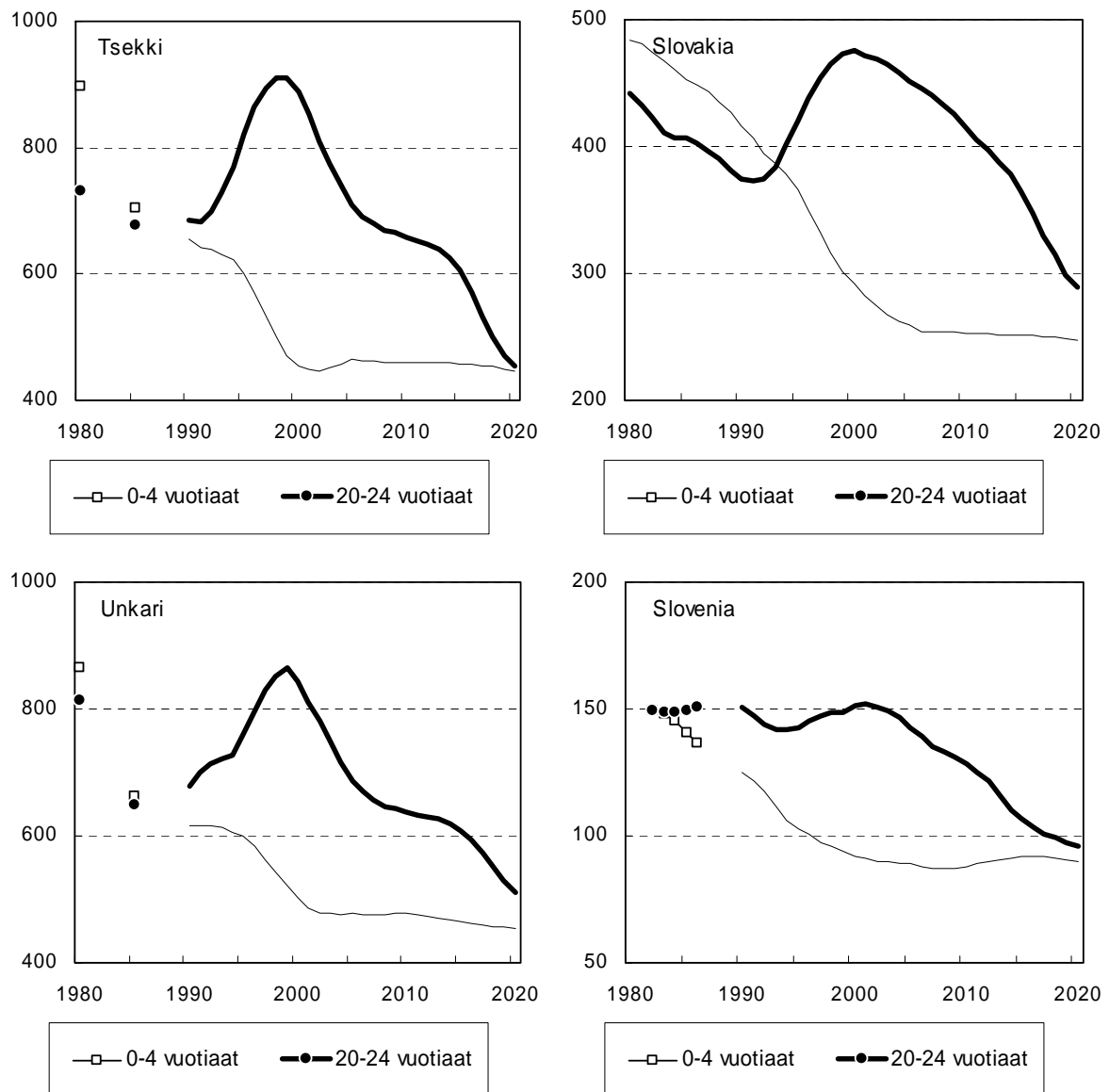
Taulukko 2.2 Väestön jakautuminen ikäryhmittäin 2005, % väestöstä

Ikä	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia	Suomi
0-19	21,4	24,8	21,9	20,6	23,5
20-39	30,4	31,5	29,4	29,6	25,4
40-59	28,5	27,6	27,4	29,1	30,0
60-	19,7	16,0	21,3	20,6	21,1

Lähde: Eurostat.

Kuviossa 2.2 on esitetty kahden nuoren ikäluokan määrä KIE4-maissa ja vuodesta 2005 lähtien Eurostatin arvioima kehitys. Kuten edellä todettiin, nyt syntyvät ikäluokat ovat KIE4-maissa huomattavasti pienempiä kuin 1980-luvulla syntyneet. Kun vuonna 1980 Tšekissä oli alle 5-vuotiaita noin 900 000, määrä oli vuonna 1990 enää 650 000 ja vuosituhannen vaihteessa vain 450 000. Tällä on se vaikutus, että 20 vuotta myöhemmin työelämään tulevat ikäluokat pienenevät vastaavasti.

Kuvio 2.2 Väestönkehitys 0-4- ja 20-24- ikäisten väestöryhmissä, 1000 ihmistä, (2005–2020 ennuste)

Lähde: Eurostat.

Vuosituhaten vaihteessa Tšekin työelämään tuli hyvin suuri ikäluokka, mutta jo nyt uusi ikäluokka on huomattavasti pienempi ja ensi vuosikymmenen lopulla tilanne heikkenee uudelleen jyrkästi. Myös Unkarin ja Slovakian kohdalla kehitys on suunnilleen samanlaista. Slovenian osalta kehitys on tasaisempaa, mutta sielläkin nyt syntyvät ikäluokat ovat huomattavasti pienempiä kuin 1980-luvun alussa. Kuviossa epävarmuutta tuo arvio 20-24-vuotiaiden maastamuuttohalukkuudesta, mitä on vaikea ennakoida.³

³ Britannia, Ruotsi ja Irlanti eivät asettaneet rajoituksia uusien jäsenmaiden työvoiman liikkumiselle maiden liittyttyä EU:hun. Vuoden 2006 aikana myös Suomi, Kreikka, Portugali ja Espanja ovat purkaneet omat rajoituksensa. Britannian viranomaisraportin (AMR, 2006) mukaan vuoden 2006 kesäkuun loppuun mennessä noin 22 600 tšekin, 44 300 slovakin, 12 900 unkarilaisen ja 420 slovenialaisen hakemus Britannian työntekijärekisteriin (Worker Registration Scheme) oli hyväksytty. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että he kaikki olisivat edelleen Britanniassa töissä. Nämä ovat suhteellisen pieniä lukuja, sillä samaan aikaan puolalaisia oli 265 000 ja liettualaisia 50 500. Erityisesti jälkimmäinen on lähtömaan väestöön verrattuna hyvin suuri luku. Viisi kuudesosaa kaikista Britanniassa luvan saaneista oli alle 35-vuotiaita. (Ks. myös ECAS (2006) työvoiman liikkeistä Euroopassa vuoden 2004 laajentumisen jälkeen.) Suomessa asui vuoden 2005 lopussa 113 852 ulkomaiden

Uusien työelämään tulevien ikäluokkien pieneneminen ja väestön ikääntyminen hidastavat talouskehitystä ja mahdollisesti nopeuttavat palkkojen nousua sekä lisäksi vähentävät poliittista halukkuutta tehdä lyhyellä aikavälillä kipeitä rakenneuudistuksia KIE4-maissa, joissa yhteiskunnallinen muutos vuoden 1990 jälkeen on muutenkin ollut raju. Toisaalta 1990-luvun vaihteen jälkeen syntynyt ikäluokka on kasvanut erilaisessa ilmapiirissä ja saanut erilaisen koulutuksen kuin vanhemmat ikäluokat, mikä todennäköisesti vaikuttaa positiivisesti tuottavuuteen.

- KIE4-maissa on yhteensä lähes 28 miljoonaa asukasta ja väestötiheys on korkea.
- Kokonaishedelmällisyysluku on laskenut KIE4-maissa huomattavasti 1980-luvulta. Työelämään tuleva 20-24-vuotiaiden ikäluokka oli suurimmillaan vuosituhaten vaihteessa ja on sen jälkeen alkanut alentua jyrkästi. Siten työvoiman määrän kasvu hidastuu. Koulutus vastaa kuitenkin markkinatalouden vaatimuksia aikaisempaa paremmin.

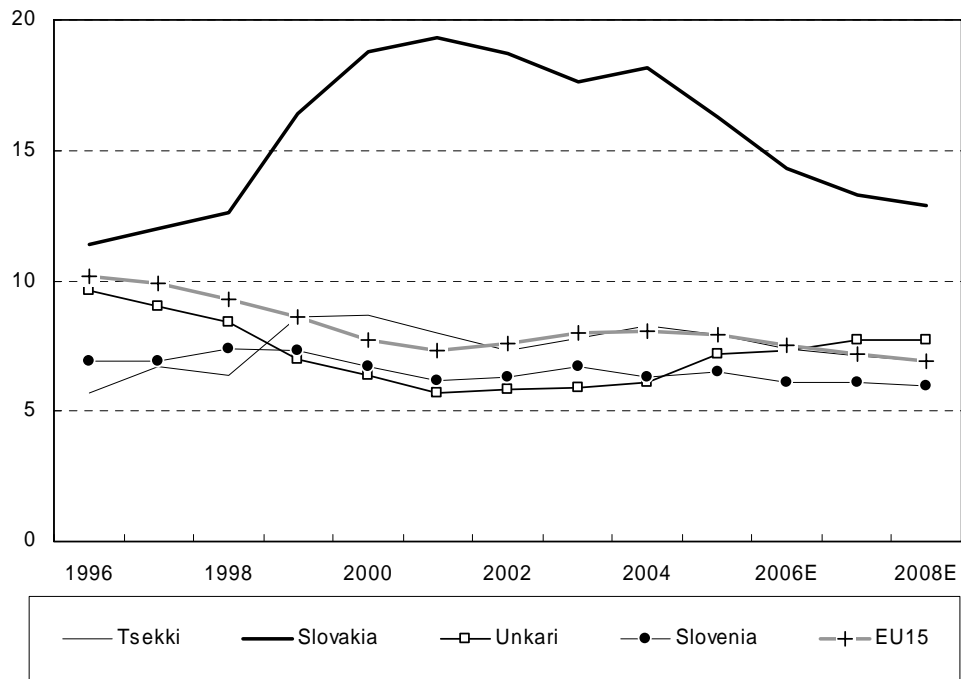
2.2 Työmarkkinat ja koulutustaso

Slovakiassa tilastoitu työttömyys on huomattavasti korkeampi kuin EU-maissa keskimäärin, kun taas Tšekki ja Unkari ovat EU15-maiden keskimääräisellä tasolla ja Slovenia jonkin verran sen alapuolella. Slovakian työttömyysaste oli pitkään yli 15 prosenttia, mutta vuonna 2006 se laski sen alle ja aleneminen jatkunee edelleen. Työttömyys on Slovakiassa kuitenkin hyvin alueellinen ongelma ja koskee lähinnä maan itäosia. Unkarin työttömyysaste on viime vuosina ollut nousussa.

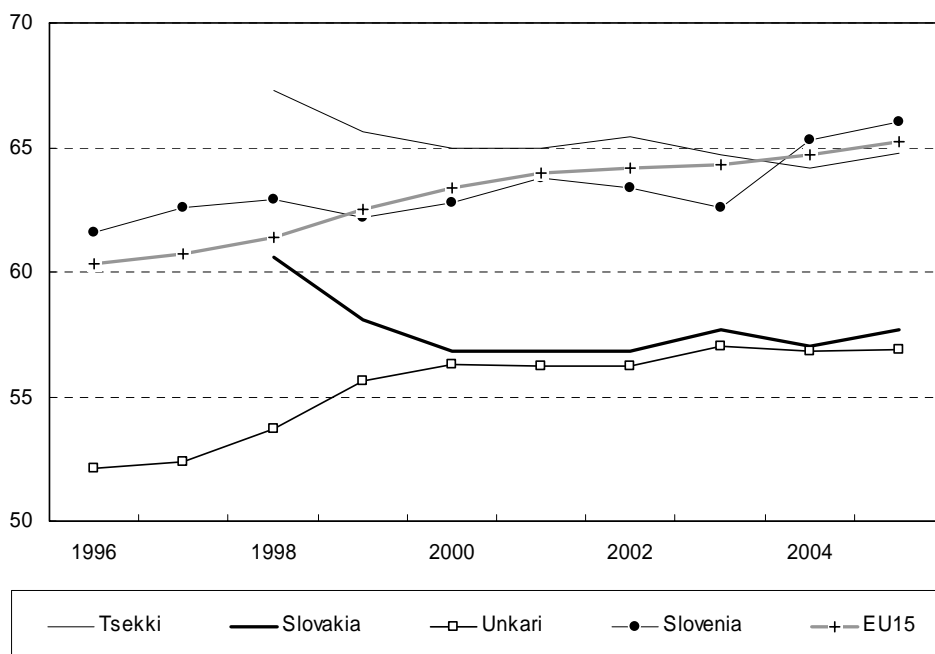
Työllisyysaste eli työllisten osuus työikäisestä väestöstä on Sloveniassa ja Tšekissä samalla tasolla kuin EU15-maissa keskimäärin. Sen sijaan Unkarissa ja Slovakiassa työllisyysaste on selkeästi tätä alempi. Unkarin ja Slovenian osalta on ajan myötä tapahtunut positiivista kehitystä. Suomessa työllisyysaste on melkein 70 prosenttia eli KIE4-maita korkeampi.

Työllisyysaste 15-24-vuotiaiden joukossa on Suomessa selvästi korkeampi kuin KIE4-maissa tai Puolassa. Suomen jälkeen korkein se on Sloveniassa, alin Puolassa ja Unkarissa. Sen sijaan 25-54-vuotiaiden kohdalla työllisyysaste on Sloveniassa ja Tšekissä sama kuin Suomessa, muissa maissa tätä alempi. Varttuneemman 55-64-vuotiaan väestön joukossa työllisyysaste on Suomessa taas selvästi korkeampi kuin KIE4-maissa tai Puolassa. Tältä osin Tšekki pääsee lähimmäs Suomen tasoa.

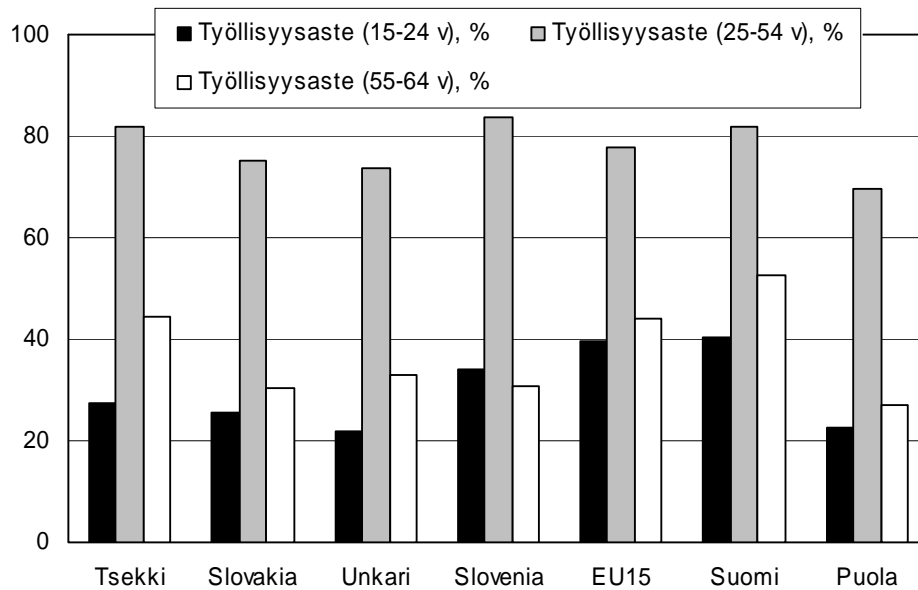
Osa-aikaisia työsuhteita on Suomessa enemmän osuutena kaikista työsuhteista kuin KIE4-maissa tai Puolassa. Erityisesti Slovakiassa, Unkarissa ja Tšekissä näitä on hyvin pieni osuus. Määräaikaisia työsuhteita on sen sijaan Puolassa selvästi enemmän kuin Suomessa tai KIE4-maissa. Sloveniassa näitä on suunnilleen yhtä paljon kuin Suomessa, muissa KIE4-maissa Suomea vähemmän.

Kuvio 2.3 Työttömyysaste, % (2006, 2007 ja 2008 ennuste)

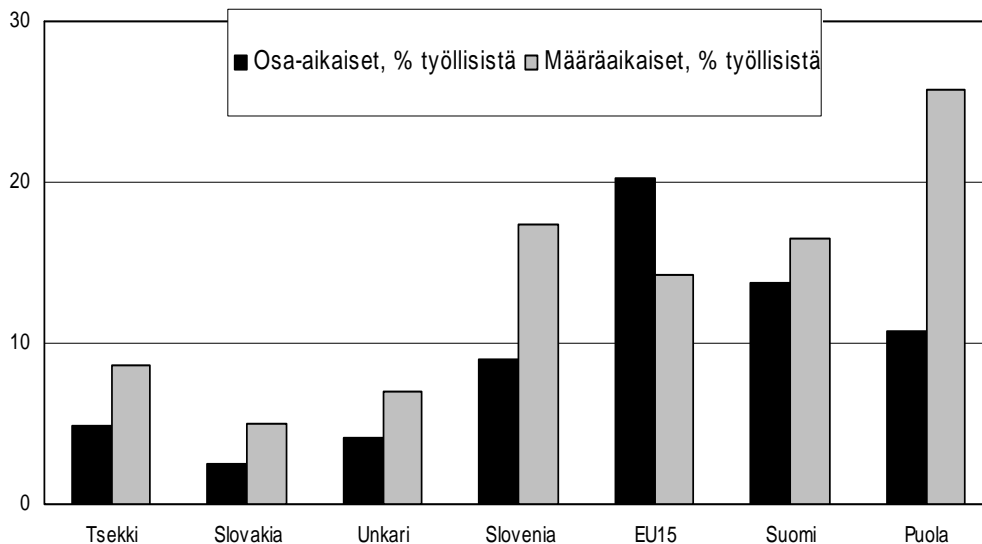
Lähde: Eurostat ja Euroopan komission ennusteet.

Kuvio 2.4 Työllisyysaste, 15-64-vuotiaat, %

Lähde: Eurostat.

Kuvio 2.5 Työllisyysaste ikäluokittain vuonna 2005, %

Lähde: Eurostat.

Kuvio 2.6 Osa-aikaisten ja määräaikaisten työsuhteiden osuus kaikista työsuhteista vuonna 2005, %

Lähde: Eurostat.

Työllisten keskimäärin vuoden aikana tekemien työtuntien lukumäärä on KIE4-maista suurin Tšekissä, missä se oli 1 940 vuonna 2005.⁴ Slovakiassa vastaava luku oli 1 739, Sloveniassa 1 729 ja Unkarissa 1 804 tuntia. Suomessa tehtyjen keskimääräisten työtuntien lukumäärä oli 1 714, EU15-maissa keskimäärin 1 562 ja kaikissa uusissa jäsenmaissa keskimäärin 1 920.

⁴ Lähde: "The Conference Board and Groningen Growth and Development Centre, Total Economy Database, <http://www.ggdc.net>".

Vähintään ylemmän toisen asteen koulutuksen on Tšekissä ja Slovakiassa saanut hieman suurempi osuus väestöstä kuin Suomessa, Unkarissa puolestaan hieman pienempi osuus. Puola sijoittuu tässä suhteessa selvästi heikommalle tasolle. Korkeakoulutuksen saaneiden osuus koko väestöstä on sen sijaan selvästi korkeampi Suomessa kuin näissä muissa maissa. Tältä osin Puola nousee nuorten aikuisten osalta Tšekin, Slovakian ja Unkari ohi. KIE4-maiden väestö on siten erityisesti ylemmän toisen asteen koulutuksen osalta laajalti koulutettua.

Taulukko 2.3 Osuus eri-ikäisestä väestöstä, jolla oli vähintään ylemmän toisen asteen koulutus vuonna 2004, %

Maa	25-64	25-34	35-44	45-54	55-64
Tšekki	89	94	93	87	82
Slovakia	85	94	91	84	64
Unkari	75	84	82	76	57
Puola	50	60	49	46	42
Suomi	78	89	86	76	59

Huom. Tilastoissa saattaa olla kansallisia määritelmäeroja.

Lähde: OECD.

Taulukko 2.4 Osuus eri-ikäisestä väestöstä, jolla oli kolmannen asteen koulutus vuonna 2004, %

Maa	25-64	25-34	35-44	45-54	55-64
Tšekki	12	13	14	12	10
Slovakia	12	14	12	13	9
Unkari	17	19	18	16	14
Puola	16	23	14	12	12
Suomi	34	38	40	32	25

Huom. Tilastoissa saattaa olla kansallisia määritelmäeroja.

Lähde: OECD.

- Työllisyysasteella mitattuna työllisyydellä on suurin kasvupotentiaali Unkarissa ja Slovakiassa.
- Työlliset tekevät vuoden aikana selvästi enemmän työtunteja kuin EU15-maissa tehdään keskimäärin.
- Vähintään ylemmän toisen asteen koulutus on kattavaa Tšekissä ja Slovakiassa, mutta Unkari on näitä maita laajemmin panostanut korkeakoulutukseen.

2.3 Bruttokansantuotteen määrä henkeä kohti ja BKT:n rakenne

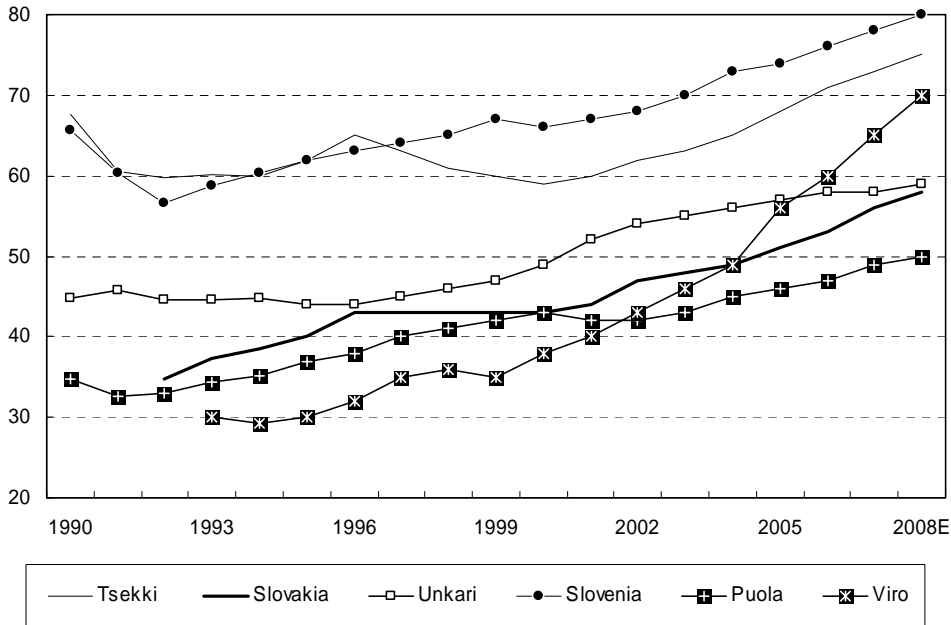
Ostovoimakorjatulla bruttokansantuotteella henkeä kohden mitattuna KIE4-maista vauraimmat ovat Slovenia ja Tšekki, jotka ovat jo ohittaneet köyhimmän vanhan jäsenmaan eli Portugalin. Vuonna 2007 Slovenian ennustetaan saavuttavan jo toisen EU15-maan eli Kreikan.

Kaikki KIE4-maat ovat vaurastuneet viimeisen 15 vuoden aikana suhteessa EU15-maihin. Viime vuosina KIE4-maat ovat lisäksi tässä suhteessa kasvaneet nopeammin kuin Puola. Kuviossa 2.7 on esitetty myös Viro, missä talouskasvu on viime vuosina ollut selvästi nopeampaa kuin Keski-Euroopassa. Kaikki KIE4-maat ovat kuitenkin edelleen kaukana Suomen elin-

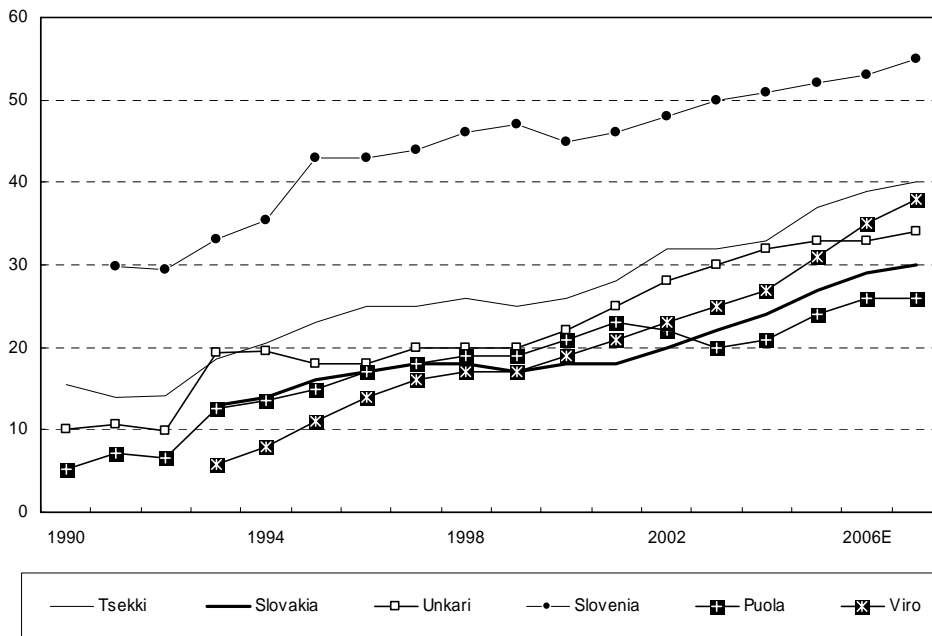
tasosta. Suomen ostovoimakorjattu BKT henkeä kohti on vuonna 2008 ennusteen mukaan 109 komission prosenttia EU15-maiden keskimääräisestä tasosta.

Kuvio 2.7 BKT henkeä kohdin ostovoimakorjattuna, EU15 = 100

Lähteet: Eurostat ja Euroopan komission ennuste vuosille 2006, 2007 ja 2008.

Kuvio 2.8 BKT henkeä kohti markkinahintaan, EU15 = 100

Lähteet: Eurostat ja Euroopan komission ennuste vuosille 2006 ja 2007.

Markkinahintaan mitattuna KIE4-maiden tulotaso on kuitenkin tätä enemmän jäljessä EU15-maita. Markkinahintaan Slovenian BKT henkeä kohti on selvästi korkeampi kuin muiden KIE4-maiden. Tšekki on toiseksi vaurain. Viro on jo ohittamassa Unkarin. Slovakia on heikoin maa myös tällä mittarilla kuten ostovoimakorjattunakin. Suomen markkinahintainen

BKT henkeä kohti on vuonna 2008 ennusteen mukaan 116 prosenttia EU15-maiden keskiarvosta.

Tehdasteollisuuden osuus KIE4-maiden perushintaisesta bruttokansantuotteesta on suhteellisen korkea, 21-26 prosenttia (ks. taulukko 2.5), kun se on EU15-maissa keskimäärin vain hieman yli 17 prosenttia ja Suomessa 23 prosenttia. Teollisuuden osuus on korkein Tšekissä ja Sloveniassa. Osuus on yleisesti ottaen pysynyt KIE4-maissa suhteellisen vakaana jo pitkään. Myös sähkö-, kaasu- ja vesihuollon osuus BKT:stä on KIE4-maissa (kuten myös Suomessa) selvästi korkeampi kuin EU15-maissa keskimäärin.

Rakentamisen osuus BKT:stä on KIE4-maissa suunnilleen sama kuin EU15-maissa keskimäärin. Nopea talouskasvu, suuret investointitarpeet ja EU:n rakennerahastotuet tukevat kuitenkin rakentamisen näkymiä. Toisaalta sitä rajoittavat tietyt tekijät, pidemmän päälle muun muassa heikko väestönkasvu. Myös se, kuinka houkuttelevina KIE4-maat tulevaisuudessa säilyvät suorien sijoitusten kohteina, vaikuttaa talouskasvuun ja rakentamisinvestointeihin.

Tukku- ja vähittäiskaupan osuus BKT:stä on KIE4-maissa suunnilleen sama kuin EU15-maissa paitsi Slovakiassa, missä se on selvästi korkeampi. Yksityisen ostovoiman kasvu tukee kaupanalaa KIE4-maissa. Majoitus- ja ravitsemustoiminnan osuus BKT:stä on pienempi kuin EU15-maissa. Paikallista kysyntää tukee yksityisen ostovoiman kasvu. Mailla on lisäksi edelleen turismipotentialia, mikä tukee tätä toimialaa.

Taulukko 2.5 Bruttokansantuotteen rakenne perushintaan vuonna 2005 (EU15 vuonna 2004), %

Sektori	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia	Suomi	EU15
Maa-, riista-, kala- ja metsätalous	2,9	3,8	4,3	2,5	2,8	2,0
Kaivostoiminta ja louhinta	1,5	0,6	0,2	0,6	0,3	0,9
Tehdasteollisuus	25,9	20,5	22,2	24,5	22,6	17,4
Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	4,2	5,0	2,9	3,1	4,3	1,9
Rakentaminen	6,7	6,0	4,8	5,8	5,7	5,7
Tukku- ja vähittäiskauppa	12,4	15,0	10,9	11,8	10,3	11,5
Majoitus- ja ravitsemustoiminta	2,0	0,9	1,6	2,3	1,5	3,0
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	10,4	11,0	7,6	8,1	10,1	6,9
Rahoitustoiminta	3,3	5,8	4,6	4,5	2,4	5,4
Liike-elämän palvelut	13,7	14,7	17,5	16,2	18,1	22,3
Julkinen hallinto	5,7	7,0	8,8	6,2	4,8	6,3
Koulutus	4,2	3,6	5,6	5,8	4,8	5,1
Terveystieteiden- ja sosiaalipalvelut	3,8	3,5	4,7	4,9	8,4	7,0
Muu	3,2	2,6	4,4	3,6	3,7	4,5

Lähde: Eurostat.

Kuljetuksen, varastoinnin ja tietoliikenteen osuus BKT:stä on Tšekissä ja Slovakiassa suhteellisen korkea. Rahoitustoiminnan osuus BKT:stä on Tšekissä selvästi alempi kuin erityisesti Slovakiassa. Liike-elämän palvelut (kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimus- ym. palvelut) ovat edelleen vähemmän kehittyneitä kuin EU15-maissa. Tällä toimialalla on pitkällä aikavälillä kasvupotentiaalia.

Maatalouden osuus KIE4-maiden BKT:stä on laskenut selvästi 1990-luvun alun jälkeen. Se on nykyisin suurin Unkarissa, hieman yli 4 prosenttia. EU15-maissa vastaava osuus on 2 prosenttia. Julkisen hallinnon osuus Unkarin BKT:stä on hyvin korkea. Maassa ollaan kuitenkin lähivuosina pienentämässä julkisen sektorin kokoa (ks. tarkemmin luku 5).

- Slovenia on KIE4-maista vaurain ja se on jo saavuttanut henkeä kohti laske-
tussa ostovoimakorjatussa BKT:ssä EU15-maista köyhimmät. Tšekki on toiseksi
vaurain ja Slovakia köyhin KIE4-maista. KIE4-maat ovat kuroneet elintasokui-
lua EU15-maihin kiinni. Unkarin talouskasvu on kuitenkin ainakin toistaiseksi
jäämässä jälkeen muista KIE4-maista.
- Tehdasteollisuuden osuus BKT:stä vaihtelee Slovakian 21 prosentista Tšekin
26 prosenttiin ja on siten selvästi korkeampi kuin EU15-maissa keskimäärin. Eri-
tyisesti liike-elämän palveluiden osuus BKT:stä on alempi kuin EU15-maissa.
Myös rakentamisessa uskoisi olevan kasvupotentiaalia muun muassa EU:n ra-
kennerahastojen tulovirtojen vuoksi.

2.4 Teollisuustuotannon rakenne ja t&k-investoinnit

Teollisuustuotannon rakenteessa on KIE4-maiden välillä osin suhteellisen suuria eroja. Elin-
tarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus on Unkarissa selvästi merkittävämmässä asemassa
kuin muissa maissa, kun taas Sloveniassa ja Slovakiassa se on selvästi vähäisempää kuin
EU15-maissa keskimäärin. Tilastot taulukossa 2.6 ovat hieman eri vuosilta. Pidemmällä aika-
välillä vaikuttaa myös se, että ennen kuin maat liittyivät EU:hun, elintarvikkeiden ulkoma-
kauppa ei ollut yhtä vapaata kuin se on nyt, kun maat ovat EU:n täysjäseniä. Elintarvikkeiden
ulkomaankaupan vapautuminen onkin saattanut tukea tätä tuotantoa KIE4-maissa.

Paperiteollisuuden rooli KIE4-maissa on selvästi pienempi kuin EU15-maissa keskimäärin
ja tietysti selvästi pienempi kuin Suomessa. Paperin kysyntä kasvaa vielä jatkossa uusissa jä-
senmaissa, kun taas kehittyneemmissä teollisuusmaissa se on jopa alkanut vähetä. Ei ole kui-
tenkaan välttämättä niin, että paperiteollisuuden osuus KIE4-maiden teollisuustuotannosta
kasvaisi nykyisestä.

Slovenia on erikoistunut kemikaalien, kemiallisten tuotteiden ja tekokuitujen valmistukseen,
kun taas erityisesti Slovakiassa tämä toimiala on suhteellisen pieni. Metallien jalostus ja metal-
lituotteiden valmistus on puolestaan merkittävä toimiala Slovakiassa, Tšekissä ja Sloveniassa,
kun taas Unkarissa sen osuus on pieni.

Koneiden ja laitteiden valmistus on merkittävimmissä asemassa Sloveniassa, missä sen
osuus teollisuustuotannosta on sama kuin EU15-maissa keskimäärin. Suhteessa BKT:hen se
on kuitenkin Sloveniassa näitä suurempi. Unkarissa on erikoistuminen tähänkin toimialaan
keskimääräistä pienempää. Unkari oli sen sijaan erikoistunut voimakkaasti elektroniikka- ja
sähkötuotteiden valmistukseen jo vuonna 2003. Tässä valmistuksessa myös suomalaisilla yri-
tyksillä on merkittävä rooli.

Uusiin jäsenmaihin on viime vuosina tullut paljon autoteollisuuden suoria sijoituksia, ja tä-
mä koskee erityisesti KIE4-maita. Tšekissä, Slovakiassa ja Unkarissa kulkuneuvojen valmis-
tuksen osuus teollisuustuotannosta on 11-12 prosenttia eli saman verran kuin EU15-maissa
keskimäärin. Sloveniassakin on autoteollisuutta, mutta sen merkitys kokonaisuuden kannalta
on pienempi. Taulukon antama kuva autoteollisuuden merkityksestä on hieman vanha, sillä
erityisesti Slovakiassa ja Tšekissä autoteollisuus on kasvanut hyvin voimakkaasti viime aikoina
ja kasvu jatkuu edelleen lähitulevaisuudessa, koska uusista suorista sijoituksista on ilmoitettu.
Ainakin Slovakian kohdalla kulkuneuvojen valmistus tulee lähivuosina nousemaan hyvin mer-
kittäväksi osaksi teollisuustuotantoa ja erityisesti myös vientiä. Tämä saattaa myös olla riski
talouskehitykselle, koska se yksipuolistaa teollisuustuotannon rakennetta.

Taulukko 2.6 Teollisuustuotannon arvonlisäyksen rakenne käyvin hinnoin, %

Toimiala	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia	EU15
Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus	12,4	10,0	14,6	9,1	12,2
Tekstiilien ja tekstiilituotteiden valmistus	3,7	4,7	4,0	5,5	4,0
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus	0,3	1,6	0,8	1,5	0,8
Sahatavaran ja puutuotteiden valmistus	3,5	4,1	1,8	3,2	2,2
Massan, paperin ja paperituotteiden valmistus	5,3	6,7	5,7	7,2	9,2
Koksin, öljytuotteiden ja ydinpolttoaineen valmistus	2,6	4,4	5,1	0,0	1,8
Kemikaalit, kemialliset tuotteet ja tekokuidut	6,0	4,9	9,7	13,7	10,5
Kumi- ja muovituotteiden valmistus	6,4	5,1	4,6	6,4	4,5
Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus	6,8	5,7	4,5	4,5	4,5
Metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus	18,2	19,1	8,7	16,3	13,2
Koneiden ja laitteiden valmistus	9,2	8,2	6,7	10,3	10,7
Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus	10,4	9,9	21,8	12,0	11,0
Kulkuneuvojen valmistus	11,1	11,9	11,1	4,8	11,4
Muu valmistus	4,3	3,5	0,9	5,4	4,0

Huom. Tšekki vuodelta 2005, Slovakia 2004, Unkari 2003, Slovenia 2004 ja EU15 vuodelta 2004.

Lähde: Eurostat.

Kuviossa 2.9 on esitetty tehdasteollisuuden bruttotuotannon volyyymi-indeksi Tšekissä, Slovakiassa ja Unkarissa vuosina 2000-05. Sloveniasta Eurostatilla ei ollut tilastoja saatavilla. Kuviot on skaalattu niin, että niitä on helppo verrata toisiinsa.

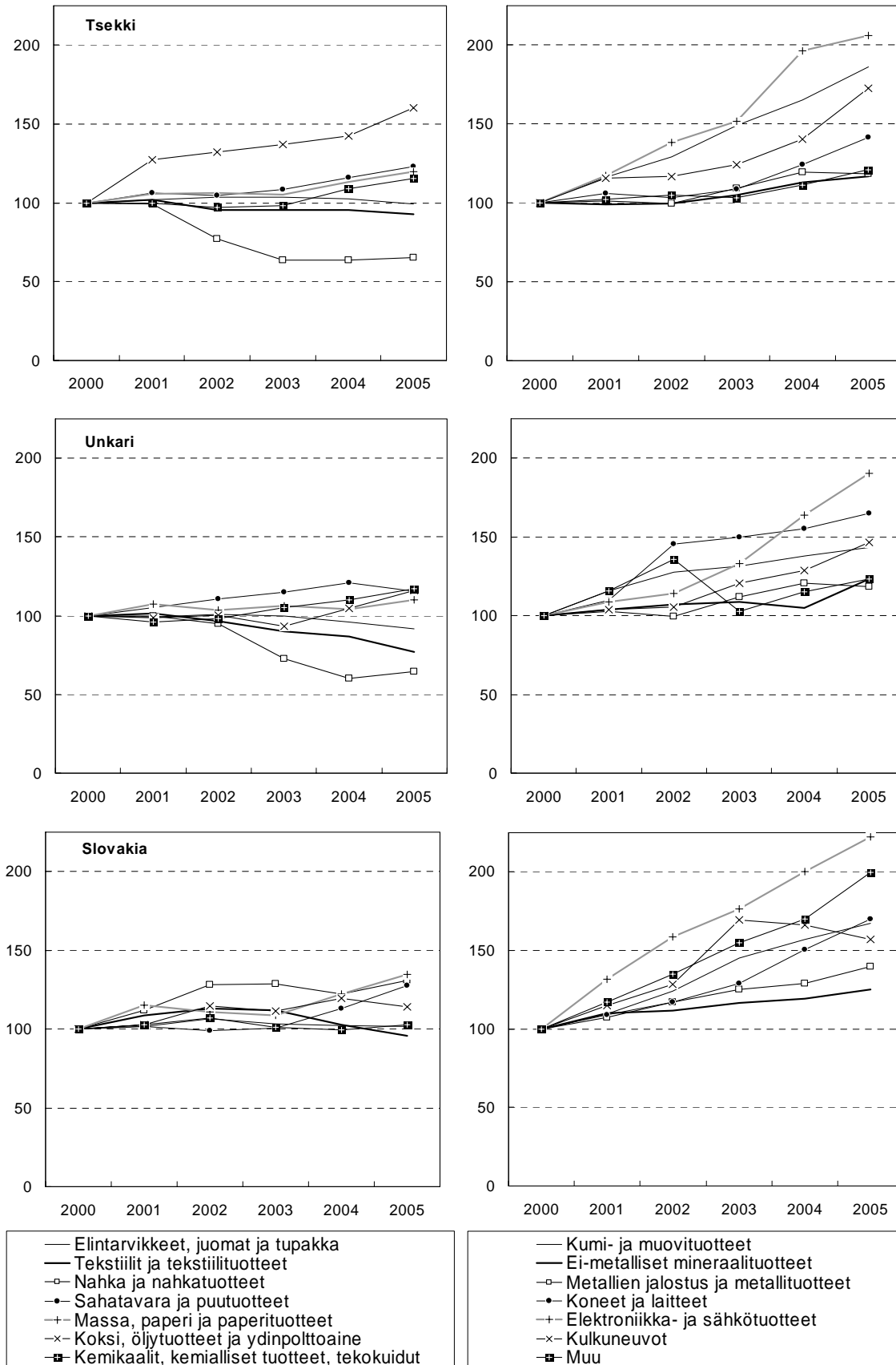
Vuoden 2000 jälkeen kaikissa kolmessa maassa elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus on ollut kaikkein kovimmassa kasvussa. Tämän toimialan merkitys teollisuudessa on suuri erityisesti Unkarissa. Tšekissä ja Unkarissa kumi- ja muovituotteiden valmistus on kasvanut toiseksi nopeimmin, Slovakiassa puolestaan koneiden ja laitteiden valmistus. Kaikissa maissa kulkuneuvojen valmistus on kolmanneksi kovin kasvua.

Selkeitä laskualoja ovat olleet nahka- ja nahkatuotteet Tšekissä ja Unkarissa sekä tekstiilit Unkarissa. Lisäksi on useita toimialoja, joilla tuotannon bruttoarvon volyyymi on pysynyt jokseenkin muuttumattomana. Ainakin vuosina 2004 ja 2005 elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistuksen volyyymi laski kaikissa kolmessa maassa, joten sisämarkkinoiden avautuminen ei kokonaisuutena ottaen näytä tukeneen maiden elintarviketeollisuutta. Taustalla saattaa kuitenkin olla merkittäväkin rakenteellista muutosta.

Tämän sijaan maat ovat erikoistuneet nopeasti kasvaviin toimialoihin, mikä tukee niiden talouskehitystä. Koska alemmat tuotantokustannukset yhdessä EU-jäsenyyssprosessin kanssa ovat olleet merkittävä tekijä KIE4-maiden kilpailukyvyssä, on tärkeää, että kilpailukyky ei muurene kustannustason noustessa. Siksi KIE4-maissa on panostettava koulutukseen, tutkimukseen ja tuotekehitykseen sekä muihin tuottavuutta ja innovaatiotoimintaa tukeviin tekijöihin ja rakenteisiin.

Tutkimus ja tuotekehitys (t&k) on KIE4-maissa edelleen kuitenkin suhteellisen vaatimatonta (ks. kuvio 2.10). Kun Suomessa t&k:hon käytetään vuositasolla noin 3,5 prosenttia BKT:stä ja EU15-maissa keskimäärin noin 2 prosenttia, on vastaava luku eniten tutkimukseen panostavassa KIE4-maissa eli Sloveniassa alle 1,5 prosenttia. Heikoin tilanne on Slovakiassa, jossa kaikki t&k-investoinnit ovat vain noin puoli prosenttia BKT:stä. T&k-investoinnit suhteessa BKT:hen ovat pysyneet vakaina Sloveniassa, laskeneet Slovakiassa ja kasvaneet vain vähän Unkarissa ja Tšekissä.

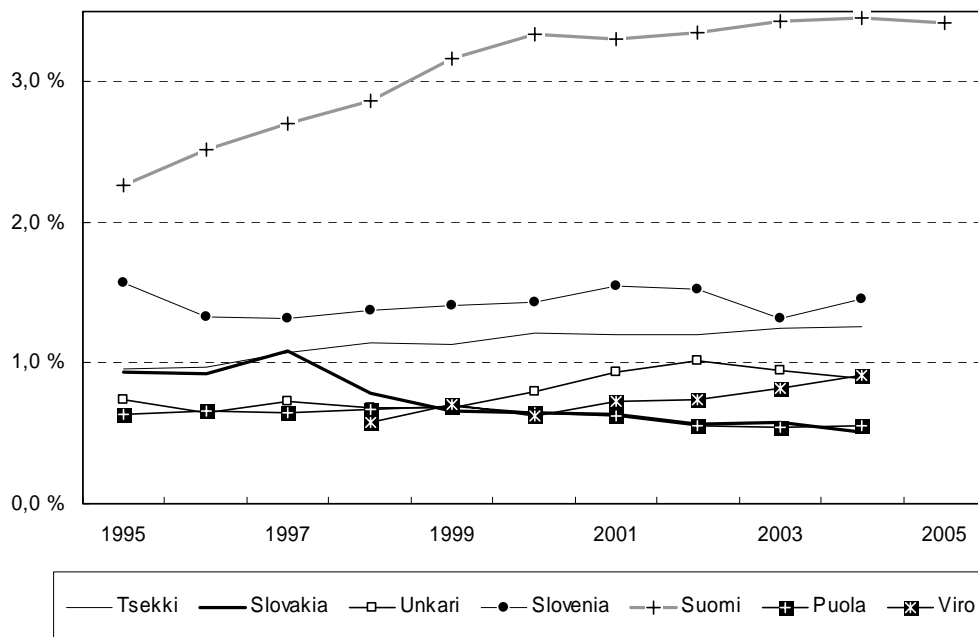
Kuvio 2.9 Tehdasteollisuuden bruttoto tuotannon volyyymi-indeksi, 2000 = 100

Lähde: Eurostat.

Yksityisen sektorin osuus kaikista t&k-investoinneista on KIE4-maissa pienempi kuin esimerkiksi Suomessa, jossa näistä investoinneista noin 70 prosenttia tehdään yrityksissä. Unkarissa vastaava luku on 41 prosenttia, Slovakiassa 49 prosenttia, Tšekissä 64 ja Sloveniassa 67 prosenttia.

Kuvio 2.10 Kaikki t&k-investoinnit suhteessa BKT:hen

Lähde: Eurostat.

Alaluvun 2.4 lopussa esitetyt luvut t&k-investoinneista KIE4-maissa ja Suomessa kertovat maiden erilaisesta erikoistumisesta kansainvälisessä työnjaossa. Keskimäärin teollisuudessa t&k-menojen suhde arvonlisäykseen oli vuosina 2001-03 Suomessa 9 prosenttia, kun se oli Sloveniassa 4 prosenttia, Tšekissä 2 prosenttia, Unkarissa 1,5 prosenttia ja Slovakiassa 1 prosentti. Muun muassa Nokia on sittemmin laajentanut t&k-toimintaansa Unkarissa, joten tilanne on tästä toki jonkin verran muuttunut, joskaan se ei vielä näy vuoden 2004 luvuissa.

Slovenian kemianteollisuus on vahva t&k-investoija. Osuus arvonlisäyksestä tällä toimialalla on korkea ja sama kuin Suomessa. Kumi- ja muovituotteissa Slovakia on suunnilleen samalla tasolla kuin Suomi näinä vuosina. Tšekissä on vahvaa t&k-toimintaa kulkuvälineteollisuudessa.

Tämä kuvastaa teollisuuden erilaista erikoistumista Suomessa kuin uusissa jäsenmaissa. Tilanne kuitenkin muuttuu ajan myötä ja myös uusien jäsenmaiden on panostettava t&k-toiminnan kasvuun.

- Tšekki, Slovakia ja Slovenia ovat erikoistuneet metallien jalostukseen ja metallituotteiden valmistukseen, Unkari elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistukseen sekä Slovenia myös kemianteollisuuteen.
- Vuoden 2000 jälkeen elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus on ollut nopeimmin kasvava teollisuuden toimiala KIE4-maissa. Tšekissä ja Unkarissa kumi- ja muovituotteiden valmistus on kasvanut toiseksi nopeimmin, Slovakiassa puolestaan koneiden ja laitteiden valmistus. Kaikissa maissa kulkuneuvojen valmistus on ollut kolmanneksi kovin teollisuuden kasvuala.
- Tutkimus ja tuotekehitys (t&k) on KIE4-maissa edelleen suhteellisen vaatimatonta. Teollisuus on pitkälti kokoonpanoteollisuutta.
- KIE4-maiden kilpailukyvyyn säilymiseksi pidemmällä aikavälillä niiden on panostettava koulutukseen, t&k:hon sekä muihin tuottavuutta ja innovaatiotoimintaa tukeviin tekijöihin ja rakenteisiin.

2.5 Työvoimakustannukset ja tuottavuuden kasvu

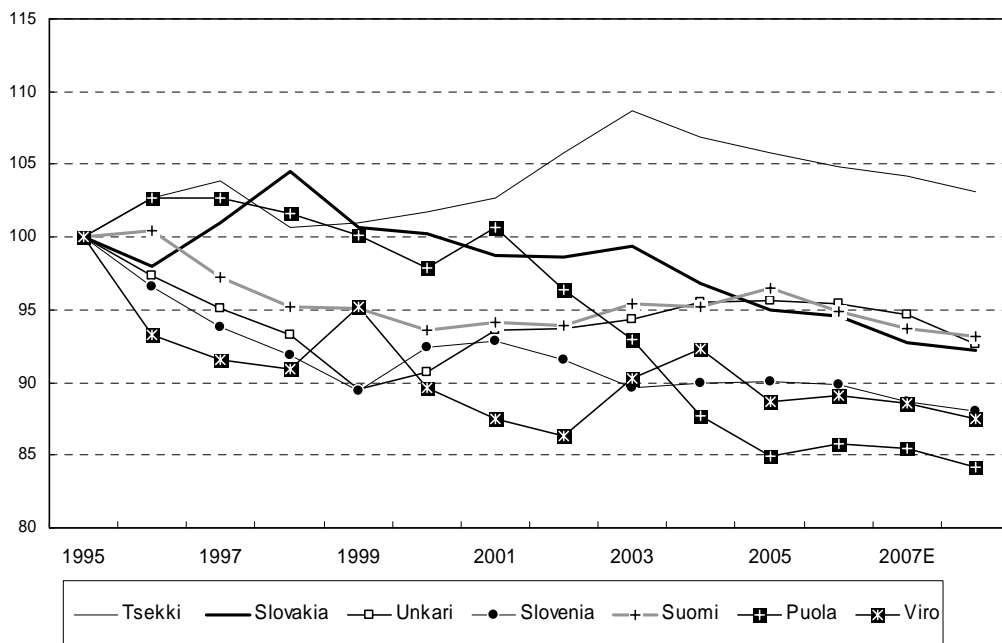
Reaalisten yksikkötyövoimakustannusten kehitys kertoo siitä, miten kiinteähintaiset työvoimakustannukset kehittyvät suhteessa tuotoksen volyymiin. Jos indeksiluku nousee, reaaliset työvoimakustannukset nousevat nopeammin kuin tuottavuus, mikä pitkällä aikavälillä heikentää kilpailukykyä. Kuviossa 2.10 on esitetty koko kansantalouden reaalisten yksikkötyövoimakustannusten kehitys vuodesta 1995. Suomen kohdalla kehitys on ollut pitkään vakaata. Sen sijaan Tšekin indeksi nousi vuoteen 2003 asti, minkä jälkeen se on alkanut laskea. Talouskasvu olikin Tšekissä pitkään heikkoa. Slovakian kohdalla indeksi on laskenut jo pidempään. Unkari ja Slovenia ovat olleet suhteellisen vakaita.

Teollisuustuotannon kilpailukyvyistä kertoo kuitenkin enemmän kuvio 2.12, missä on esitetty OECD:n laskemat teollisuuden reaaliset yksikkötyövoimakustannukset yhteisessä valuutasessa. Teollisuuden työvoimakustannusten muutos on ollut kaikilla mailla koko kansantalouden kehitystä yhteneväisempää. Merkillepantavaa on se, että Tšekissä, Slovakiassa ja Unkarissa teollisuuden yksikkötyövoimakustannukset ovat vuodesta 2000 nousseet suhteessa Suomeen. Pidemmällä aikavälillä näin on tapahtunut erityisesti Tšekin ja Slovakian osalta. Slovenia ei ole OECD-maa, joten sieltä ei ole tietoja. Suomen teollisuustuotannon keskimääräinen kilpailukyky on siten tällä mittarilla tarkasteltuna parantunut näihin kolmeen maahan verrattuna. Toimialakohtaisia eroja ei tällä tarkastelulla voida analysoida.

Kuvioissa 2.13 ja 2.14 on esitetty koko teollisuudelle keskimäärin ja 11 teollisuuden toimialalle erikseen bruttoarvonlisäys työllistä henkilöä kohti KIE4-maissa, Puolassa ja Suomessa vuosina 2000-04. Kaikille maille ei ole aivan kaikkia tilastoja saatavilla.

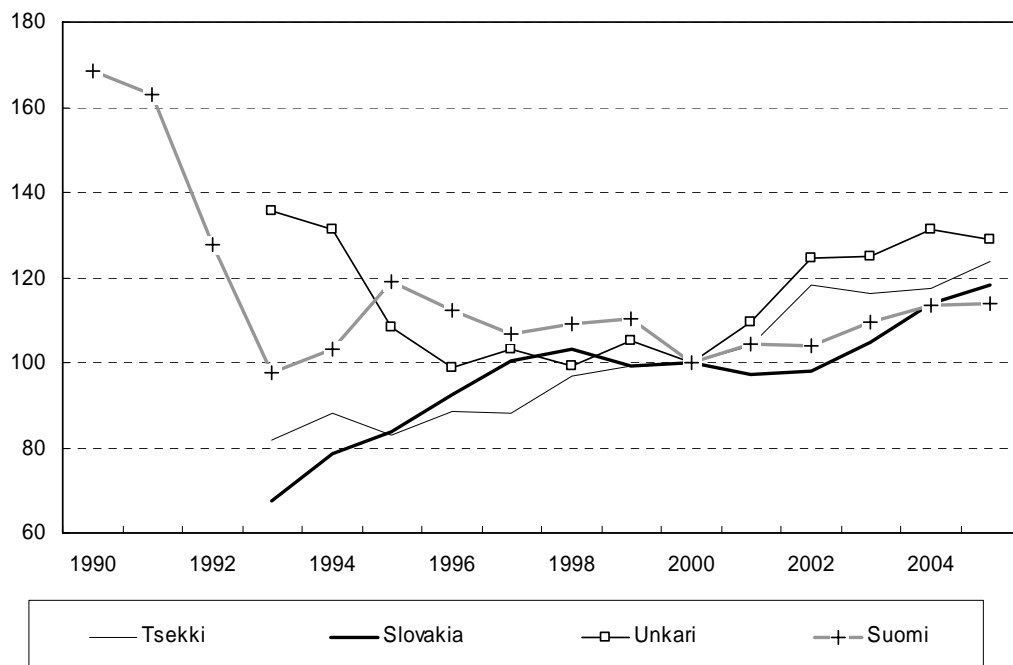
Käytettävissä olevien tilastojen mukaan tuottavuuden taso on, kuten odottaa saattaa, Suomessa korkeampi kuin KIE4-maissa tai Puolassa. Tässä suhteessa toimialojen välillä on kuitenkin selviä eroja. Lisäksi tuottavuuden taso on noussut uusissa jäsenmaissa nopeammin kuin Suomessa. Tämä on luonnollista, koska niihin on tullut paljon ulkomaisia uusinvestointeja ja vanhaa vähemmän tuottavaa teollisuutta on todennäköisesti edelleen poistunut markkinoilta. Tämä kehitys on edelleen jatkunut siltä osin, kuin tilastot eivät kerro tarinaa nykypäivään. Pienin ero Suomen ja uusien jäsenmaiden välillä oli vuosina 2003-04 kulkuneuvojen valmistuksessa ja kemianteollisuudessa.

Kuvio 2.11 Koko kansantalouden reaalit yksikkötyövoimakustannukset 1995 = 100 (2006, 2007 ja 2008 ennuste)

Lähde: Eurostat.

Kuvio 2.12 Teollisuuden reaalit yksikkötyövoimakustannukset yhteisessä valuutassa, indeksi 2000 = 100

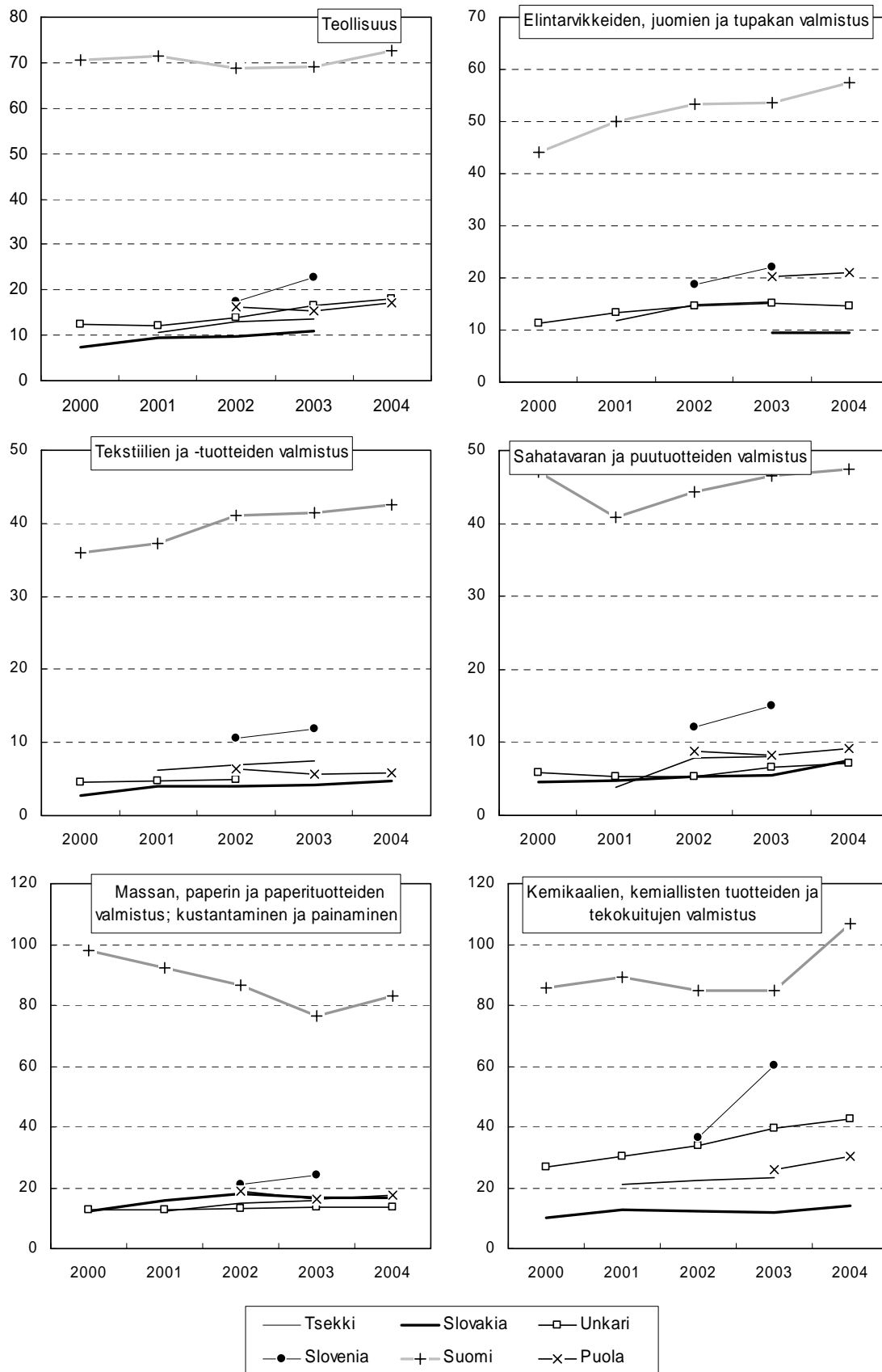

Huom. Kun indeksi nousee, kilpailukyky heikkenee.

Lähde: OECD.

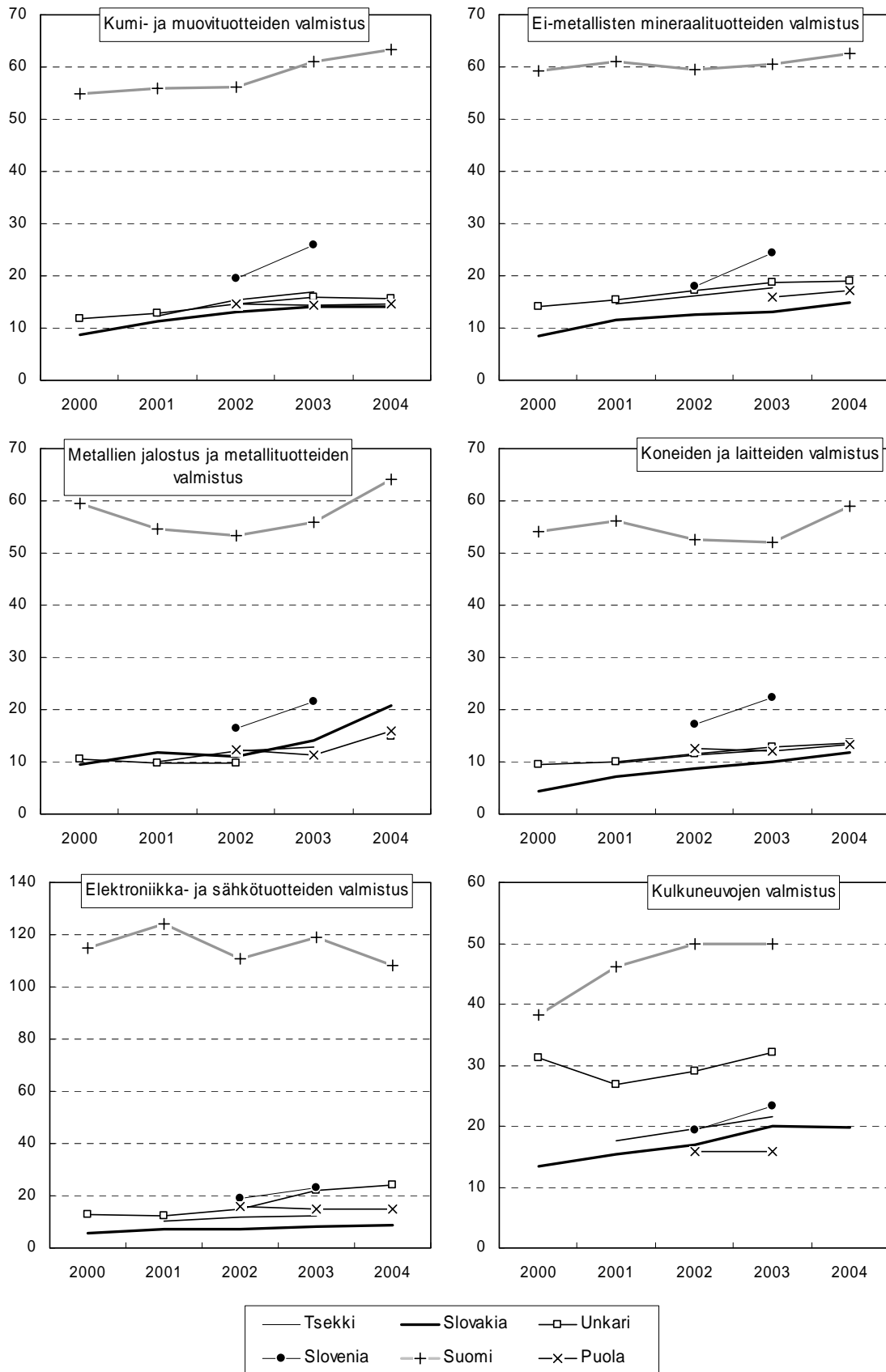

Kuvio 2.13 Bruttoarvonlisäys työllistä henkilöä kohti, 1000 euroa

Lähde: Eurostat.

Kuvio 2.14 Bruttoarvonlisäys työllistä henkilöä kohti, 1000 euroa

Lähde: Eurostat.

Alempaa keskimääräistä tuottavuuden tasoa KIE4-maissa kompensoi se, että tuotantokustannukset ovat näissä maissa selvästi alemmat kuin Suomessa. Kuvioissa 2.15 ja 2.16 bruttoarvonlisäys on laskettu suhteessa palkkakuluihin. Kuva on täysin erilainen kuin edellä, missä työvoimakustannuksia ei otettu huomioon. Uudet jäsenmaat menevät monella toimialalla tässä tapauksessa Suomen ohitse. On kuitenkin huomattava, että monin osin kuvaajat ovat suhteellisen vaakasuoria. Se kertoo siitä, että vaikka tuottavuus onkin kasvanut nopeasti uusissa jäsenmaissa, myös työvoimakustannukset ovat nousseet suhteellisen kovaa vauhtia.

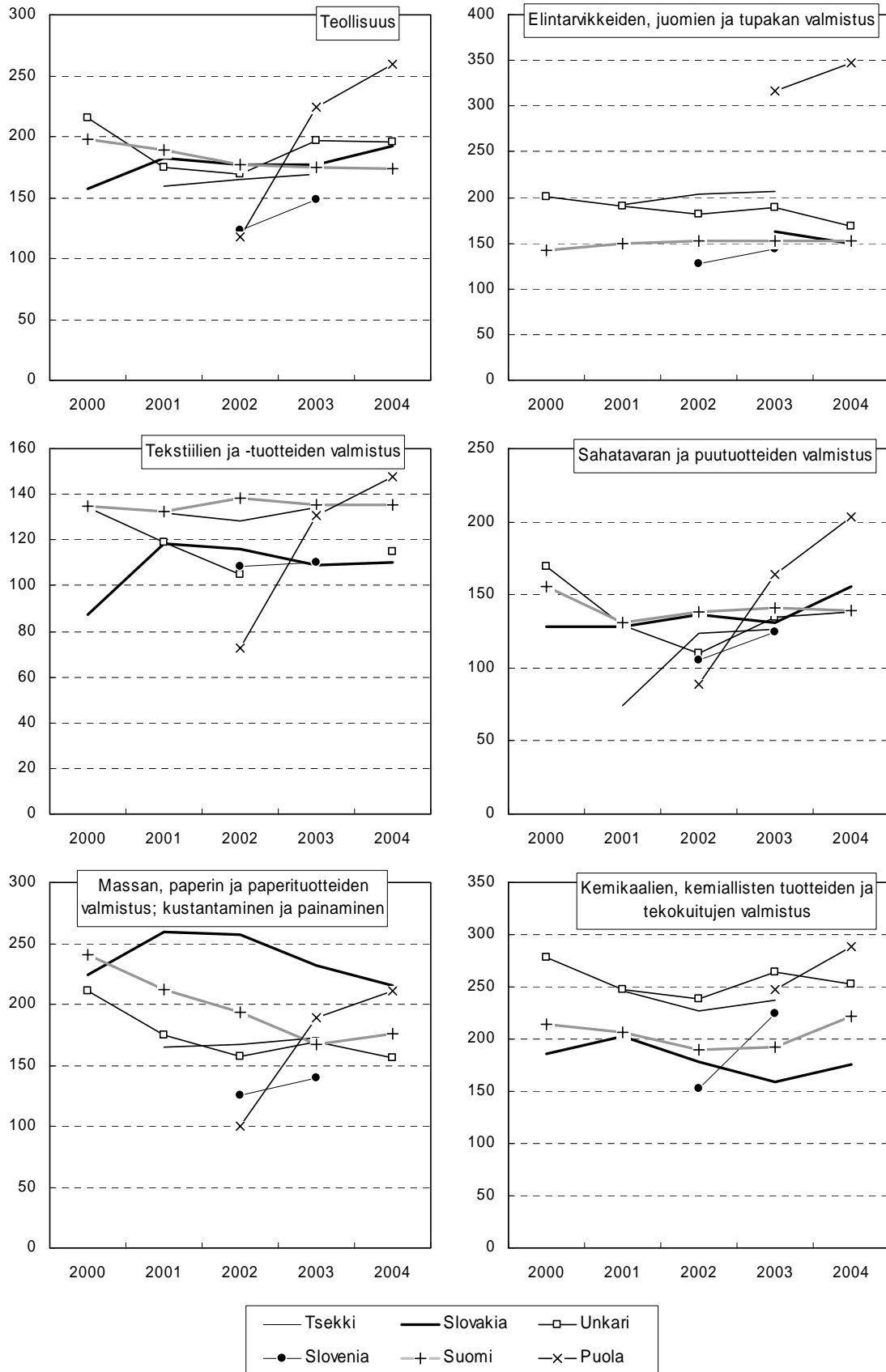
Uudet jäsenmaat ovat hieman maasta ja toimialasta riippuen suunnilleen samalla tasolla kuin Suomi. Puolan elintarviketeollisuuden korkea tuottavuus palkkakuluihin nähden johtuu ennen kaikkea juomien ja tupakan valmistuksesta. Kuitenkin myös varsinaisessa elintarviketeollisuudessa tämä suhdeluku on Puolassa suunnilleen sama kuin EU15-maissa keskimäärin.

Kun uusien jäsenmaiden palkka- ja kustannustaso edelleen jatkavat konvergoitumistaan kohti EU15-maiden tasoa, niiden on pystyttävä kasvattamaan tuottavuuttaan vähintään samaa tahtia, jotta maiden kilpailukyky ei heikkene. Jos tuotantokustannukset nousevat liian nopeasti, tuotannon kasvattaminen näissä maissa tulee kyseenalaiseksi, mikä puolestaan hillitsisi palkkojen nousua. On kuitenkin huomattava, että työvoimakustannukset ovat vain yksi tekijä yritysten päätöksissä tuotannon sijoittumisessa.

Yleisesti nähdään, että vuosina 2000-03 kiinteiden bruttoinvestointien suhde arvonlisäykseen oli uusissa jäsenmaissa, erityisesti Slovakiassa ja Unkarissa, korkeampi kuin Suomessa eri teollisuuden toimialoilla. Joitakin poikkeuksia on joinain vuosina eri toimialoilla, mutta yleisesti ottaen tilanne on ollut tämä.

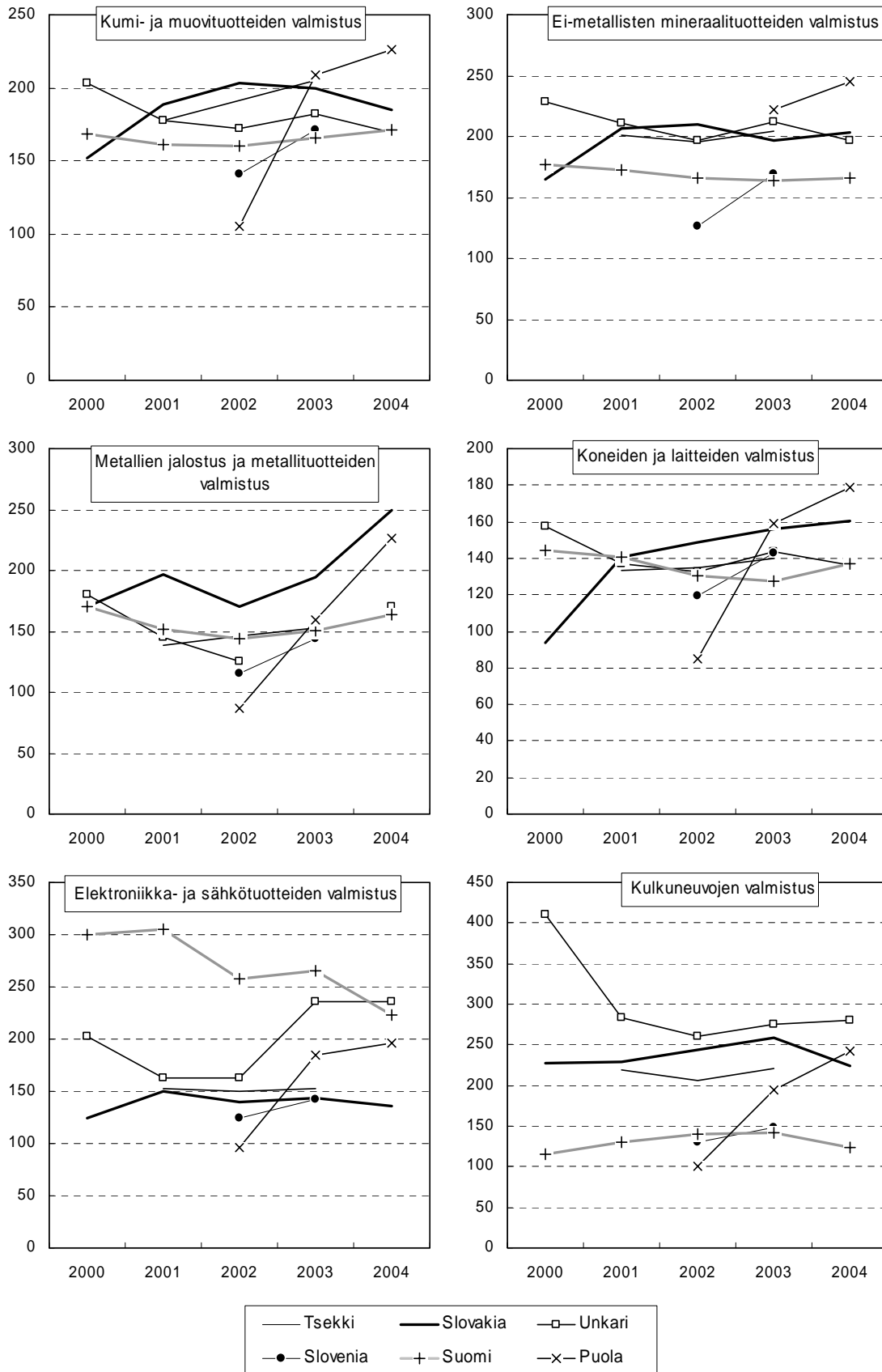
- KIE4-maissa sekä tuottavuuden kasvu että palkkojen nousu ovat nopeampia kuin EU15-maissa.
- Tšekissä, Slovakiassa ja Unkarissa teollisuuden keskimääräiset reaaliset yksikkötyövoimakustannukset yhteisessä valuutassa ovat vuodesta 2000 nousseet verrattuna Suomeen.
- Teollisuuden toimialoilla tuottavuus on Suomessa korkeampi kuin KIE4-maissa. Bruttoarvonlisäys suhteessa palkkakuluihin on sen sijaan KIE4-maissa yleisesti suunnilleen samalla tasolla kuin Suomessa.

Kuvio 2.15 Bruttoarvonlisäys suhteessa palkkakuluihin

Lähde: Eurostat.

Kuvio 2.16 Bruttoarvonlisäys suhteessa palkkakuluihin

Lähde: Eurostat.

2.6 Ulkomaankauppa ja vaihtotase

KIE4-maiden ulkomaankauppa

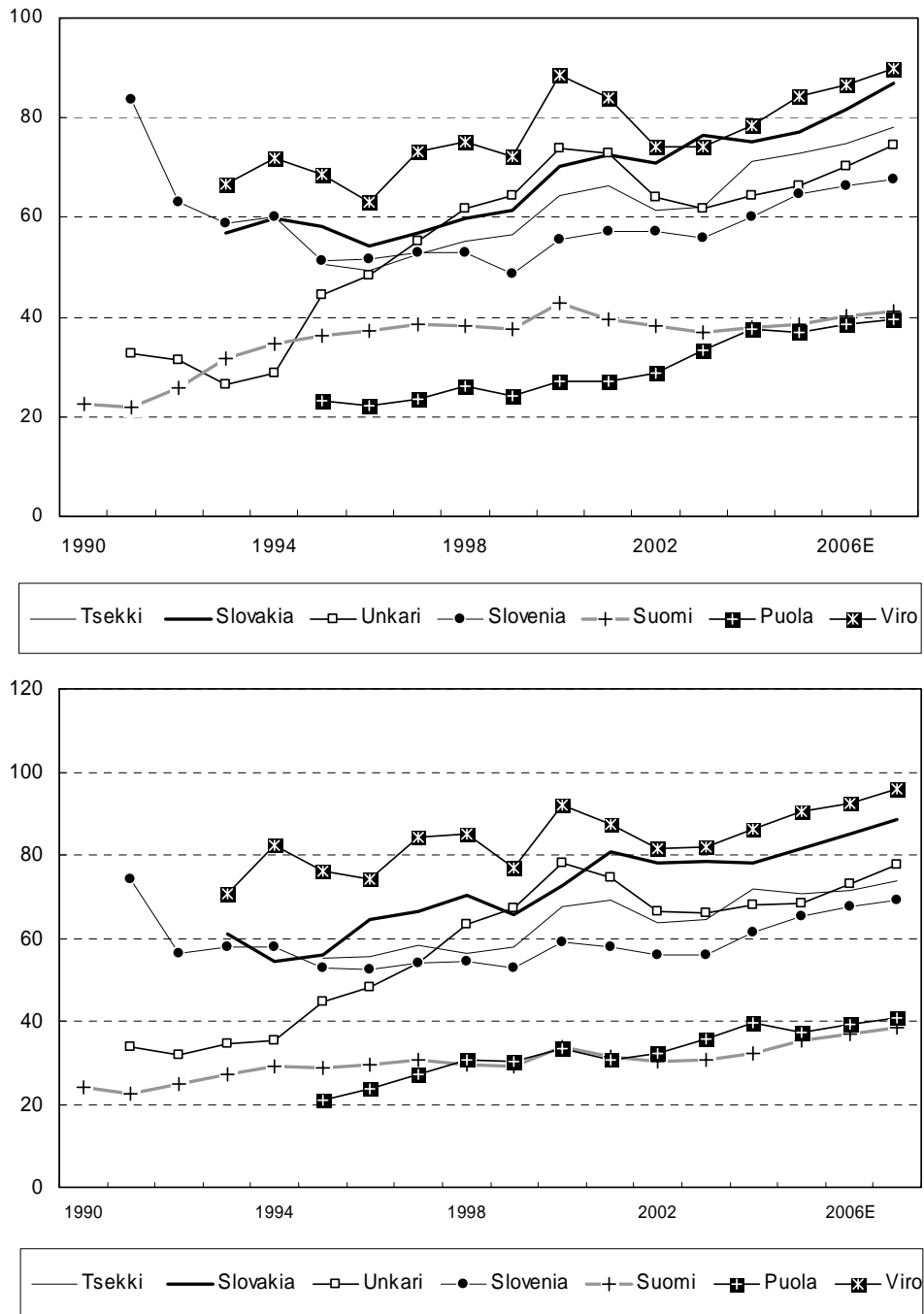
Kaikille KIE4-maille ulkomaankaupan arvo on suurempi suhteessa BKT:hen kuin Suomessa. Taloutensa kokoon suhteutettuna suurin tavaroiden ja palveluiden viejä on Slovakia, jonka viennin arvo ylittää 80 prosenttia maan BKT:stä. Vähiten viennistä riippuvainen KIE4-maa on Slovenia, missä viennin arvo suhteessa BKT:hen ylittää 60 prosenttia. Tällainen riippuvuus ulkomaankaupasta selittyy osin sillä, että KIE4-maissa on paljon suhteellisen alhaisen arvonlisäyksen kokoonpanoteollisuutta. Näin teollisuuden osuus koko arvonlisäyksestä eli BKT:stä ei ole aivan niin suuri kuin kuvioista 2.17 voisi nopeasti päätellä. Ulkomaankaupan arvo suhteessa BKT:hen on lisäksi kasvanut ajan myötä. Sama nähdään esimerkiksi Puolan kohdalla. Kuviossa on esitetty myös tuonnin arvo suhteessa BKT:hen, joka on myös kasvanut.

Viennin arvon noususta suhteessa BKT:hen ja edellä esitetyistä teollisuustuotannon rakenteen muutoksista saa jo käsityksen siitä, miten eri tuotteiden vienti on kehittynyt viime vuosina. Kuvioissa 2.18-2.21 on esitetty HS2-numerotasolla KIE4-maiden viennin nimellisarvon ja osuuksien kehitys vuosina 2000-05.

Kaikkien maiden kohdalla nimenomaan koneiden ja mekaanisten laitteiden, sähkökoneiden ja -laitteiden sekä kulkuneuvojen viennin arvo on kasvanut huomattavasti. Slovakian kohdalla kulkuneuvot korostuvat, kun taas Unkarin kohdalla niiden rooli on ollut pienempi. Muita kasvualoja ovat olleet Tšekissä rauta- ja terästavarat, Slovakiassa rauta ja teräs sekä kivennäispolttoaineet ja -öljy sekä Sloveniassa huonekalut ja farmaseuttiset tuotteet. Kaiken kaikkiaan KIE4-maat ovat hyvin erikoistuneita erilaisten metalliteollisuuden tuotteiden vientiin. Tämä perustuu kansainvälisten yritysten sijoittumiseen näihin maihin. Myös näiden tuotteiden tuonti on suurta, joten ristikkäiskaupan osuus KIE4-maiden ulkomaankaupasta on merkittävä. Maiden ulkomaankauppa ei siten perustu perinteiseen suhteelliseen etuun⁵.

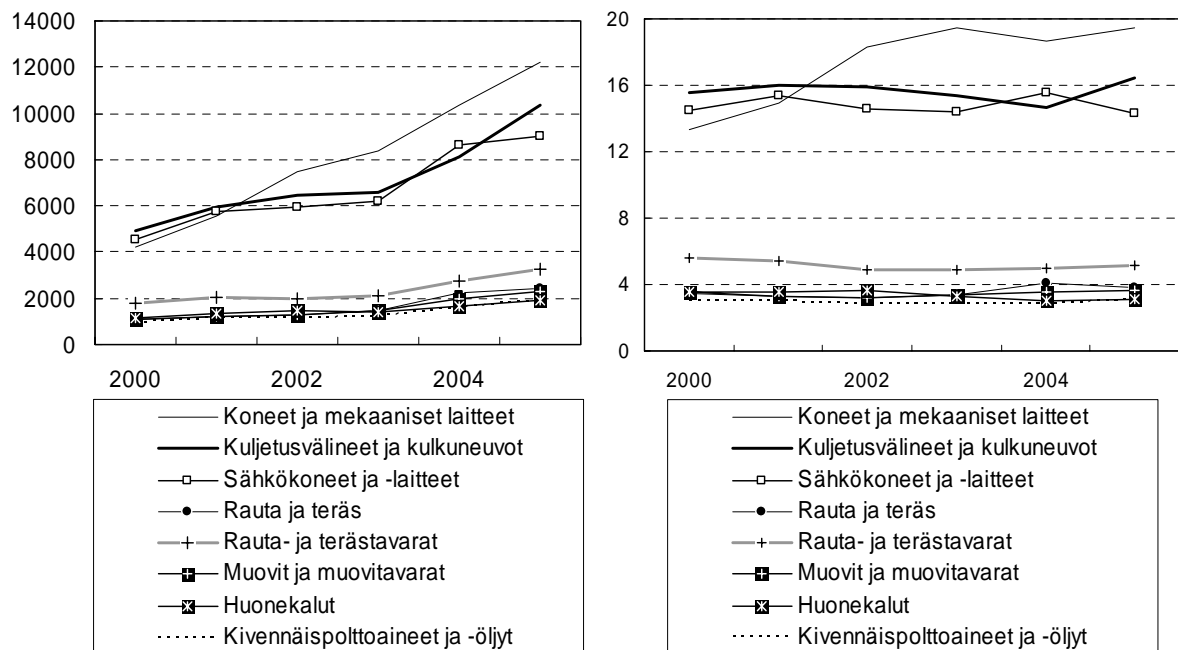
⁵ Katso myös Kaitila (2004) uusien jäsenmaiden suhteellisesta edusta ja sen panosintensivisyydestä EU:n sisämarkkinoilla sekä Kaitila (1999) Unkarin ja Tšekin suhteellisesta edusta EU:n sisämarkkinoilla.

Kuvio 2.17 Tavaroiden ja palveluiden viennin (yllä) ja tuonnin (alla) arvo, % BKT:stä (2006 ja 2007 ennuste)

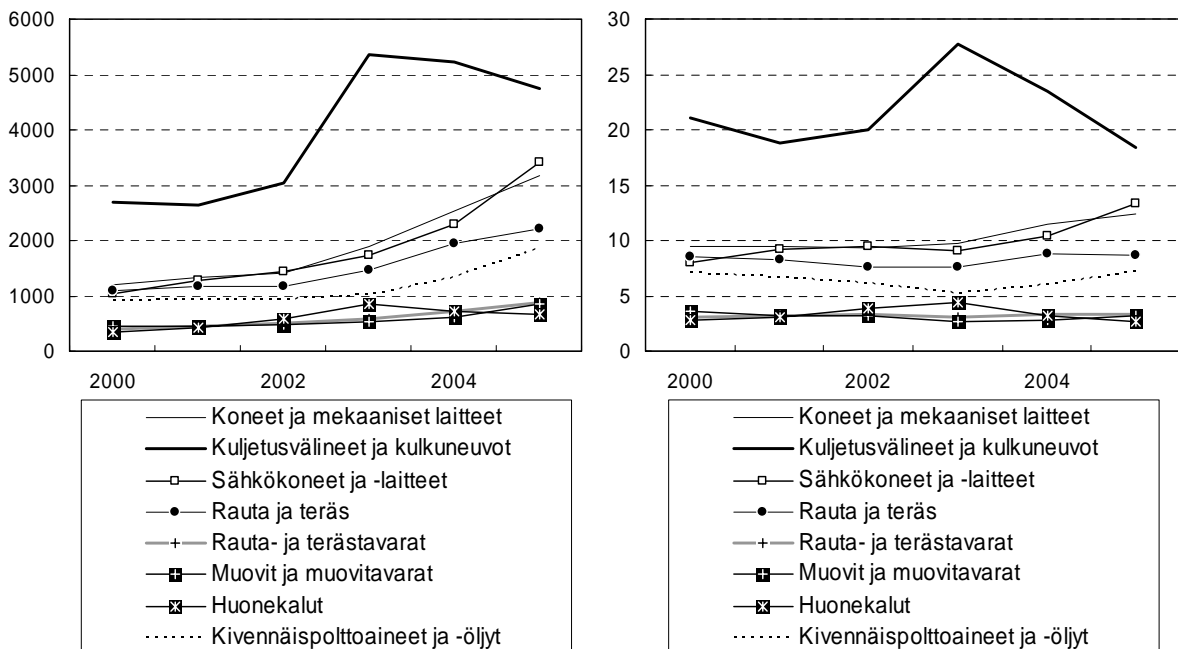
Lähde: Eurostat.

Kuvio 2.18 Tšekin tärkeimmät vientituotteet, milj. euroa (vasemmalla) ja % tavaraviennistä (oikealla) (HS2)

Lähde: Eurostat.

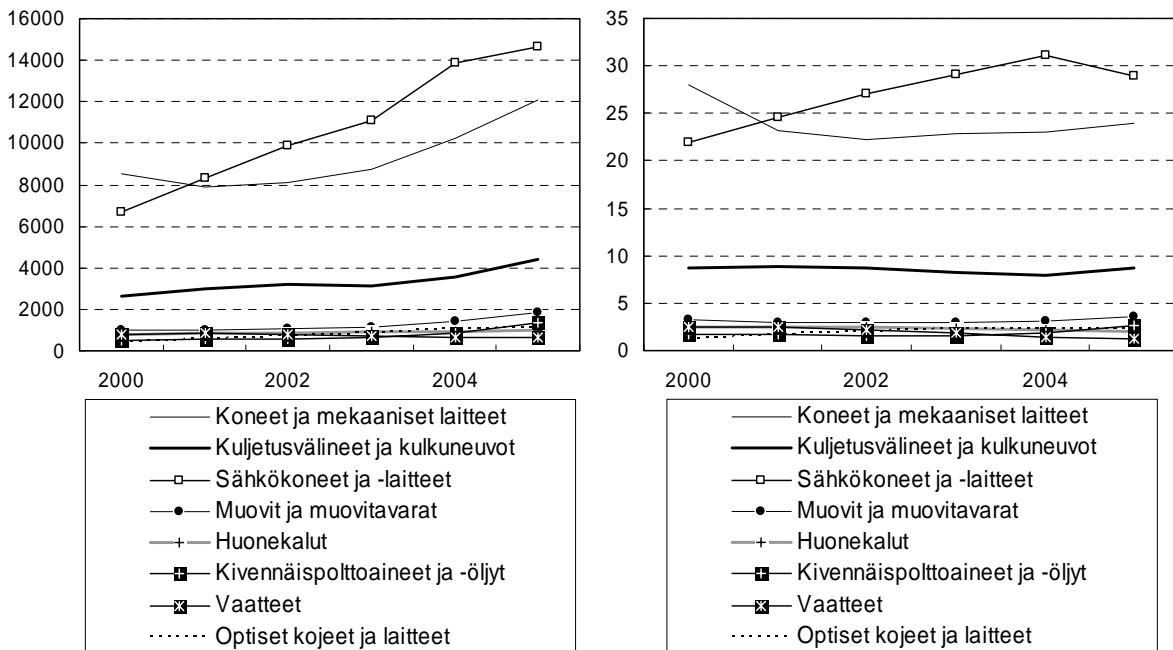
Kuvio 2.19 Slovakian tärkeimmät vientituotteet, milj. euroa (vasemmalla) ja % tavaraviennistä (oikealla) (HS2)

Lähde: Eurostat.

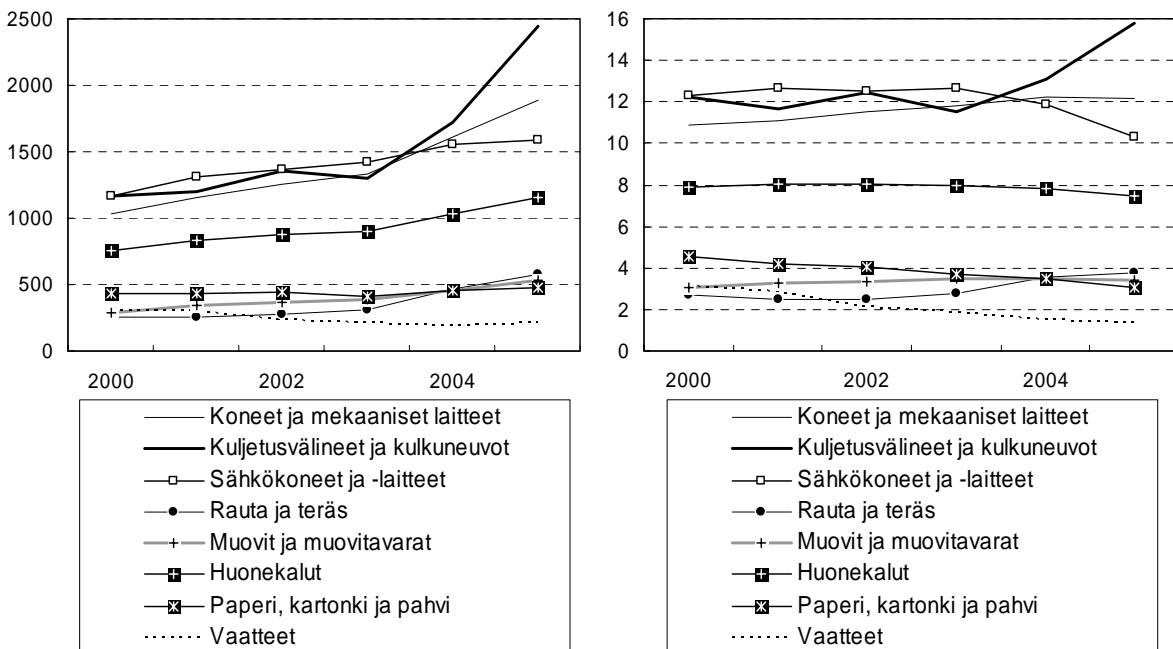

Kuvio 2.20 Unkarin tärkeimmät vientituotteet, milj. euroa (vasemmalla) ja % tavaraviennistä (oikealla) (HS2)

Lähde: Eurostat.

Kuvio 2.21 Slovenian tärkeimmät vientituotteet, milj. euroa (vasemmalla) ja % tavaraviennistä (oikealla) (HS2)

Lähde: Eurostat.

Suomen kauppa KIE4-maiden kanssa

Kuviossa 2.22 on esitetty Suomen ulkomaankaupan arvo KIE4-maiden kanssa vuosina 1993-2005 ja vuosi 2006 ensimmäisten kahdeksan kuukauden perusteella. Unkari on tärkein vienninmaa noin 400 miljoonan euron arvolla. Vienti Tšekkiin on arvoltaan reilu puolet tästä, kun taas Slovakia ja Slovenia ovat selvästi pienempiä kauppakumppaneita. Kaikkien neljän maan yhteenlaskettu osuus Suomen viennistä oli 1,3 prosenttia vuonna 2005. Niiden osuus Suomen tavaratuonnista oli kuitenkin 3,1 prosenttia, ja kauppa oli Suomelle alijäämäistä vajaat 800 miljoonaa euroa. Kaupan alijäämä syntyi käytännöllisesti katsoen kokonaan vuonna 2005, jolloin tuonti Tšekistä, Slovakiasta ja Unkarista kasvoi huomattavasti. Slovenian kanssa kauppa oli tasapainossa päinvastoin kuin muiden KIE4-maiden kanssa. Suomalaiset ostajat hyötyvät näin taloudellisesta integraatiosta sitä kautta, että tuontitavaroita valmistetaan kustannustasoltaan halvemmissä itäisen Keski-Euroopan maissa.

Vuoden 2006 ensimmäisten kahdeksan kuukauden aikana Suomen tuonti Tšekistä oli muuttumaton vuoden 2005 vastaavasta ajankohdasta, tuonti Unkarista oli alentunut 39 prosenttia ja tuonti Slovakiasta ja Sloveniasta oli noussut vajaan kolmanneksen. Sen sijaan Suomen vienti Tšekkiin ja Slovakiaan oli noussut yli kolmanneksen, Unkariin kuudenneksen ja Sloveniaan yli sata prosenttia. Kauppataaseen alijäämä on siten pienentynyt selvästi edellisestä vuodesta.

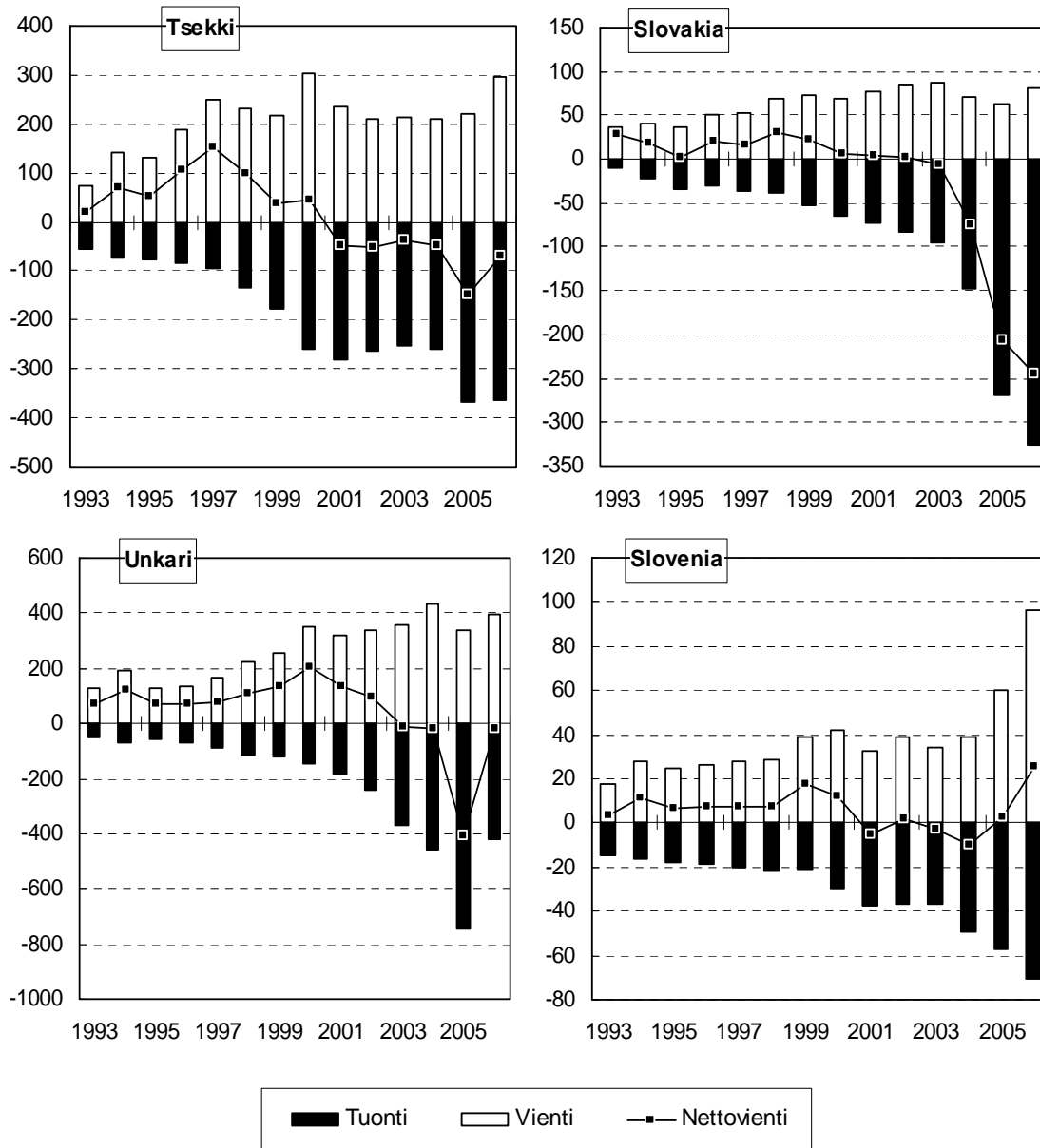
Kuvioissa 2.23-2.26 on esitetty Suomen tärkeimmät vienti- ja tuontituotteet KIE4-maiden kanssa käydyssä kaupassa vuosina 1995-2005. Verrattuna vuosituhaten vaihteeseen sähkökoneiden ja -laitteiden vienti Suomesta Tšekkiin on supistunut rajusti. Muilta osin viennin arvo on pysynyt suhteellisen vakaana. Sähkökoneet ja -laitteet sekä paperiteollisuuden tuotteet ovat pääasialliset vientituotteet Tšekkiin. Tuonnin puolella nähdään voimakas piikki sähkökoneiden ja -laitteiden kaupassa, mikä on sittemmin laantunut, mutta sen on korvannut kulkuneuvojen tuonnin voimakas kasvu.

Viennissä Slovakiaan paperiteollisuuden tuotteiden vienti on laantunut selvästi vuosituhaten vaihteesta, mikä pitkälti selittää viennin kokonaisarvon laskun. Tuonnin puolella sähkökoneiden ja -laitteiden sekä osittain kulkuneuvojen tuonnin kehitys selittää kaupan alijäämän jyrkän kasvun.

Suomen viennissä Unkariin sähkökoneet ja -laitteet ovat pitäneet pintansa, mihin vaikuttaa suomalainen matkapuhelinklusteri Unkarissa. Myös näiden tuotteiden tuonti Unkarista Suomeen on kasvanut voimakkaasti. Näin maiden välinen ristikkäiskauppa on kohtalaista. Suomen ja Unkarin tilastojen välillä on kuitenkin huomattavia eroja. Tässä esitetyt luvut ovat suomalaisia tilastoja. Muilta osin ulkomaankaupassa ei ole nähtävissä merkittäviä muutoksia viime vuosina.

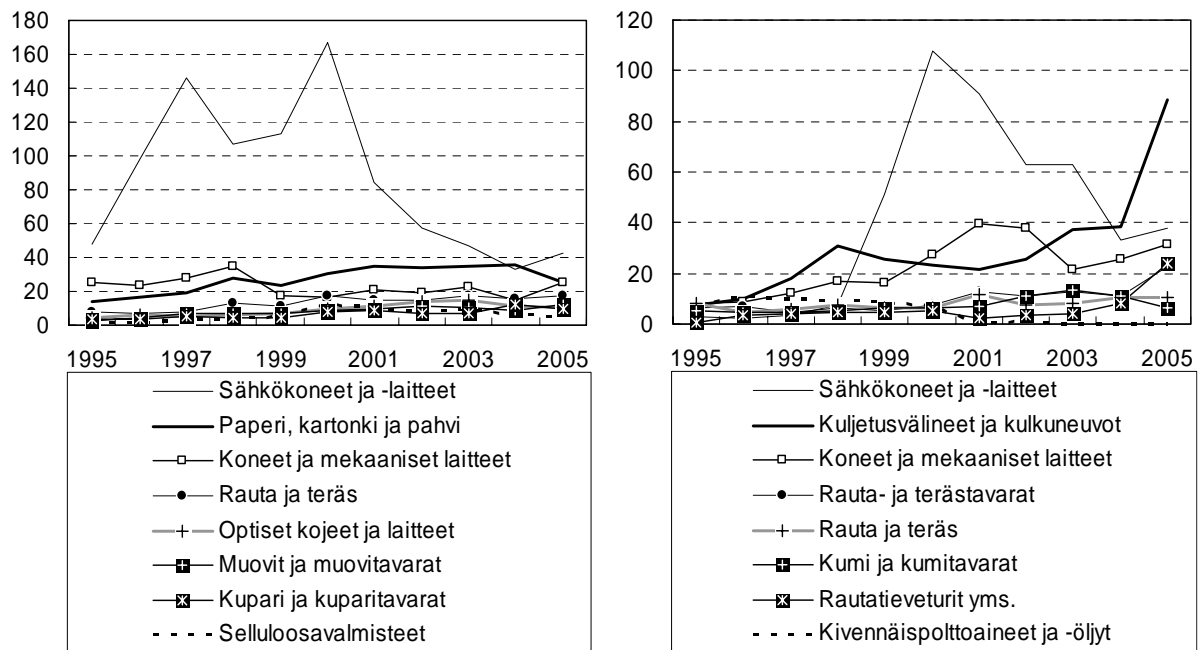
Viennissä Sloveniaan sähkökoneet ja -laitteet ovat olleet merkittävin tuoteryhmä, minkä jälkeen ovat tulleet paperiteollisuuden tuotteet, koneet ja laitteet sekä kupari. Tuonnissa kulkuneuvot ovat nousseet selvästi tärkeimmiksi tuotteiksi.

Kuvio 2.22 Suomen ulkomaankaupan arvo KIE4-maiden kanssa, milj. euroa (vuoden 2006 luku on korotettu vuositasolle ensimmäisten kahdeksan kuukauden kaupan perusteella)

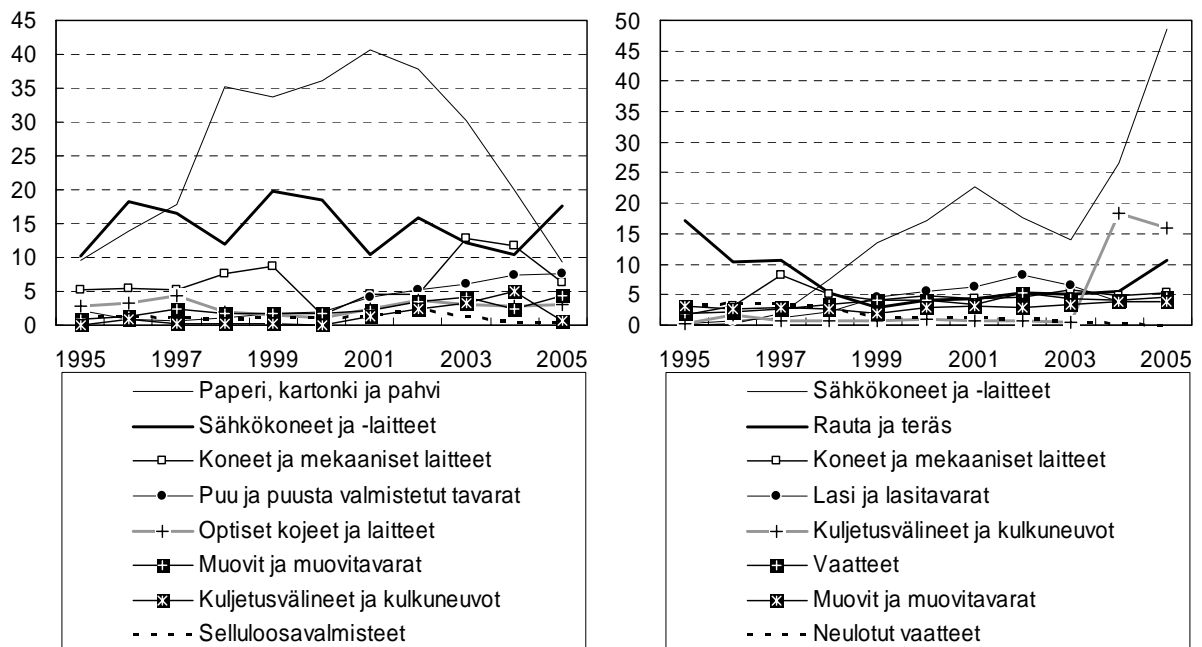
Lähde: Eurostat.

Kuvio 2.23 Suomen tavara-kauppa Tšekin kanssa: tärkeimmät vientituotteet (vasemmalla) ja tuontituotteet (oikealla), milj. euroa (HS2)

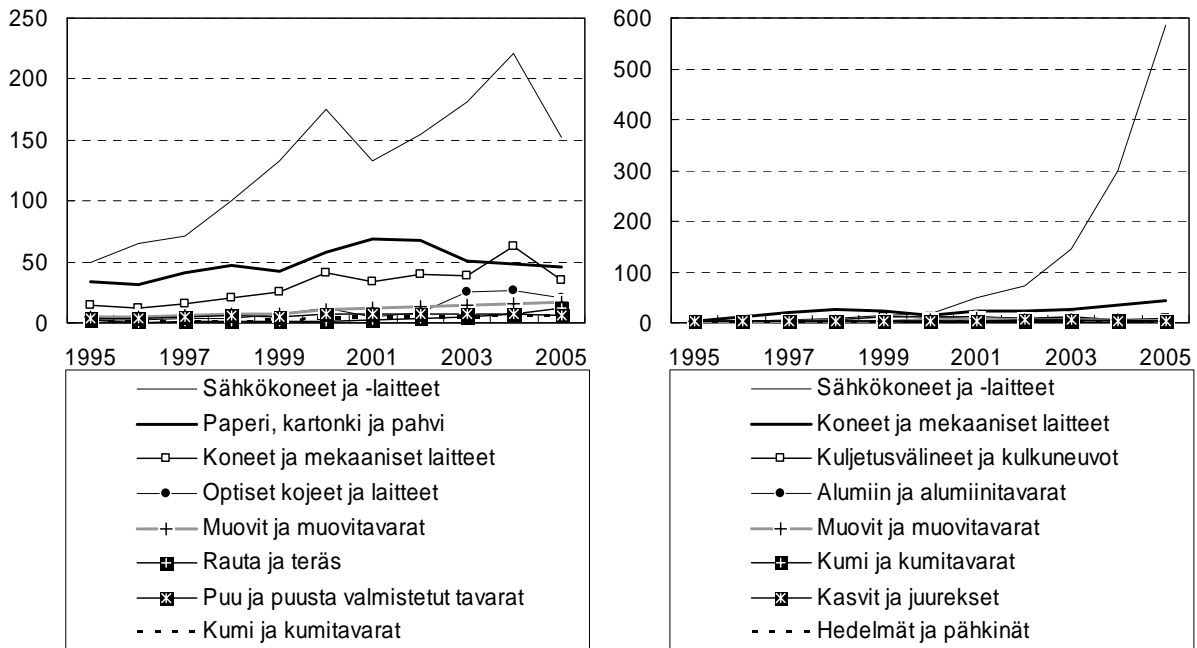
Lähde: Eurostat.

Kuvio 2.24 Suomen tavara-kauppa Slovakian kanssa: tärkeimmät vientituotteet (vasemmalla) ja tuontituotteet (oikealla), milj. euroa (HS2)

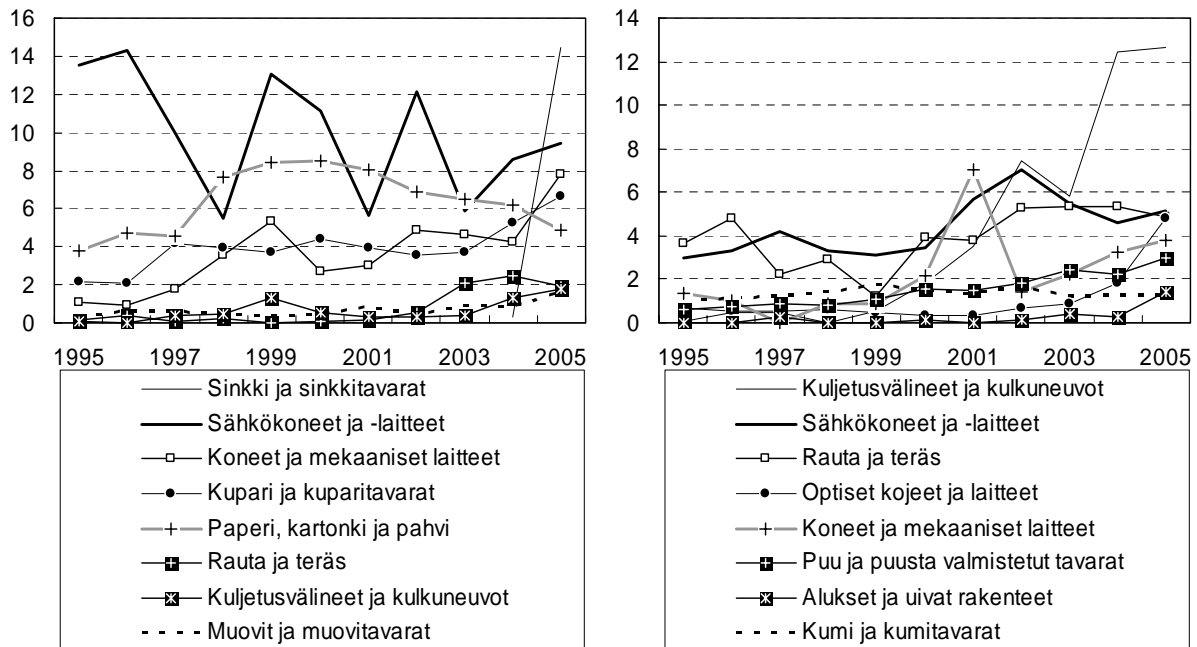
Lähde: Eurostat.

Kuvio 2.25 Suomen tavara kauppa Unkarin kanssa: tärkeimmät vientituotteet (vasemmalla) ja tuontituotteet (oikealla), milj. euroa (HS2)

Lähde: Eurostat.

Kuvio 2.26 Suomen tavara kauppa Slovenian kanssa: tärkeimmät vientituotteet (vasemmalla) ja tuontituotteet (oikealla), milj. euroa (HS2)

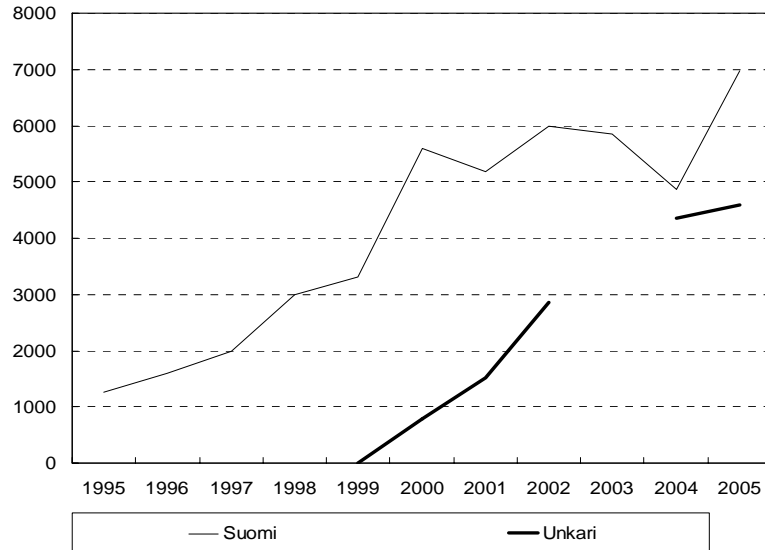

Lähde: Eurostat.

Viennin arvolla mitaten Unkari on noussut melkein yhtä suureksi matkapuhelinten viejäksi kuin Suomi (ks. kuvio 2.27). Ero kuitenkin kasvoi Suomen hyväksi vuonna 2005 edelliseen vuoteen verrattuna. Tällöin Suomen matkapuhelinten viennin arvosta 37 prosenttia meni

muualle EU-alueelle. Unkarin viennistä puolestaan meni 61 prosenttia EU:n alueelle. Luvuissa on kuitenkin suhteellisen suuria heilahteluja vuodesta toiseen.

Kuvio 2.27 Matkapuhelinten (HS 852520) viennin arvo Suomesta ja Unkarista, milj. euroa

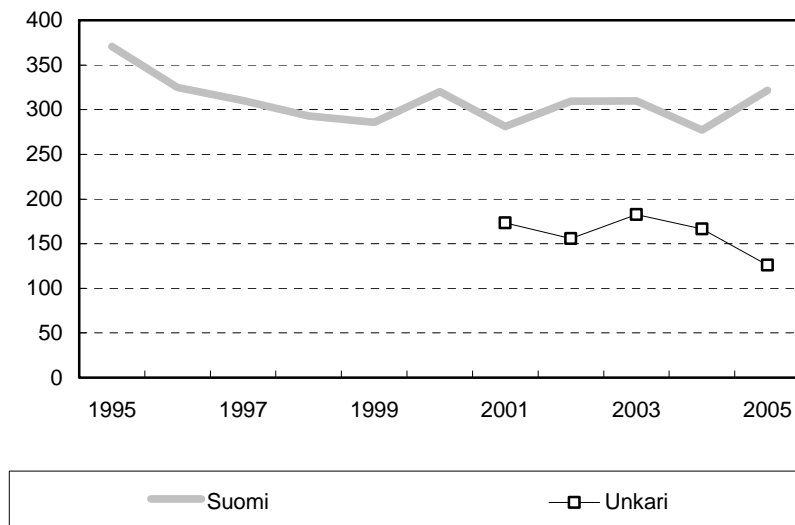

Huom. HS 852520: lähettimet, yhteen rakennettuun vastaanottimien. Luokka pitää sisällään joitain muitakin tuotteita kuin matkapuhelimia. Vuoden 2003 luku puuttuu Unkarin osalta.

Lähde: Eurostat.

Kuviossa 2.28 on esitetty matkapuhelinten (HS-luokka 852520) viennin yksikköarvon kehitys Suomesta ja Unkarista jakamalla viennin arvo viennin painolla (kiloissa mitattuna). Kuvioista nähdään, että Suomesta tapahtuvan viennin yksikköarvo on noin kaksi kertaa niin korkea kuin Unkarin viennissä. Toisaalta kaikkia ainakaan Suomesta vietäviä matkapuhelimia ei ole valmistettu Suomessa. Kuvioista kuitenkin ilmenee, että näissä maissa valmistetut matkapuhelimet ovat eri tasoisia laitteita.

Kuvio 2.28 Suomen ja Unkarin matkapuhelinten viennin yksikköarvon kehitys, euroa per kilo

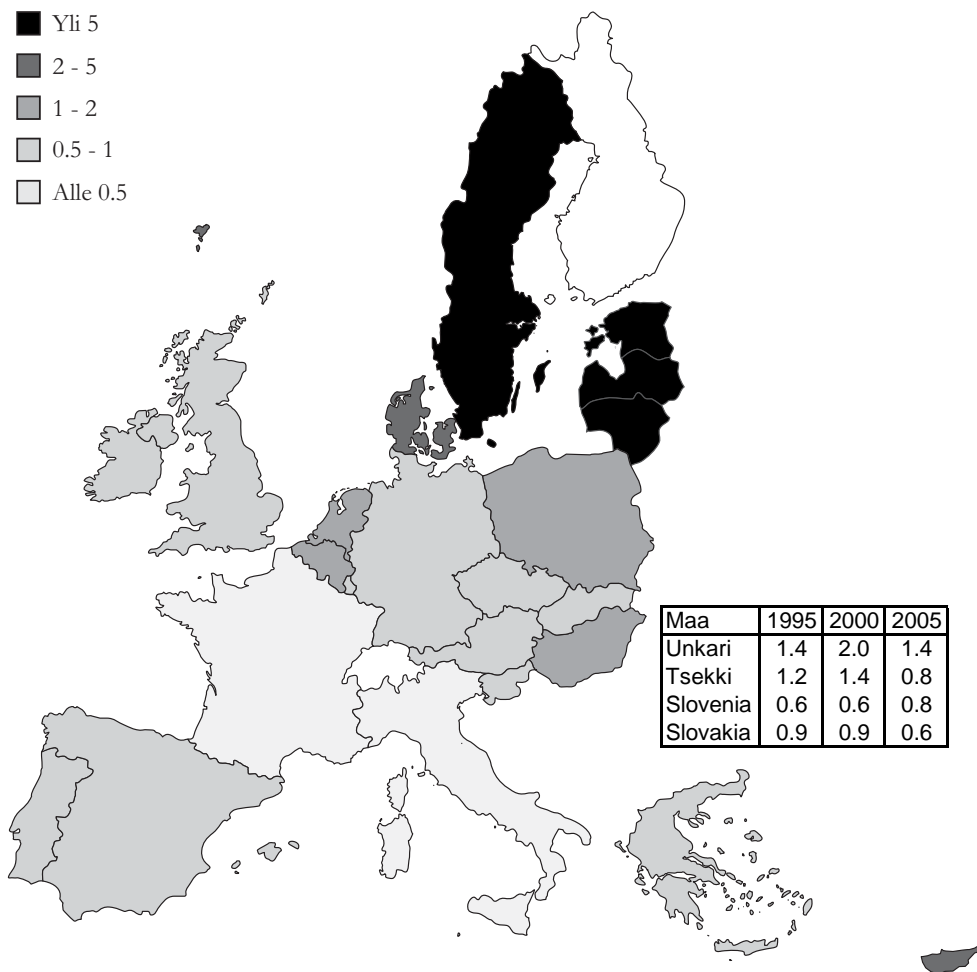

Lähde: Eurostat.

Kuviossa 2.29 on laskettu se, kuinka suuri osuus Suomen viennistä EU25-alueelle meni vuonna 2005 kuhunkin jäsenmaahan suhteessa maan markkinahintaiseen bruttokansantuotteeseen, joka kertoo paikallisten markkinoiden ostovoiman määrästä. Lisätaulukossa on kerrottu, kuinka vienti KIE4-maihin on tässä suhteessa kehittynyt vuosina 1995-2005. Jos luku-arvo on yksi, maan osuus EU25-maiden BKT:stä on sama kuin sen osuus Suomen viennistä tälle alueelle.

Gravitaatioteorian mukaan maat käyvät sitä enemmän kauppaa, mitä lähempänä ne ovat toisiaan maantieteellisesti ja mitä suurempi BKT kauppakumppanilla on. Tämä nähdään selkeästi myös oheisesta kartasta. Baltian maat ja Ruotsi ovat paljon tärkeämpiä kauppakumppaneita kuin niiden BKT antaisi syytä olettaa, jos ei otettaisi huomioon maantieteellistä läheisyyttä. Tämän karkean mittarin perusteella KIE4-maiden osuus Suomen viennistä on suunnilleen odotetulla tasolla. Vienti Tšekkiin ja Slovakiaan on ajan kuluessa kuitenkin jäänyt jälkeen näiden maiden BKT:n kehityksestä. Maissa voisi siten hyvinkin olla käyttämätöntä markkinapotentiaalia suomalaisten yritysten näkökulmasta.

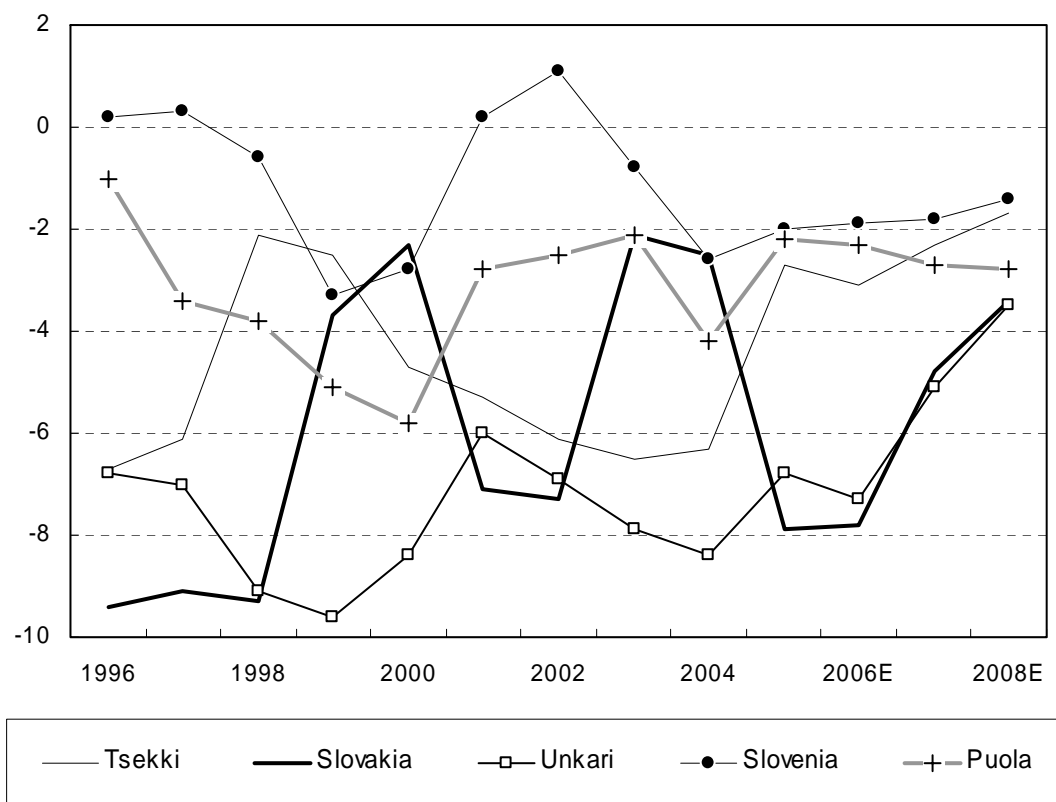
Kuvio 2.29 Eri maiden osuus Suomen viennistä EU25-alueelle suhteessa näiden maiden osuuteen tämän alueen (pl. Suomi) markkinahintaisesta bruttokansantuotteesta

KIE4-maiden vaihtotaseet

Kaikki KIE4-maat ovat kehittyviä talouksia, joten on luonnollista, että niillä on vaihtotaseen alijäämä. Vaihtotaseen alijäämä ei ole ongelma, jos pääomat käytetään investointeihin ja jos suorien sijoitusten virta on riittävä. Jos sen sijaan vaihtotaseen alijäämä liittyy kulutukseen, se on vähemmän vakaalla pohjalla. Kiinteiden investointien osuus BKT:stä on KIE4-maissa korkeampi kuin EU15-maissa keskimäärin tai Suomessa. Vuonna 2005 investointien osuus oli Unkarissa 23 prosenttia, Sloveniassa 24 prosenttia, Tšekissä 25 prosenttia ja Slovakiassa 26 prosenttia BKT:stä, kun se oli EU15:ssä 20 prosenttia ja Suomessa 19 prosenttia. Puolassa investointien osuus BKT:stä on ollut selvästi alempi kuin KIE4-maissa. Viime vuosina investointien osuus on ollut kasvussa erityisesti Unkarissa ja Sloveniassa.

Kuvio 2.30 Vaihtotaseen ylijäämä, % BKT:stä (2006, 2007 ja 2008 ennuste)

Lähde: Euroopan komissio.

Suurin vaihtotaseen alijäämä on jo pitkään ollut Unkarilla, noin kahdeksan prosenttia BKT:stä. Tämä on hyvin suuri luku. Unkarin forintti joutui spekuloinnin kohteeksi vuoden 2006 aikana (ks. kuvio 2.38). Tšekin ja Slovenian alijäämät ovat tällä hetkellä täysin hallittavalla tasolla. Komission ennusteen mukaan Unkarin ja Slovakian alijäämät ovat pienenevässä vuosina 2007-08. Alijäämät ovat vaihdelleet voimakkaasti vuodesta toiseen, mihin ovat vaikuttaneet muun muassa yksityisen kulutuksen vaihtelut.

- KIE4-maat ovat hyvin erikoistuneita erilaisten metalliteollisuuden tuotteiden vientiin. Tuotanto ja vienti perustuvat kansainvälisten yritysten sijoittumiseen näihin maihin. Kaikkien maiden kohdalla nimenomaan koneiden ja mekaanisten laitteiden, sähkökoneiden ja -laitteiden sekä kulkuneuvojen viennin arvo on kasvanut huomattavasti. Slovakian kohdalla kulkuneuvot korostuvat, kun taas Unkarin kohdalla niiden rooli on ollut keskimääräistä pienempi.
- Unkari on Suomelle tärkein KIE4-maa viennissä noin 400 miljoonan euron arvolla. Vienti Tšekkiin on arvoltaan reilu puolet tästä, kun taas Slovakia ja Slovenia ovat selvästi pienempiä kauppakumppaneita. Vienti Sloveniaan ja tuonti Slovakiasta ovat kasvaneet voimakkaasti viime vuosina. Vuonna 2005 KIE4-maiden yhteenlaskettu osuus Suomen viennistä oli 1,3 prosenttia ja tuonnista 3,1 prosenttia. Kauppa oli vuonna 2005 Suomelle alijäämäistä vajaat 800 miljoonaa euroa. Vuoden 2006 ensimmäisten kahdeksan kuukauden perusteella alijäämä kuitenkin pienenee huomattavasti, mikä johtuu lähinnä siitä, että matkapuhelimen tuonti Unkarista on vähentynyt.

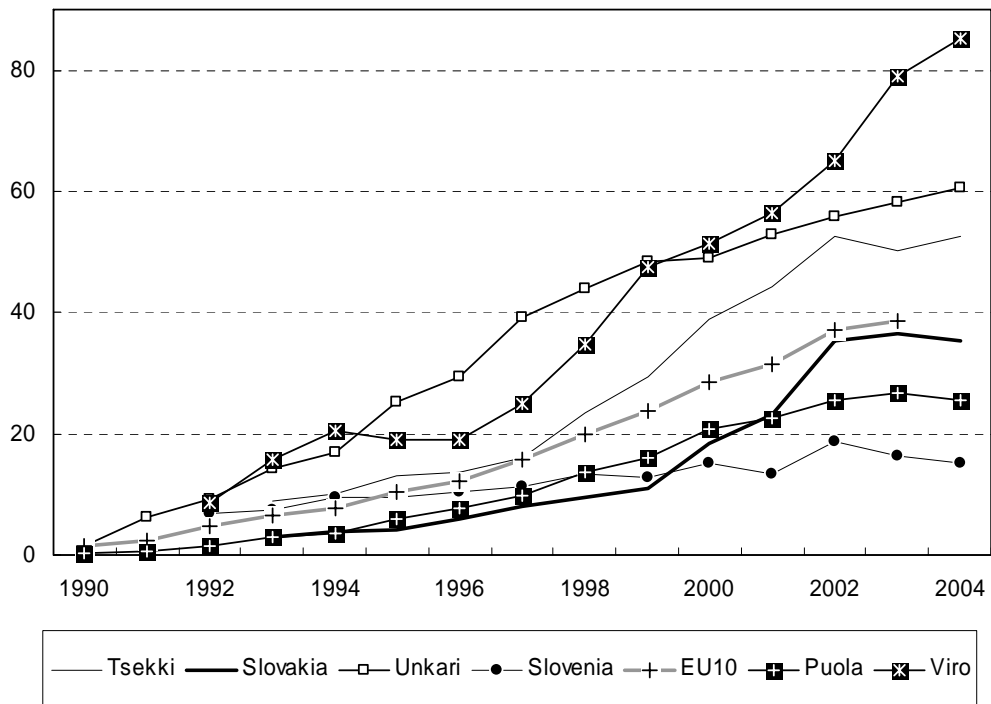
2.7 Suorat sijoitukset KIE4-maihin

Suorille sijoituksille KIE4-maihin on ollut kolme pääasiallista vaikutinta: yksityistäminen, paikallisten markkinoiden kasvu sekä alemmat tuotanto-, lähinnä työvoimakustannukset. Yksityistäminen on melkein päättynyt, ja tällä hetkellä kaksi jälkimmäistä vaikutinta edelleen houkuttelevat suoria sijoituksia KIE4-maihin. Ulkomaiset sijoitukset sekä ulkomaisten yritysten mukana tuleva teknologia, tietotaito ja moderni liikkeenjohtaminen ovat olleet KIE4-maille tärkeitä. Koska tuotantokustannukset nousevat KIE4-maissa nopeammin kuin EU15-maissa keskimäärin, edellisten täytyy pystyä ylläpitämään reipasta tuottavuuden kasvua ja siirtymään yhä korkeamman jalostusasteen tuotantoon. Näin pelkkä kokoonpanoteollisuus siirtyy ajan myötä KIE4-maista Euroopassa idemmäs ja kaakkoon.

Kuviossa 2.31 on esitetty ulkomaisten suorien sijoitusten kanta KIE4-maissa suhteessa maiden BKT:hen. Ulkomaisiksi suoriksi sijoituksiksi lasketaan investoinnit, joiden arvosta vähintään kymmenen prosenttia toteutetaan ulkomaisella pääomalla. KIE4-maihin on tullut vähemmän suoria sijoituksia suhteessa BKT:hen kuin esimerkiksi Viroon. Tšekki ja Unkari ovat puolestaan pystyneet houkuttelemaan paljon enemmän ulkomaista pääomaa kuin Slovenia ja Slovakia. Tiedot päättyvät vuoteen 2004, ja sen jälkeen Slovakiaan on tullut huomattavasti muun muassa autoteollisuuden investointeja. Toisaalta Slovakian riippuvuus autoteollisuudesta saattaa muodostua liian suureksi.

Keskimäärin eniten suoria sijoituksia KIE4-maihin on tehty Alankomaista, Saksasta ja Itä-vallasta. Alankomaiden merkitys selittyy osittain veroteknisillä syillä. Taulukosta nähdään suorien sijoitusten koko kanta alimmalla rivillä. Tšekkiin ja Unkariin tulleiden suorien sijoitusten absoluuttinen määrä on huomattavasti korkeampi kuin Slovakiaan ja Sloveniaan tulleiden sijoitusten. Suomen osuus oli Tšekissä ja Slovakiassa vain 0,2-0,3 prosenttia kaikkien suorien sijoitusten kannasta vuonna 2004, Unkarissa puolestaan 1,9 prosenttia. Ero Ruotsiin on suuri lähinnä Tšekin kohdalla.

Kuvio 2.31 Maahan tehtyjen suorien sijoitusten kanta suhteessa BKT:hen, %

Huom. EU10 tarkoittaa vuonna 2004 EU:hun liittyneitä uusia jäsenmaita.

Lähde: UNCTAD.

Taulukko 2.7 Maahan tehdyt suorat sijoitukset vuoden lopussa maittain

Maa	Tšekki milj. €	2004 %	Slovakia milj. €	2004 %	Unkari milj. €	2004 %	Slovenia milj. €	2005 %
Alankomaat	13 688	32,6	2 386	20,6	7 149	17,7	636	10,6
Saksa	8 650	20,6	1 904	16,4	11 808	29,2	518	8,7
Itävalta	4 722	11,2	1 744	15,1	4 592	11,4	1 726	28,9
Ranska	2 763	6,6	544	4,7	1 903	4,7	519	8,7
Sveitsi	1 094	2,6	203	1,8	459	1,1	972	16,3
Yhdysvallat	2 205	5,2	634	5,5	1 805	4,5	93	1,6
Italia	484	1,2	784	6,8	694	1,7	344	5,8
Britannia	1 546	3,7	727	6,3	323	0,8	94	1,6
Belgia	1 580	3,8	166	1,4	827	2,0	209	3,5
Luxemburg	1 071	2,5	163	1,4	1 802	4,5	80	1,3
Tšekki	..	..	757	6,5	7	0,0	114	1,9
Unkari	90	0,2	754	6,5	..	..	28	0,5
Kroatia	0,4	0,0	1	0,0	3	0,0	290	4,8
Japani	619	1,5	35	0,3	675	1,7	18	0,3
Tanska	319	0,8	123	1,1	181	0,4	77	1,3
Ruotsi	405	1,0	47	0,4	691	1,7	21	0,3
Suomi	68	0,2	33	0,3	756	1,9	-2	..
Muut	2 730	6,5	576	5,0	6 723	16,6	242	4,0
Yhteensä	42 035	100,0	11 581	100,0	40 397	100,0	5 977	100,0

Lähteet: Tšekin keskuspankki, Eurostat, Unkarin keskuspankki, Slovenian keskuspankki.

Taulukossa 2.8 on esitetty, mille toimialoille ulkomaiset suorat sijoitukset ovat KIE4-maissa suuntautuneet. Teollisuuden osuus on kaikissa maissa 40-44 prosenttia. Tšekin ja Unkarin kohdalla tärkeimmät teollisuuden alat suorien sijoitusten kannalta ovat kulkuneuvojen valmistus sekä sähkö- ja elektroniikkateollisuus. Slovenian osalta kemianteollisuuteen on tullut lähes kuudesosa kaikista suorista sijoituksista.

Muista toimialoista rahoitus ja kaupanala ovat houkuttelleet eniten suoria sijoituksia. Esimerkiksi pankkisektori onkin tyypillisesti ulkomaalaisten pankkien hallussa. Muista toimialoista mainittakoon liike-elämän palvelut, minne on tullut merkittävä osuus suorista sijoituksista Tšekissä, Unkarissa ja Sloveniassa.

Taulukko 2.8 Maahan tehdyt suorat sijoitukset toimialoittain, %

Toimiala	Tšekki 2004		Slovakia 2005		Unkari 2004		Slovenia 2005	
	milj. €	%	milj. €	%	milj. €	%	milj. €	%
Maa-, riista-, metsä- ja kalatalous	79	0,2	44	0,4	180	0,4	3	0,0
Kaivostoiminta ja louhinta	536	1,3	67	0,6	57	0,1	3	0,0
Teollisuus	16 849	40,1	4 208	40,1	17 836	44,2	2 615	43,7
Elintarvikkeet, juomat, tupakka	1 799	4,3	..	..	2 093	5,2	17	0,3
Tevanake*	375	0,9	..	..	384	1,0	94	1,6
Puu- ja paperiteollisuus	1 378	3,3	..	..	791	2,0	337	5,6
Koksin, öljytuotteiden ja ydinpoltto- aineen valmistus	265	0,6	..	..	587	1,5	..	..
Kemianteollisuus	1 106	2,6	..	..	2 318	5,7	942	15,8
Kumi- ja muovituotteiden valmistus	1 121	2,7	..	..	646	1,6	307	5,1
Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus	1 668	4,0	..	..	670	1,7	151	2,5
Metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus	2 249	5,3	..	..	1 188	2,9	118	2,0
Koneiden ja laitteiden valmistus	1 005	2,4	..	..	1 125	2,8	246	4,1
Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus	2 376	5,7	..	..	3 546	8,8	132	2,2
Kulkuneuvojen valmistus	3 345	8,0	..	..	4 387	10,9	256	4,3
Muu valmistus, kierrätys	162	0,4	..	..	101	0,3	13	0,2
Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	2 805	6,7	998	9,5	1 608	4,0	269	4,5
Rakentaminen	804	1,9	71	0,7	341	0,8	17	0,3
Tukku- ja vähittäiskauppa	5 429	12,9	1 366	13,0	4 067	10,1	835	14,0
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	397	0,9	52	0,5	326	0,8	26	0,4
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	2 610	6,2	915	8,7	3 989	9,9	217	3,6
Rahoitustoiminta	6 921	16,5	2 284	21,8	4 262	10,5	1 179	19,7
Kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalve- lut; liike-elämän palvelut	4 746	11,3	401	3,8	6 798	16,8	771	12,9
Muu	856	2,0	85	0,8	934	2,3	43	0,7
Kaikki	42 035	100,0	10 492	100,0	40 397	100,0	5 977	100,0

Lähteet: KIE4-maiden keskuspankit.

*Tekstiilien, vaatteiden, nahkatuotteiden ja kenkien valmistus

Slovenia säilytti pitkään merkittävän valtionomistuksen pankkisektorillaan, ja lähti muutenkin yksityistämiseen hitaammin kuin muut KIE4-maat. Tähän vaikutti se, että Slovenia oli alusta lähtien taloudellisesti paremmassa kunnossa kuin muut Keski- ja Itä-Euroopan entiset sosialistiset maat. Ernst & Youngin (2006a) julkaiseman Euroopan investointiraportin mukaan tehtyjen suorien sijoitusten lukumäärä kasvoi Euroopassa vuonna 2005 edelliseen vuoteen verrattuna ja oli myös selvästi korkeampi kuin sitä edeltäneinä vuosina. Unkariin tullee-

den suorien sijoitusten lukumäärä väheni 17 prosenttia vuodesta 2004, joka oli ollut siellä hyvin voimakkaan investointitoiminnan vuosi, kun taas sijoitusten lukumäärä Tšekissä kasvoi 4 prosenttia ja Puolassa 22 prosenttia. Projektien lukumäärässä Puola oli Euroopassa viidenneksi suosituin kohdema, Tšekki seitsemäs ja Unkari kahdeksas. Slovakian osuus kaikista investointiprojekteista Euroopassa laski vuodesta 2004, mutta oli silti selvästi suurempi kuin tätä edeltävinä vuosina.

Vuoden 2005 investointiprojektien koko lukumäärästä (116) Tšekissä 25 suuntautui autoteollisuuden komponenttien valmistukseen ja 10 liiketoiminnan palveluihin. Unkarissa, missä investointiprojektien lukumäärä oli 115, 11 projektia liittyi elektroniikkaan, autoteollisuuden komponentteihin sekä koneisiin ja laitteisiin kuhunkin. Puolaan tuli eniten investointiprojekteja autoteollisuuden komponenttien valmistukseen ja elektroniikkaan. Näistä maista Tšekki on ollut tärkein kansainvälisen autoteollisuuden investointikohde, mutta vuodesta 2004 lähtien myös Slovakia ja Puola ovat menestyneet hyvin tämän toimialan suorien sijoitusten houkuttelemisessa. (Ernst & Young, 2006a.)

Ernst & Youngin (2006b) haastattelemien 1 019 yritysjohtajan, joista puolet oli eurooppalaisia, mukaan Puola on viidenneksi ja Tšekki seitsemänneksi suosituin investointikohde maailmassa. Alueena Keski- ja Itä-Eurooppa oli Länsi-Euroopan jälkeen maailman houkuttelevin investointikohde. KIE-maat ovat houkuttelevia tuotanto- ja puhelinkeskuskohteina, mutta eivät pääkonttorin sijoittumisen tai t&k:n kannalta. Suorat sijoitukset vuonna 2005 erityisesti Puolaan, mutta myös Tšekkiin ja Slovakiaan, työllistivät huomattavan paljon ihmisiä verrattuna sijoituksiin Länsi-Euroopassa. Puolan ja Tšekin imagot investointikohteina kuitenkin ylittävät niiden todellisen osuuden suorista sijoituksista, kun taas Unkarin kohdalla nämä ovat paremmin tasapainossa.

Suomalaisten yritysten osuus ulkomaisista suorista sijoituksista KIE4-maissa on Unkaria lukuun ottamatta hyvin pieni. Tämä ei johdu pelkästään Suomen pienestä koosta, sillä Itävaltasta, joka ei ole merkittävästi Suomea suurempi maa, tehdään moninkertainen määrä suoria sijoituksia KIE4-maihin. Suomen pieni asema suorien sijoitusten tekijänä onkin yhdistelmä pientä kokoa, kaukaista sijaintia ja kansainvälisten yritysten pientä määrää.

Taulukossa 2.9 on esitetty Suomen Pankin julkaisemat tiedot Suomessa sijaitsevien yritysten tytäryrityksistä ja sivuliikkeistä Tšekissä, Slovakiassa ja Unkarissa. Slovakiasta ei kuitenkaan julkaista kaikkia tietoja. Sloveniasta ei vähäisten suorien sijoitusten määrän vuoksi julkaista mitään tietoja. Kuten yo. slovenialaisiin tietoihin perustuvasta taulukosta nähdään, suomalaisia suoria sijoituksia ei maassa juurikaan ole.

Unkarin osuus kaikkien suomalaisten suorien sijoitusten kannasta ulkomailla on 1,5 prosenttia. Osuus on ollut merkittävässä kasvussa vuoden 2002 jälkeen ja kannan arvo ylitti yhden miljardin euron rajan vuonna 2005. Sijoitukset Tšekkiin⁶ ja Slovakiaan ovat tähän verrattuna hyvin pieniä. Sijoitusten kanta on niissä vain 41 ja 15 miljoonaa euroa. Nettopääomavirtakin on ollut negatiivinen useina vuosina. Tuottojen suhde sijoituskantaan on Tšekissä ollut aleneva ja viime vuosina se on laskenut reiluun neljään prosenttiin. Sen sijaan Unkarissa tuottoprosentti on ollut viime vuosina lähes 25 prosenttia.

Verrattuna osuuteen koko sijoituskannasta, sijoitukset Tšekkiin ja Unkariin ovat suhteellisen työvoimaintensiivisiä. Tämä on luontevaa paikallisen työvoiman suhteellisen alhaisen kustannustason vuoksi. Tšekin ja Unkarin osuus myös kaikkien suorien sijoitusten liikevaihdosta on suhteellisen suuri.

⁶ Tšekissä uskoisi olevan investointipotentiaalia. Syksyllä 2006 kuitenkin ainakin Myllykoski Oyj ja Nokian renkaat Oyj päättivät olla investoimatta Tšekkiin, minne molemmat yritykset olivat suunnitelleet tekevänsä tehdasinvestoinnin.

Taulukko 2.9 Suorat sijoitukset Suomesta Tšekkiin, Slovakiaan ja Unkariin vuoden lopussa

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Sijoituskanta, milj. euroa						
Tšekki	118	24	62	35	68	41
Osuus, %	0,21	0,04	0,10	0,06	0,11	0,06
Slovakia	10	36	..	..	5	15
Osuus, %	0,02	0,06	..	..	0,01	0,02
Unkari	295	242	350	618	734	1039
Osuus, %	0,53	0,41	0,57	1,03	1,18	1,52
Nettopääomavirta, milj. euroa						
Tšekki	94	-121	37	-22	25	-9
Slovakia	4	5	-1	-17	0	1
Unkari	266	-43	105	276	151	288
Tuotot maittain, milj. euroa						
Tšekki	17	4	7	3	3	2
Osuus, %	0,41	0,08	0,15	0,07	0,06	0,04
Unkari	42	93	134	147	173	256
Osuus, %	1,01	1,78	2,81	3,61	3,33	4,78
Tuotot, % sijoituskannasta						
Tšekki	14,4	16,7	11,3	8,6	4,4	4,9
Unkari	14,2	38,4	38,3	23,8	23,6	24,6
Henkilökunta						
Tšekki	9 194	1 464	1 459	1 533	1 673	1 783
Osuus, %	3,19	0,46	0,44	0,47	0,50	0,51
Unkari	5 839	5 971	5 736	7 437	8 075	9 797
osuus, %	2,03	1,90	1,72	2,29	2,43	2,80
Liikevaihto, milj. euroa						
Tšekki	975	270	269	246	274	349
Osuus, %	0,87	0,23	0,21	0,22	0,23	0,27
Unkari	1 108	1 867	2 157	2 784	3 559	4 727
Osuus, %	0,99	1,60	1,69	2,47	3,00	3,65

Huom. Suomessa sijaitsevien yritysten ulkomaiset tytäryritykset ja sivuliikkeet.

Tilastoihin suorista sijoituksista täytyy suhtautua tietyllä varauksella. Esimerkiksi ”suomalaisia” sijoituksia voidaan tehdä myös muista maista, jolloin ne eivät näy tässä taulukossa. Henkilökunnan määrä on laskettu otosaineistosta, joka ei ota huomioon yrityksiä, joiden tase on alle 5 miljoonaa euroa.

Lähde: Suomen Pankki.

- KIE4-maat ovat vastaanottaneet huomattavasti suoria sijoituksia kansantalouden kaikille sektoreille. Tehdasteollisuuteen on tullut hieman yli 40 prosenttia kaikista suorista sijoituksista.
- Suomesta tulleet suorat sijoitukset ovat merkittäviä lähinnä Unkarin kohdalla, ei muiden KIE4-maiden. Unkarissa korostuu matkapuhelinklusterin ja sitä palvelevien teollisuuden ja palvelualojen läsnäolo maan markkinoilla.

2.8 Julkisen sektorin rahoitustilanne sekä menot ja tulot

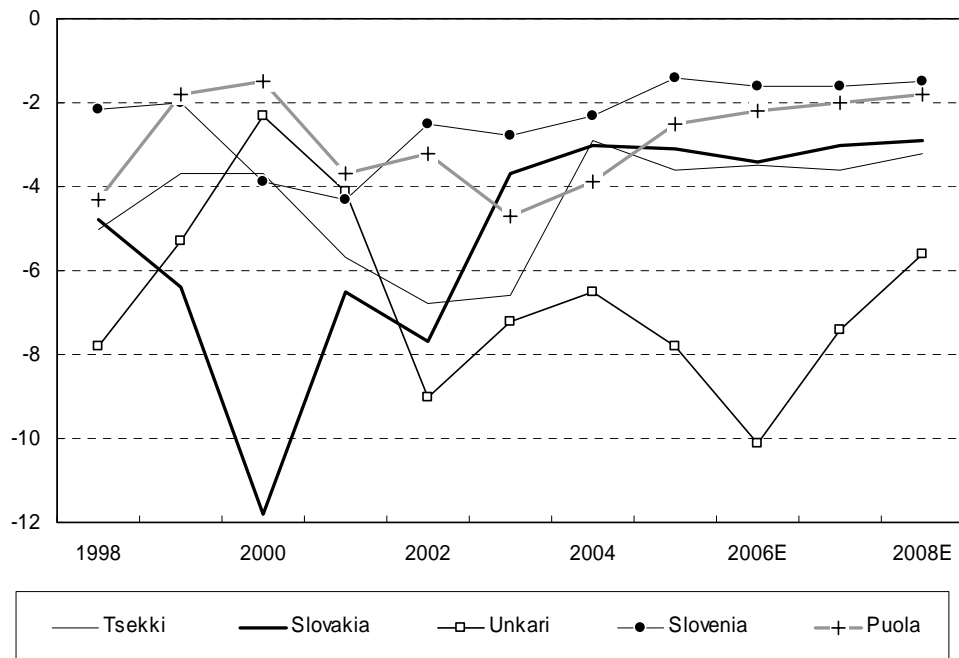
Finanssipolitiikka KIE4-maissa on ollut ekspansivista, mikä näkyy alijäämäisinä budjetteina (ks. kuvio 2.32). Yksikään maista ei ole tehnyt tasapainoista julkisen sektorin budjettia viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vaikein tilanne on ollut Slovakialla, jonka budjettivaje on pahimmillaan ollut 12 prosenttia BKT:stä. Slovakia, kuten muutkin KIE4-maat Unkaria lukuun ottamatta, on kuitenkin parantanut menokuriaan. Unkari on nyt ryhtymässä julkisen sektorin tervehtymistoimiin (ks. tarkemmin luku 5). Maan poliittinen tilanne saattaa kuitenkin hankaloittaa uudistuksia, jotka ovat osittain kipeitä.

Julkisen sektorin bruttovelka on KIE4-maissa yleisesti alempi suhteessa BKT:hen kuin EU15-maissa. Paras tilanne on Slovenialla, jonka velka on pysytellyt jo pitkään alle 30 prosentissa BKT:stä. Ongelmallisin tilanne on Unkarissa, jonka jatkuvat yli viiden prosentin budjettialijäämät ovat johtaneet velkaantumisen kasvuun. Maa onkin jo ylittänyt vakaus- ja kasvuso- pimuksessa asetetun 60 prosentin rajan ja sen bruttovelan on ennustettu nousevan yli 70 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuonna 2007.

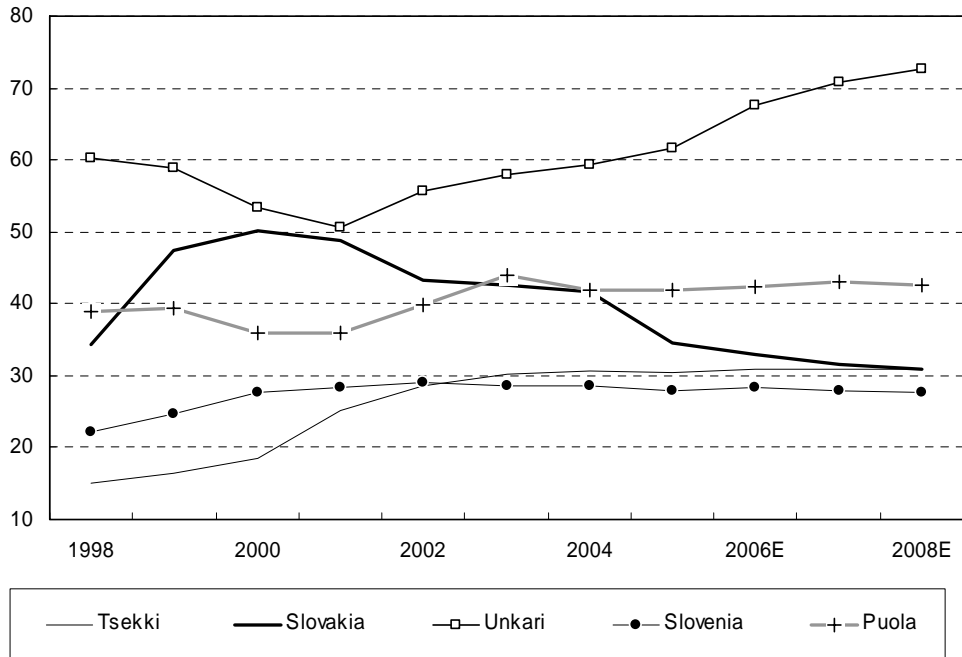
Kuviossa 2.34 on esitetty julkisen sektorin tulot ja menot suhteessa BKT:hen KIE4-maissa ja Suomessa. Tulojen suhde BKT:hen on Suomessa korkeampi kuin näissä neljässä maassa. Slovakiassa tulojen suhde BKT:hen on eurooppalaisittain alhainen.

Julkisen sektorin menot ovat KIE4-maissa kuitenkin paljon lähempänä Suomen tasoa BKT:hen suhteutettuina kuin julkisen sektorin tulot, koska Suomella on rahoitusylijäämä ja KIE4-mailla alijäämä. Unkari on korkeammalla tasolla kuin Suomi ja Sloveniakin on melkein yhtä korkealla. Slovakian julkisen sektorin koko suhteessa BKT:hen laski huomattavasti 1990-luvulla. Väestön vanheneminen (ks. alaluku 2.1) tulee ajan myötä rasittamaan KIE4-maiden julkista sektoria.

Kuvio 2.32 Koko julkisen sektorin budjettijäämä % BKT:stä (2006, 2007 ja 2008 ennusteita)

Lähde: Euroopan komissio.

Kuvio 2.33 Julkisen sektorin bruttovelka % BKT:stä (2006, 2007 ja 2008 ennusteita)

Lähde: Euroopan komissio.

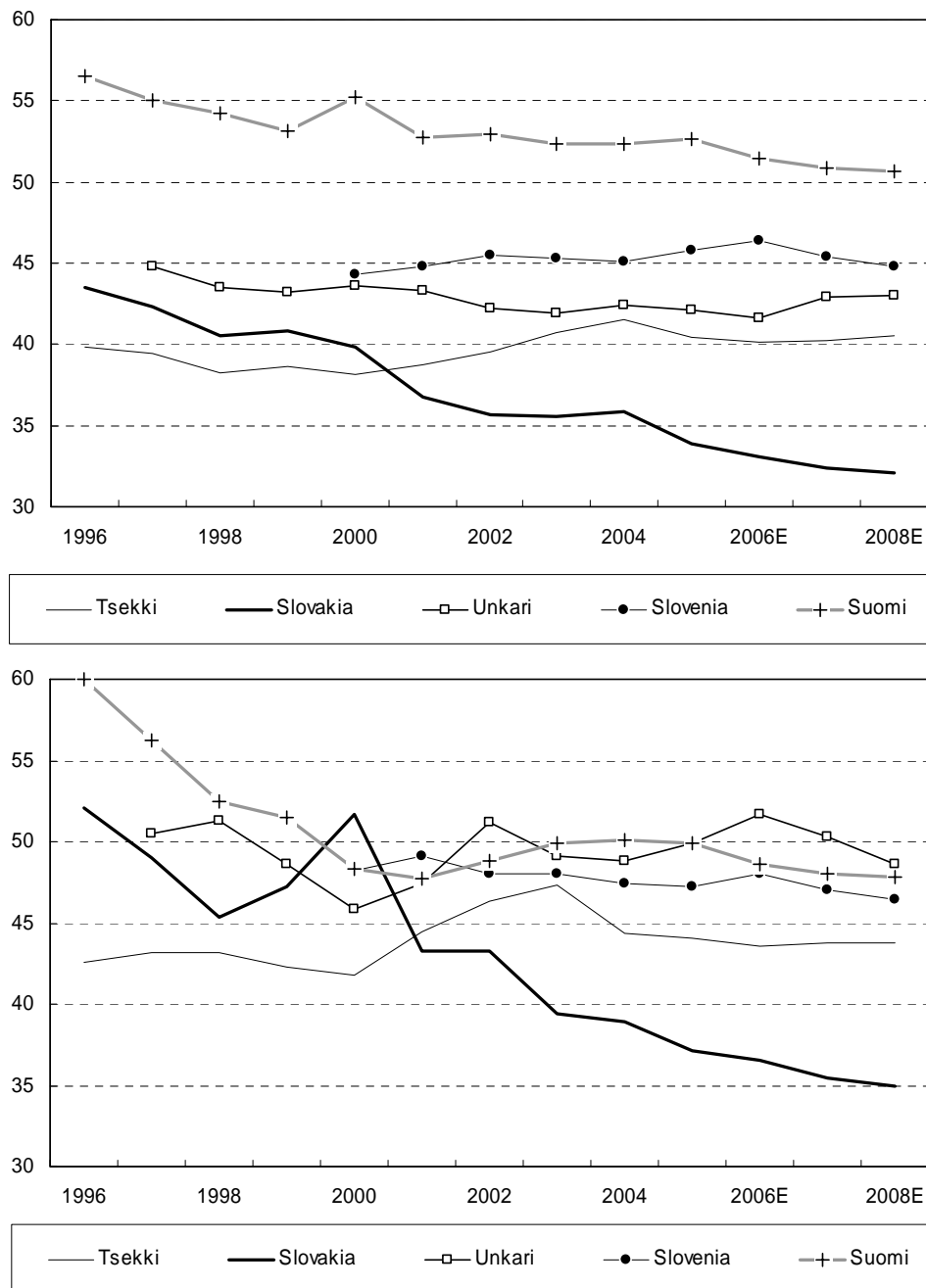
Julkinen sektorin tulot perustuvat KIE4-maissa vähemmän suoriin veroihin kuin Suomessa ja enemmän epäsuoriin veroihin. Samoin sosiaaliturvamaksujen osuus julkisen sektorin tuloista on KIE4-maissa suurempi kuin Suomessa.

Taulukko 2.10 Julkisen sektorin tulojen jakauma lähteittäin 2005, %

	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia	Suomi
Epäsuorat verot	29,2	37,4	35,2	35,6	26,4
Suorat verot	23,0	16,4	20,7	18,9	33,4
Pääomaverot	0,1	0,0	0,2	0,1	0,6
Sosiaaliturvamaksut	36,9	32,6	31,7	33,4	23,0
Myyntit	6,4	3,5	6,1	6,2	9,9
Muu tulo	4,0	10,0	4,6	5,4	6,5
Pääomatulot	0,5	0,0	1,5	0,4	0,2

Lähde: Eurostat.

Kuvio 2.34 Julkisen sektorin tulot (yllä) ja menot (alla), % BKT:stä (2006, 2007 ja 2008 ennusteita)

Lähde: Eurostat.

Kuviossa 2.36 on esitetty nimellisten yritysveroasteiden kehitys EU25-maissa vuosina 1990-2006. Kaiken kaikkiaan ne ovat laskeneet selvästi tänä ajanjaksona. Korkein ja matalin veroaste laskivat ennen kaikkea vuosien 2000 ja 2005 välisenä aikana. Suomen veroaste on vuonna 2006 sama kuin EU25-maiden painottamaton veroaste. Slovenian ja Tšekin nimelliset veroasteet ovat hieman Suomen alemmat. Tšekissä veroaste aleni kaksi prosenttiyksikköä vuonna 2006. Slovakiassa ja Puolassa veroaste on 19 prosenttia ja Unkarissa 16 prosenttia.

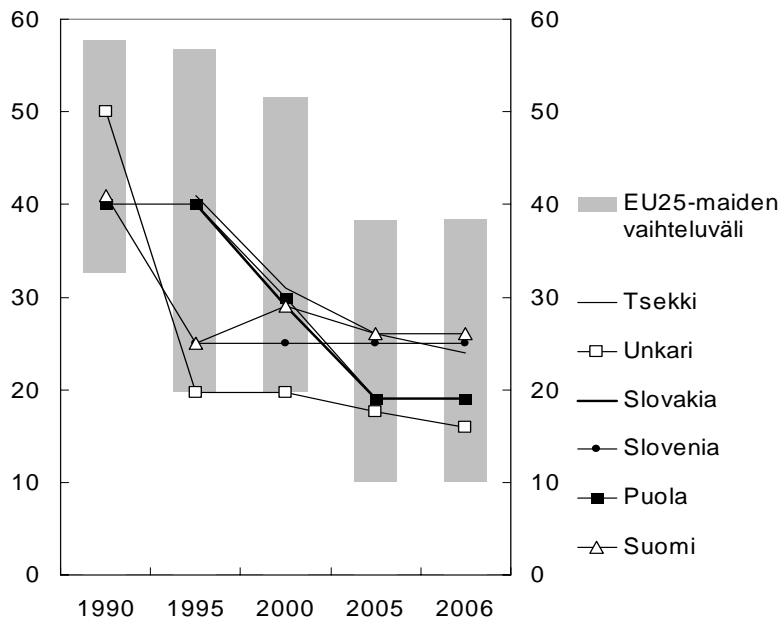
Efektiiviset veroasteet saattavat poiketa huomattavasti nimellisistä veroasteista. Efektiivisten veroasteiden laskeminen ei ole yksiselitteistä. Ernst & Youngin ja ZEWin (2004) mukaan efektiivinen tytäryhtiön yritysveroaste oli Slovakiassa 16,7 prosenttia, Puolassa 18,0 prosent-

tia, Unkarissa 18,1 prosenttia, Sloveniassa 21,6 prosenttia, Tšekissä 24,7 prosenttia ja Saksassa 26,0 prosenttia 1.1.2004 voimassa olleen verolainsäädännön mukaan. Emoyhtiön osalta veroasteet ovat jonkin verran näitä korkeampia.

Taulukossa 2.11 on esitetty Mintzin ym. (2005) tutkimuksessa lasketut efektiiviset veroasteet vuodelle 2005. Nämä tulokset antavat Tšekille ja Slovakialle selvästi alemman ja Unkarille saman efektiivisen veroasteen kuin Ernst & Youngin ja ZEWin (2004) tutkimus. Toki ajankohta on eri, joten vertailu on puutteellinen. Unkarin efektiivinen veroaste olisi tutkimuksen mukaan nimellistä korkeampi.

Kuvio 2.36 Nimelliset yritysveroasteet EU25-maissa (vaihteluväli), KIE4-maissa ja Suomessa, %

Lähteet: Nicodème (2006), KPMG (2006) vuodelle 2006.

Taulukko 2.11 Nimelliset ja efektiiviset yritysveroasteet eri Euroopan maissa vuonna 2005 suurille ja keskisuurille yrityksille, %

Maa	Nimellinen yritysveroaste	Efektiiviset veroasteet		
		Teollisuus	Palvelut	Keskimäärin
Tšekki	26,0	21,3	14,0	17,7
Slovakia	19,0	9,6	8,7	9,1
Unkari	16,0	18,8	17,7	18,2
Italia	39,4	33,3	38,1	36,2
Saksa	38,4	37,7	36,3	36,9
Tanska	30,0	20,6	19,4	19,8
Ruotsi	28,0	12,8	11,6	12,1
Suomi	26,0	23,5	22,4	22,9
Itävalta	25,0	20,3	18,8	19,4

Huom. Efektiivinen marginaaliveroaste on maksetun veron prosenttiosuus pääoman tuotosta ennen veroja perustuen olettamukseen, että verojen jälkeinen pääoman tuotto on riittävä kattamaan pääomakustannukset ja kansainvälisen velkarahoituksen kustannukset.

Lähde: Mintz ym. (2005).

- KIE4-maiden julkisten sektoreiden rahoitusasema on ollut jatkuvasti alijäämäinen. Viime vuosina tilanne on ollut vaikein Unkarissa, kun taas muiden maiden alijäämät ovat suhteellisen pieniä. Julkisen sektorin bruttovelan osalta Unkarin tilanne ja kehitys ovat selvästi vaikeampia kuin muiden KIE4-maiden. Emujäsenyyskriteerien täytyminen riippuukin Unkarin kohdalla nimenomaan julkistalouteen liittyvistä tekijöistä. Maassa on ryhdytty julkistalouden vakauttamistoenpiteisiin.
- Julkisen sektorin menot suhteessa BKT:hen ovat Unkarissa korkeammat kuin Suomessa, Sloveniassa lähes samalla tasolla ja Tšekissä hieman alemmat. Slovakiassa taso on sen sijaan huomattavasti alempi.
- Suomen nimellinen yritysveroaste on sama kuin EU25-maiden painottamaton keskiarvo. Slovenian ja Tšekin veroasteet ovat hieman Suomen alemmat, Slovakiassa ja Unkarissa selvästi alemmat. Unkari on kuitenkin nostamassa yritysveroastettaan osana julkistalouden tasapainottamista.

2.9 Markkinoiden toimivuus ja korruption aste

Yksi talouden suotuisaan kehittymiseen vaikuttavista tekijöistä on julkisen vallan säätämä toimintaympäristö. Tällaisen hallinnollisen infrastruktuurin mittaaminen ei ole aivan yksiselitteistä, mutta jonkinlainen kuva saadaan esimerkiksi Maailmanpankin julkaisemasta yritystoiminnan helppoutta kuvaavasta tutkimuksesta, jonka tulokset on referoitu taulukossa 2.12.

Taulukko 2.12 Yritystoiminnan helppous, sijoitus 155 maan joukossa

Kriteeri	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia	Puola	Viro	Suomi
Yritystoiminnan helppous: yleisarvosana	41	37	52	63	54	16	13
Yrityksen perustaminen	77	48	72	78	92	43	18
Lisenssien ja lupien hankkiminen olemassa olevalle yritykselle	87	40	119	48	120	9	19
Palkkaaminen ja erottaminen	60	74	85	133	64	111	84
<i>Uuden työntekijän palkkaaminen (indeksi, 0-100)*</i>	<i>33</i>	<i>17</i>	<i>11</i>	<i>61</i>	<i>11</i>	<i>33</i>	<i>44</i>
<i>Rajoitukset työtuntien määrän muuttamiseksi (indeksi, 0-100)*</i>	<i>20</i>	<i>60</i>	<i>80</i>	<i>80</i>	<i>60</i>	<i>80</i>	<i>60</i>
<i>Vaikeus ja kustannus erottaa tarpeeton työntekijä (indeksi, 0-100)*</i>	<i>20</i>	<i>40</i>	<i>20</i>	<i>50</i>	<i>40</i>	<i>40</i>	<i>40</i>
Omaisuuksien rekisteröiminen	57	6	96	88	75	29	16
Luoton saaminen	21	28	24	57	88	48	23
Investoijan suoja	68	118	84	46	22	27	39
Verojen maksamisen helppous	70	69	98	77	106	18	68
Kansainvälisen standardikuljetuksen kustannukset ja menettelytavat	24	60	38	63	34	14	4
Kaupallisten sopimusten pitäminen	21	81	31	85	104	19	23
Yrityksen lakkauttaminen, konkurssin kesto ja kustannus	101	44	50	69	23	42	6

* Indekseissä suurempi luku viittaa järempiin säännöksiin. Kyseessä ei ole sijoitus 155 maan joukossa päinvastoin kuin muiden muuttajien kohdalla.

Lähde: Maailmanpankki (2006).

Yritystoiminnan yleistä helppoutta kuvaava yleisarvosana saattaa osaltaan selittää sitä, miksi KIE4-maat ovat bruttokansantuotteen kasvunopeudessa jääneet jälkeen Virosta. Hallinnollisten instituutioiden jäykkyys on jarruttanut kasvua.

KIE4-maista heikoiten pärjää Slovenia, joka BKT-vertailussa on niistä korkeimmalla. Slovenia olisikin tämän vertailun perusteella suurin hyötyjä hallinnollisista uudistuksista. Toisaalta Slovenia saa KIE4-maista parhaan sijoituksen koskien investointien suojaa. Slovenian sijaluku 46 on hyvin lähellä Suomen vastaavaa sijoitusta 39. Heikoiten tässä kategoriassa pärjää Slovakia, joka sijoituksellaan 118 kuuluu koko tutkimuksen huonoimpaan neljännekseen.

Samantyyppisenä yleisenä yhteiskunnallisen kehityksen mittarina voidaan pitää yhdysvaltalaisen Heritage Foundationin julkaisemaa maan vapautta kuvaavaa indeksiä (ks. taulukko 2.13). Kokonaisindeksin osalta kaikki KIE4-maat paitsi Tšekki saavat saman arvosanan, joka on heikompi kuin Suomen tai Viron vastaava arvosana. Tšekin arvosana on hieman parempi kuin muiden KIE4-maiden.

Tšekkiä rasittavat verot, epäviralliset markkinat ja sääntely, Slovakiaa epäviralliset markkinat, rahapolitiikka, omistusoikeudet ja sääntely, Unkaria palkat ja hinnat, sääntely ja epäviralliset markkinat sekä Sloveniaa verot, pankkitoiminta ja omistusoikeudet. Slovenia parantaa tulostaan, kun se liittyy euroalueeseen vuoden 2007 alussa. Unkarin kohdalla on erikoista, että verorasitusta ei pidetä suurempana ongelmana kuin taulukossa esitetään.

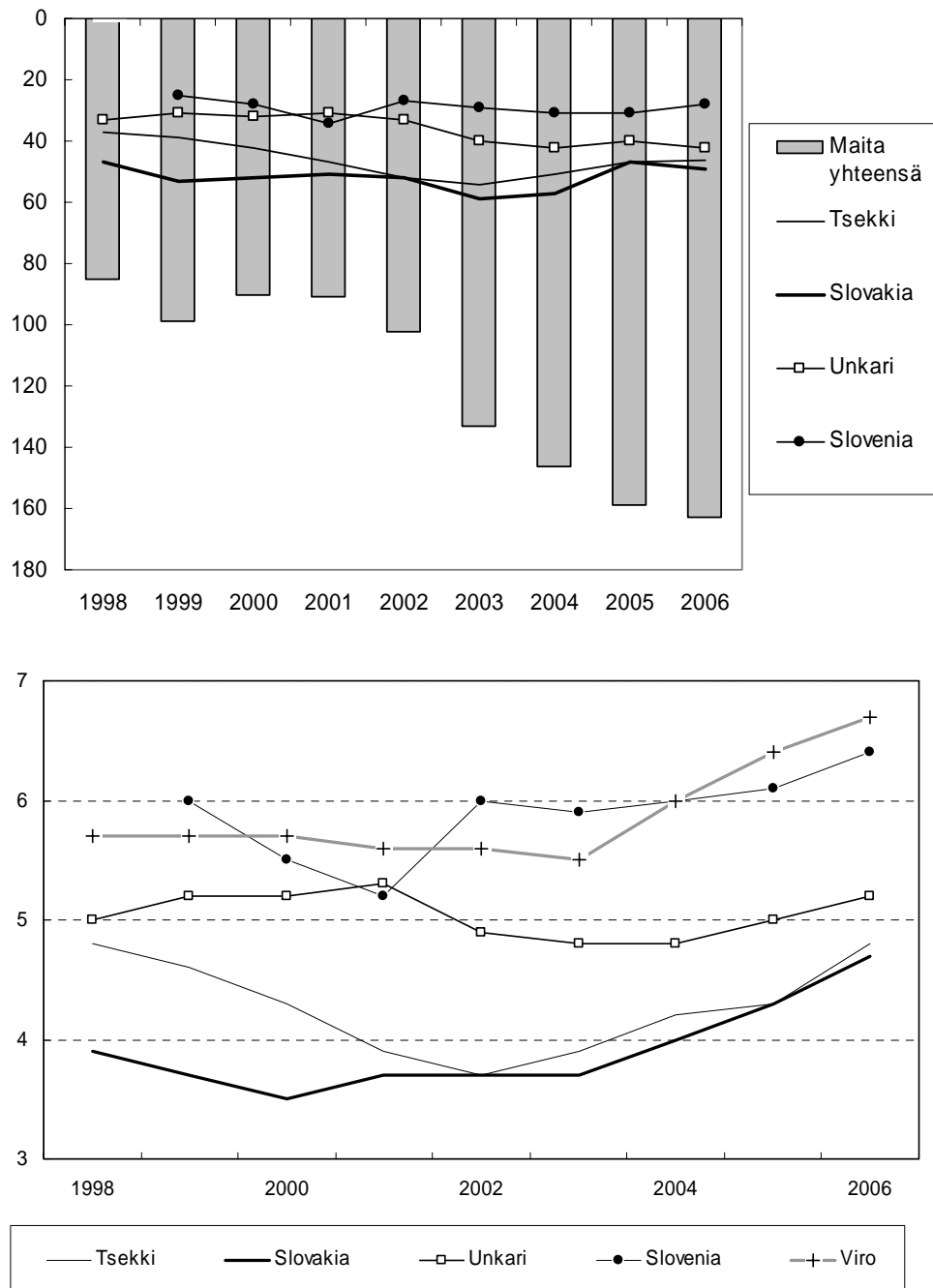
Taulukko 2.13 Maan vapausindeksi, 1 = vapaa, ..., 5 = ei vapaa

	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia	Puola	Viro	Suomi
Kokonaisindeksi	2,1	2,4	2,4	2,4	2,5	1,8	1,9
Kaupapolitiikka	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Verorasitus	2,5	2,0	2,4	3,6	2,4	2,0	3,0
Julkisen sektorin väliintulo	2,5	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,5
Rahapolitiikka	1,0	3,0	3,0	2,0	1,0	1,0	1,0
Suorat sijoitukset	2,0	2,0	2,0	2,0	3,0	1,0	2,0
Pankkitoiminta	1,0	1,0	2,0	3,0	2,0	1,0	2,0
Palkat ja hinnat	2,0	2,0	3,0	2,0	3,0	2,0	2,0
Omistusoikeudet	2,0	3,0	2,0	3,0	3,0	2,0	1,0
Sääntely	3,0	3,0	3,0	2,0	3,0	2,0	2,0
Epäviralliset markkinat	3,0	3,5	3,0	2,5	3,5	2,5	1,0

Lähde: Heritage Foundation.

Transparency Internationalin julkaisemassa korruptioindeksissä eri KIE4-maiden sijoitus on pysynyt suunnilleen samana ajan kuluessa samalla, kun tarkastelussa olevien maiden lukumäärä on kasvanut. Tšekin ja Unkarin sijoituksissa oli kuluvan vuosikymmenen alussa pientä heikkenemistä, mutta kehitys näyttää nyt vakiintuneen tai kääntyneen. Toisessa kuviossa oleva arvosana on kehittynyt suotuisasti Tšekin ja Slovakian osalta. KIE4-maiden kehitys on ollut parempaa kuin esimerkiksi Puolan. Vaikka Slovakia ja Tšekki sijoittuvat heikoiten KIE4-maista uusimmassa vertailuaineistossa, ne ovat saavuttaneet tutkimuksessa heikoimman EU15-maan eli Kreikan. Slovenia ja Unkari ovat puolestaan ohittaneet myös Italian.

Kuvio 2.37 Maiden sijaluku korruptioindeksissä ja maiden kokonaismäärä (yllä) sekä maiden saaman arvosanan kehitys, 10 = ei korruptiota,..., 0 = hyvin paljon korruptiota (alla)

Lähde: Transparency International.

2.10 Liittyminen talous- ja rahaliittoon

Talous- ja rahaliitto (Emu) on kiinteä osa EU-jäsenyyttä. Vain Isolla-Britannialla ja Tanskalla on aiemmin neuvoteltu opt out -sopimus Emun ulkopuolelle jäämisestä. Sloveniasta tulee Emun 13. jäsen, kun se liittyy siihen ensimmäisenä vuoden 2004 laajentumisen maana 1.1.2007. Siten Slovenian osalta ei ole syytä tarkastella lähentymiskriteerien täyttymistä, vaikka Emu-maidenkin on edelleen täytettävä ne. Slovenia on kuitenkin tässä suhteessa hyvässä kunnossa. Seuraavassa lähentymiskriteerejä tarkastellaan Tšekin, Slovakian ja Unkarin osalta.

Emu-jäsenyydelle on asetettu viisi selkeää, nk. Maastrichtin kriteeriä. Näiden kriteerien relevanttisuutta on kritisoitu, mutta tätä keskustelua ei tässä yhteydessä käydä lähemmin. Lisäksi tässä ei käsitellä sitä, missä määrin nykyiset Emu-maat täyttävät kriteerit. Emu-jäsenyydikriteerit ovat seuraavat.

- Maan inflaatio saa olla korkeintaan 1,5 prosenttiyksikköä korkeampi kuin EU:n kolmen alhaisimman inflaation maan inflaatioiden keskiarvo.
- Pitkä korko saa olla korkeintaan 2 prosenttiyksikköä korkeampi kuin kolmen alhaisimman inflaation maan pitkien korkojen keskiarvo.
- Valuuttakurssi on ollut valuuttakurssimekanismin (ERM2) kapeassa vaihteluvälissä vähintään kaksi vuotta ilman devalvaatioita.
- Budjettialijäämä saa olla korkeintaan 3 prosenttia BKT:stä.
- Julkinen bruttovelka saa olla korkeintaan 60 prosenttia BKT:stä.

KIE4-maista Slovakia on ilmaissut tavoitteekseen liittyä Euroalueeseen 1.1.2009. Toisin kuin Tšekki ja Unkari, Slovakia on jo liittynyt ERM2-järjestelmään ja sen siirtymäsuunnitelma on saanut Euroopan komission hyväksynnän⁷. Slovakia aikoo siirtyä euroon ns. ”big bang”-suunnitelman mukaisesti eli se aikoo ottaa euron sekä tili- että käyttövaluutaksi samalla hetkellä ja kahden rahayksikön siirtymävaihe on voimassa vain muutaman viikon.⁸

Tšekki ja Unkari pyrkivät liittymään Euroalueeseen vuonna 2010. Tšekin oman siirtymäsuunnitelman mukaan vaikein täytettävistä ehdoista on budjettialijäämien pienentäminen alle 3 prosenttiin BKT:stä⁹. Unkarin tilanne on euron suhteen KIE4-maista kaikkein vaikein, koska sen julkisen sektorin alijäämä ja velan suhteellinen koko ovat molemmat kriteerien kannalta liian suuria. Unkarin valuutan arvoon liittyy myös paljon epävarmuustekijöitä ja johtuen osin sen valuutan vaikeasta asemasta, myös korkotaso on liian korkea. Unkarin Emu-jäsenyyden aikatauluun vaikuttaa suuresti se, miten sen hallituksen esittelemä vakauspaketti tulee toimimaan, joten kovin varmoja ennusteita sen jäsenyydestä ei voi vielä sanoa.

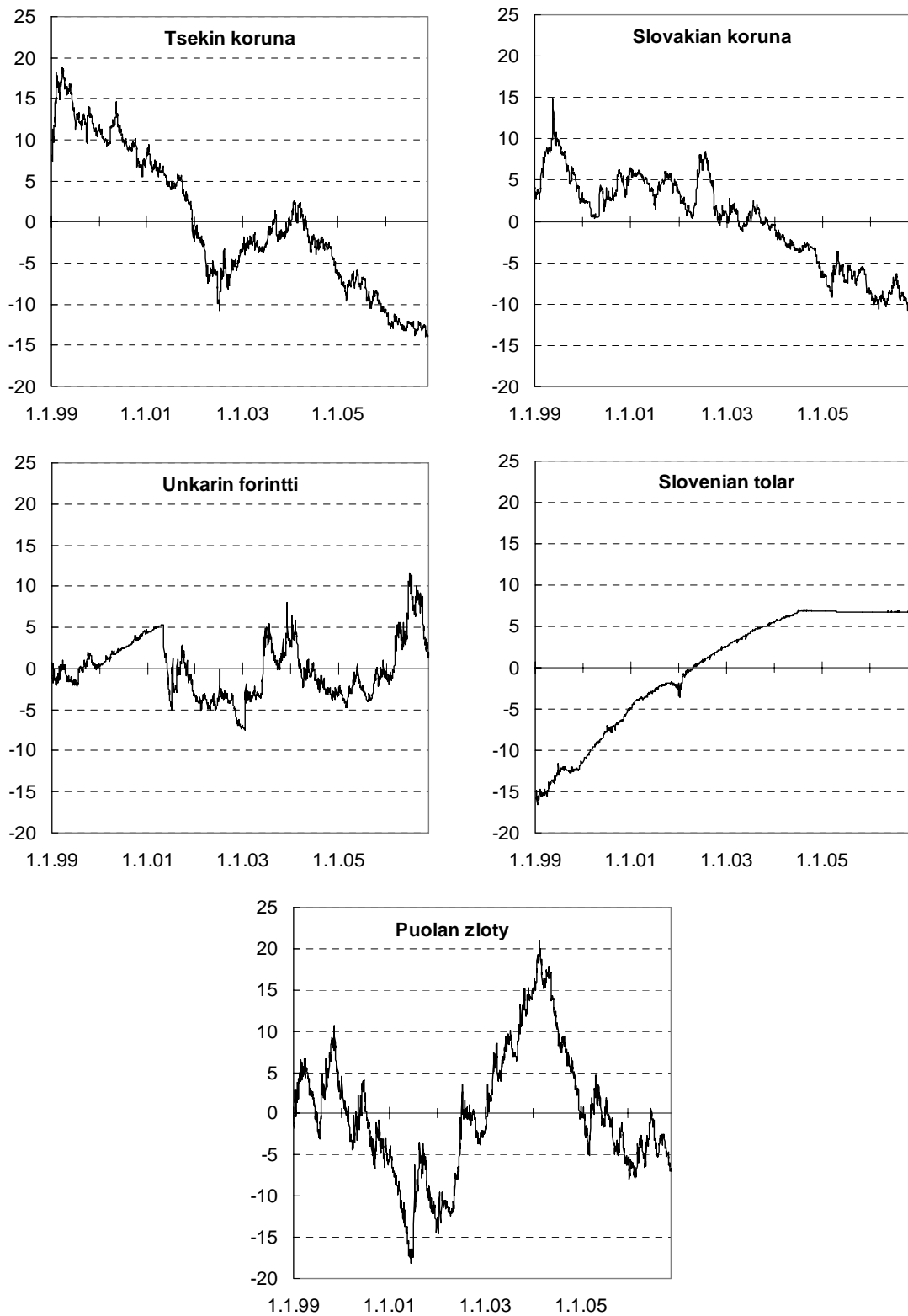
Eri KIE4-maissa on harjoitettu erilaista raha- ja valuuttakurssipolitiikkaa. Kuviossa 2.38 on esitetty Tšekin, Slovakian, Unkarin ja Slovenian valuuttojen sekä vertailukohtana myös Puolan valuutan euro-vaihtokurssi suhteessa koko periodin 1.1.1999-21.11.2006 keskiarvoon. Pystyakseli on kaikissa kuvioissa sama paremman vertailtavuuden vuoksi. Nimellisiin kursseihin ovat vaikuttaneet maassa harjoitetun raha- ja valuuttakurssipolitiikan lisäksi muun muassa talouskasvun dynaamisuus sekä sijoitus- ja portfoliovirtojen arvo ja suunta. Koska KIE4-maiden tuottavuuden kasvu on ripeämpää kuin esimerkiksi EU15-maiden, edellisten valuuttojen voi odottaa vahvistuvan reaalisesti. Se voi tapahtua joko nimellisen valuuttakurssin vahvistumisen kautta ja/tai nopeamman kustannuskehityksen kautta. Suuret nimellisen valuuttakurssin vaihtelut tuovat mukanaan epävarmuutta, ja yleensä pienet ulkomaankaupasta riippuvaiset maat pyrkivät vähentämään näitä vaihteluja. Euroalue on kaikille KIE4-maille ylivoimaisesti tärkein markkina-alue, ja niiden valuuttojen eurokurssi on niille tärkein yksittäinen vaihtokurssi.

⁷ Slovakia kuuluu tässä Viron ja Liettuan sekä jo euroon siirtymisestä sopineen Slovenian kanssa samaan joukkoon. Myös Malta ja Kypros ovat liittyneet ERM2:een.

⁸ Tämä käy ilmi Slovakian viranomaisten julkaisemasta ”National Euro Changeover Plan for the SR”-raportista kesäkuulta 2005.

⁹ Tšekissä on euroon siirtymisestä tehty yhteinen suunnitelma maan keskuspankin ja valtiovarainministeriön kanssa: ”Assesment of the Fulfilment of the Maastricht Convergence Criteria and the Degree of Economic Alignment of the Czech Republic with the Euro Area, October 2006”.

Kuvio 2.38 Tšekin, Slovakian Unkarin ja Slovenian sekä Puolan valuuttojen eurovaihtokurssi suhteessa koko periodin 1.1.1999-21.11.2006 keskiarvoon, %

Huom. Kun käyrä laskee, Keski-Euroopan maiden valuutat vahvistuvat euron suhteen.

Lähde: Euroopan keskuspankki.

Slovenian tolarin vaihtokurssi on ERM2-jäsenyyden aikana ollut hyvin vakaa, mutta sitä ennen tolar heikkeni tasaisesti maassa harjoitetun valuuttakurssipolitiikan ja suhteellisen kor-

kean inflaation vuoksi. Tšekin koruna on sen sijaan vahvistunut huomattavasti vuoden 1999 jälkeisenä aikana. Ajanjaksolle osuu myös yksi korunan heikentymisen kausi. Korunan vaihtelu on ollut ERM2-jäsenyyttä ajatellen liian suurta. Unkarin forintti on pitkällä aikavälillä ollut suhteellisen vakaa euron suhteen. Forintin arvossa on kuitenkin ollut heilahteluja, joista voimakkain tapahtui vuoden 2006 aikana. Forintti on kuitenkin tätä kirjoitettaessa jo enimmäkseen toipunut heikkenemisestään. Vaihtokurssin pysyvä normalisoituminen kuitenkin edellyttää talouden epätasapainojen korjautumista. Slovakian koruna on tarkasteluajanjaksona vahvistunut, joskaan ei yhtä paljon kuin Tšekin valuutta. Slovakian korunan vahvistuminen on tapahtunut lähinnä vuoden 2002 jälkeen. Slovakian valuutta on lisäksi jatkanut vahvistumistaan maan ERM2-jäsenyyden aikana. Vertailun vuoksi kuviossa on esitetty myös Puolan zloty, jonka on annettu kellua markkinaehtoisesti. Zlotyn arvossa on ollut huomattavan suuria vaihteluja. Vuoden 2004 alun jälkeen zloty on vahvistunut merkittävästi heikennyttyään sitä ennen muutaman vuoden ajan.

2.11 EU:n rakennerahastot ja niiden merkitys

Yksi KIE4-maiden talouksiin niiden EU-jäsenyyden myötä vaikuttava tekijä on EU:n rakennerahastot.¹⁰ Rakennerahastojen tulonsiirrot voivat olla korkeintaan 4 prosenttia maan BKT:stä eli huomattavan suuria. Rakennerahastojen tavoitteina on auttaa heikosti kehittyneitä alueita nopeuttamalla niiden kehitystä, tukea taloudellista ja sosiaalista rakennemuutosta sekä edistää työllisyyttä. Vuosina 2004-06 EU on maksanut rakennerahastojen kautta uusille vuonna 2004 liittyneille maille tukia käyvin hinnoin yhteensä 24,5 miljardia euroa, josta KIE4-maiden osuus on ollut kahdeksan miljardia euroa.

Taulukossa 2.14 on esitetty vuosina 2004-06 EU:n rakennerahastoista uusille jäsenmaille maksetut tuet. Tärkein eli tavoite 1 tarkoittaa projekteja, jotka tukevat taloudellisesta kehityksestä jälkeen jääneiden alueiden kehitystä. Tavoite 2 tukee teollisuus-, kaupunki- ja maaseutualueiden sekä kalastuksesta riippuvaisten alueiden sosiaalista ja taloudellista rakennemuutosta. Tavoite 3 parantaa koulutusjärjestelmää ja työllisyyttä. Interreg-ohjelmalla tuetaan EU:n alueella tapahtuvaa rajat ylittävää alueiden yhteistyötä. Equal-ohjelma edistää työmarkkinoiden tasa-arvoa. Koheesiorahaston varoilla tuetaan EU:n köyhimpien jäsenmaiden ympäristö- ja liikennehankkeita.

Taulukko 2.14 EU:n rakennerahastot uusissa jäsenmaissa 2004–2006, miljoonaa euroa

Maa	Tavoite 1	Tavoite 2	Tavoite 3	INTERREG	EQUAL	Koheesiorahasto	Yhteensä
Puola	8 276	0	0	221	134	4 179	12 810
Unkari	1 996	0	0	69	30	1 113	3 207
Tšekki	1 454	71	59	69	32	936	2 621
Slovakia	1 041	37	45	41	22	571	1 757
Liettua	895	0	0	22	12	608	1 538
Latvia	626	0	0	15	8	515	1 164
Viro	371	0	0	11	4	309	695
Slovenia	238	0	0	24	6	189	456

Lähde: Euroopan komissio.

¹⁰ Rakennerahastojen lisäksi merkittäviä ovat EU:n budjetista maksettavat maatalouden tukiaiset, mutta niitä ei käsitellä tässä tutkimuksessa.

Suhteessa BKT:hen ja asukaslukuun eniten tukia EU:n rakennerahastoista ovat saaneet Baltian maat. Tämä on ymmärrettävää, sillä ne ovat olleet elintasoltaan EU:n köyhimpiä maita. KIE4-maat ovat saaneet uusista jäsenmaista BKT:hen suhteutettuna vähiten tukia. KIE4-maista Slovenia ja Tšekki ovat suhteellisen korkean tulotason maina saaneet kaikkein vähiten EU:n tukia.

Taulukko 2.15 Rakennerahastot vuodessa uusissa jäsenmaissa vuosina 2004-06

Maa	% BKT:stä	euroa per henkilö	Maa	% BKT:stä	euroa per henkilö
Latvia	3,0	169	Slovakia	1,5	109
Liettua	2,5	149	Unkari	1,2	106
Viro	2,1	172	Tšekki	0,9	85
Puola	1,8	112	Slovenia	0,5	76

Lähde: Euroopan komissio.

Koska Euroopan parlamentti ei ole vielä hyväksynyt määrärahoja budjettiperiodille 2007-13, ei varmaa tietoa KIE4-maiden tulevista tuista vielä ole saatavilla. Niiden kansalliset viranomaiset ovat kuitenkin tehneet arvioita, jotka perustuvat määrärahoista tehtyihin esityksiin. KIE4-maat tulevat saamaan keskimäärin aiempaa enemmän tukia vuosina 2007-13. Maiden täytyy kuitenkin lisäksi myös itse investoida niihin hankkeisiin, jotka saavat tukea rakennerahastoista.

Taulukko 2.16 Rakennerahastot yhteensä vuosina 2007-13, miljoonaa euroa

Maa	Rakennerahastot
Tšekki	26 608
Unkari	22 600
Slovakia	10 000

Lähteet: Kansalliset viranomaiset.

Tutkimustyötä vuonna 2004 EU:hun liittyneiden maiden rakennerahastojen käytöstä ja niiden hyödyllisyydestä ei vielä ole juurikaan olemassa mutta tukien merkitystä ei tule väheksyä. Esimerkiksi Kreikan kaltaiset köyhemmät maat ovat osin niiden avulla pystyneet nostamaan suhteellista elintasoaan. Yleinen rakennerahastojen käyttöön liitetty ongelma on niin sanottu substituutiovaikutus, jolloin rakennerahastojen avulla toteutetaan hankkeita, jotka olisi toteutettu joka tapauksessa. Tällaisessa tapauksessa rakennerahastoilla ei saavuteta mitään alueen kehittämisen kannalta uutta.

Rakennerahastojen käyttöön lisäksi liittyvää ”moral hazard”-ongelmaa ovat tutkineet muun muassa Beugelsdijk ja Eijffinger (2005), jotka jakoivat maat kahteen ryhmään niiden korruptoituneisuuden mukaan. Heidän hypoteesinsa oli, että rakennerahastojen käyttö on vähemmän tehokasta sellaisilla alueilla, joilla viranomaisten toiminta on korruptoitunutta. Heidän tutkimuksessaan aineistona olivat kuitenkin vain EU15-maat. Beugelsdijk ja Eijffinger eivät ekonometrisessä tutkimuksessaan löytäneet maan korruptoituneisuudesta haittaa rakennerahastojen tehokkuudelle talouskasvun vauhdittajina. He myös löysivät positiivisen yhteyden rakennerahastoista saatujen varojen ja talouskasvun väliltä.

3 YRITYSKYSELYN VASTAUKSET

3.1 Kyselyn teko ja siihen vastanneet yritykset

Tässä luvussa tarkastellaan elo-syyskuussa 2006 suorittamamme yrityskyselyn vastauksia. Kyselyn perusjoukkoon kuului 316 suomalaista yritystä, joilla on tai on ollut toimintaa ainakin yhdessä KIE4-maassa. Yritysten perusjoukko saatiin Finpron vienti- ja tytäryhtiörekistereistä. Siten yritykset eivät ole erikoistuneet tuontiin näistä maista, vaikka osalla tuontia onkin.

Vastauksia saatiin 42 yrityksestä. Vastaajilla on kuitenkin toimintaa useammassa maassa kuin perusjoukon yrityksillä keskimäärin, joten maakohtainen vastausprosentti (ks. taulukko 3.1) on korkeampi kuin yritysten lukumäärä antaa ymmärtää. Vastanneista yrityksistä viisi ilmoitti lopettaneensa kaiken liiketoimintansa näissä maissa. Ei ole tiedossa, kuinka monta tällaista yritystä perusjoukossa on. Mitä enemmän niitä on, sitä pienempi perusjoukko on ja sitä suurempi vastausprosentista muodostuu.

Maakohtaisesti tarkasteltuna vastauksen lähettäneistä yrityksistä 26:llä on toimintaa Tšekissä, 24:llä Slovakiassa, 29:lla Unkarissa ja 19:lla Sloveniassa. Lisäksi taulukossa 3.1 on esitetty se, kuinka moni yritys ilmoitti lopettaneensa toimintansa kussakin näistä maista. Ottaen huomioon sekä maissa edelleen toimivat että toimintansa siellä lopettaneet yritykset, vastausprosentti on Tšekissä 17 ja Unkarissa 16 prosenttia, mutta näitä korkeampi Sloveniassa (29 prosenttia) ja Slovakiassa (31 prosenttia). Poistamalla liiketoimintansa lopettaneet yritykset, vastausprosentti laskee 1-2 prosenttiyksiköllä maasta riippuen.

Taulukko 3.1 Missä maissa yritys harjoittaa liiketoimintaa, vastaajien lukumäärä

Maa	Liiketoimintaa harjoittavia	Liiketoimintansa lopettaneita*	Perusjoukko	Vastausprosentti (perusjoukosta pl. lopettaneet)	Vastausprosentti (ml. lopettaneet)
Tšekki	26	3	175	15,1	16,6
Slovakia	24	3	87	28,6	31,0
Unkari	29	5	210	14,1	16,2
Slovenia	19	1	70	27,5	28,6

* Yritys ei ole välttämättä lopettanut liiketoimintaansa kaikissa KIE4-maissa. Perusjoukko perustuu Finpron ilmoitukseen siitä, missä maissa kukin yritys toimii.

Nämä vastausprosentit ovat lähellä niitä, joihin päästiin tutkimuksessa Kaitila ym. (2005), jossa tarkasteltiin käsillä olevaa tutkimusta vastaavalla tavalla Puolan liiketoimintaympäristöä, sekä tutkimuksessa Alho ym. (2004), jossa tarkasteltiin laajemmin EU:n itälaajenemista suomalaisten yritysten strategioiden kannalta. Näissä kahdessa tutkimuksessa vastausprosentti oli 21.

Vastanneista yrityksistä 25:llä koko liikevaihto on alle 10 miljoonaa euroa ja 17:llä yli 10 miljoonaa euroa. KIE4-maissa toimintansa lopettaneista viidestä yrityksestä kolmen liikevaihto oli alle viisi miljoonaa euroa. Niissä yrityksissä, jotka jatkavat toimintaansa KIE4-maissa, Suomesta tapahtuvan viennin osuus koko liikevaihdosta vuonna 2005 oli 12 yrityksellä alle 25 prosenttia, 2 yrityksellä 25-50 prosenttia, 11 yrityksellä 51-75 prosenttia ja 9 yrityksellä yli 75 prosenttia.

Vastanneet yritykset ovat valtaosaltaan teollisuuden, erityisesti teknologiateollisuuden yrityksiä. Palvelualoilta on viisi yritystä, joista neljä toimii liike-elämää palvelevilla aloilla. Rakennusosalta on yksi yritys. Kaikki KIE4-markkinoilta vetäytyneet yritykset ovat eri toimialoilta. Vastaukset esitetään yritysten lukumäärinä.

Taulukko 3.2 Yritysten päätoimiala

Toimiala	Liiketoimintaa harjoittavia yrityksiä	Markkinoilta kokonaan vetäytyneitä yrityksiä
Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus	9	1
Koneiden ja laitteiden valmistus	8	1
Kumi- ja muovituotteiden valmistus	3	1
Massan, paperin ja -tuotteiden valmistus; kustantaminen, painaminen	3	
Metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus	3	
Sahatavaran ja puutuotteiden valmistus	2	
Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus	1	1
Kulkuneuvojen valmistus	1	
Muu valmistus	1	
Rakentaminen	1	
Tukku- ja vähittäiskauppa	1	1
Kiinteistö-, vuokraus-, tutkimus ja liike-elämän palvelut	4	
Yhteensä	37	5

3.2 Kyselyyn vastanneiden yritysten liiketoiminta KIE4-maissa

Vastanneiden yritysten liiketoiminta KIE4-maissa on lähinnä vientiä Suomesta. KIE4-maissa sijaitsevien harvojen tytäryhtiöiden oma myynti suuntautuu ensisijaisesti kyseisen maan omille markkinoille ja toissijaisesti myyntinä kolmansiin maihin, mutta ei tuontina Suomeen.

Liiketoiminnan kannattavuus KIE4-maissa on tähän kysymykseen vastanneilla yrityksillä positiivinen. Liikevoiton osuus liikevaihdosta on enimmäkseen vähintään 5 prosenttia, usein yli 10 prosenttia. Vastausprosentti on tässä suhteellisen alhainen, mihin vaikuttaa muun muassa yritysten vientiorientoituneisuus.

Taulukko 3.3 Kannattavuus (liikevoitto/liikevaihto, %) KIE4-maissa vuonna 2005

Kannattavuus, %	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia
Alle 0	1	0	1	0
0-5	3	3	3	3
5-10	4	5	7	1
Yli 10	8	4	6	3

Kaikki yritykset eivät ilmoittaneet, milloin ne ovat aloittaneet liiketoimintansa KIE4-maissa. Niiltä osin kuin se ilmoitettiin, Tšekissä yritystoiminta on aloitettu aiemmin kuin muissa KIE4-maissa, enimmäkseen vuosien 1991 ja 1998 välisenä aikana. Unkarissa ja Slovakiassa liiketoiminta on lähinnä aloitettu vuoden 1998 jälkeisenä aikana. Muutamalla yrityksellä on kokemusta jo 1970- ja 1980-luvuilta.

Taulukko 3.4 Aloittamisen ajankohta, vastaajien lukumäärä

Maa	1975-1982	1983-1990	1991-1998	1999-2006
Tšekki	2	1	10	6
Slovakia	1	1	4	10
Unkari	1	1	6	13
Slovenia	0	1	4	3

Melkein kaikkien vastanneiden yritysten mukaan KIE4-maiden merkitys yrityksen liikevaihdon kannalta on korkeintaan kohtalainen. Tämä on samansuuntainen tulos kuin aiemmissa tutkimuksissa Kaitila ym. (2005) ja Alho ym. (2004). Tšekin ja Unkarin kohdalla merkitys oli hieman korkeampi kuin Slovakian tai Slovenian kohdalla. Yrityksen kannattavuuden kannalta KIE4-maiden merkitys on kuitenkin hieman suurempi kuin liikevaihdon kannalta, mutta edelleen korkeintaan kohtalainen. Tälläkin kertaa Tšekin ja Unkarin merkitys nousi hieman korkeammaksi kuin kahden muun KIE4-maan. Vastauksia kohtaan, jossa kysyttiin KIE4-maiden yhteenlaskettua merkitystä liikevaihdolle ja kannattavuudelle, tuli huonosti.

Taulukko 3.5 KIE4-maiden merkitys yrityksen liikevaihdolle, asteikko: 1 = hyvin pieni, 2 = pieni, 3 = kohtalainen, 4 = suuri, 5 = erittäin suuri

Maa	1	2	3	4	5	Yhteensä	k.a.*
Tšekki	8	11	6	0	1	26	2,0
Slovakia	16	5	3	0	0	24	1,5
Unkari	14	8	7	0	0	29	1,8
Slovenia	14	5	0	0	0	19	1,3
KIE4 yhteensä	7	7	7	1	0	22	2,1

* Viimeiseen sarakkeeseen laskettu vastausten lukumäärällä painotettu keskiarvo on vain suuntaa-antava. Käytetty asteikko ei varsinaisesti sovellu tällaisen keskiarvon laskemiseen.

Taulukko 3.6 KIE4-maiden merkitys yrityksen kannattavuudelle, asteikko: 1 = hyvin pieni, 2 = pieni, 3 = kohtalainen, 4 = suuri, 5 = erittäin suuri

Maa	1	2	3	4	5	Yhteensä	k.a.*
Tšekki	2	9	8	4	1	24	2,7
Slovakia	6	6	7	2	0	21	2,2
Unkari	6	4	16	1	0	27	2,4
Slovenia	6	4	6	1	0	17	2,1
KIE4 yhteensä	1	7	9	2	0	19	2,6

* Viimeiseen sarakkeeseen laskettu vastausten lukumäärällä painotettu keskiarvo on vain suuntaa-antava. Käytetty asteikko ei varsinaisesti sovellu tällaisen keskiarvon laskemiseen.

Vastanneiden yritysten liiketoiminta KIE4-maissa perustuu pitkälle vientiin (ks. taulukko 3.7). Koska maat ovat pieniä ja maantieteellisesti suhteellisen kaukana Suomesta, on luontevaa, että taloudellinen kanssakäyminen tapahtuu pikemminkin ulkomaankaupan kuin paikallisilla markkinoilla tuottamisen kautta. Vastanneilla yrityksillä on KIE4-maissa omaa tuotantoa huomattavasti vähemmän kuin kyselyssä, joka suunnattiin Puolassa toimiville suomalaisyrityksille (ks. Kaitila ym., 2005). Myös kyselyyn uusien EU-maiden merkityksestä suomalaisyrityksille tutkimuksessa Alho ym. (2004) sekä ulkomaankaupan että suorien sijoitusten esiintyneisyys aleni maantieteellisen etäisyyden kasvaessa.¹¹ Lisäksi suorien sijoitusten esiintyneisyys väheni jyrkemmin kuin viennin. Toki suomalaisilla yrityksillä on myös huomattavaa tuotantoa

¹¹ Tähän tosin vaikutti myös otoksen keräämistapa.

erityisesti Unkarissa (ks. myös luku 4). Koska tämän kyselyn yritysjoukko perustuu lähinnä viejärekisteriin, on lisäksi luontevaa, että tuontia on huomattavasti vähemmän kuin vientiä.

Taulukko 3.7 Liiketoimintamuodot KIE4-maissa, yritysten lukumäärä

Liiketoiminnan muoto	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia
Vientiä Suomesta	19	17	21	10
Tuontia Suomesta	3	0	0	0
Projektivientiä Suomesta	5	4	5	3
Projektituontia Suomeen	0	0	0	0
Omaa tuotantoa	0	0	1	0
Alihankintaa	1	0	0	0
Oma myyntiyhtiö	2	2	2	0
Edustusto	4	2	1	0
Liittoumia paikallisten kanssa	3	3	4	2
Liittoumia ulkomaalaisten kanssa	0	1	0	1
Muuta	4	3	3	0

3.3 Suorien sijoitusten motivaatio KIE4-maissa

Vain harvat vastanneista yrityksistä ovat tehneet suoria sijoituksia käyttöomaisuusinvestointien (suorien sijoitusten) muodossa KIE4-maihin. Ne jotka ovat, korostavat kasvavien markkinoiden, logistisen sijainnin ja läsnäolon merkitystä yrityksen markkinoiden laajentamisen kannalta. Näiden jälkeen tulevat Suomea alemmat työvoimakustannukset, yrityksen verotuskohtelu kohdemaassa ja EU:n sisämarkkinoiden laajeneminen KIE4-maihin.

Taulukko 3.8 Investointipäätökseen vaikuttaneet tekijät, asteikko: 1 = hyvin kielteinen vaikutus, 2 = jonkin verran kielteinen vaikutus, 3 = ei vaikutusta, 4 = jonkin verran myönteinen vaikutus, 5 = hyvin myönteinen vaikutus

	1	2	3	4	5	k.a.*
Kasvatavat markkinat	0	0	1	5	2	4,1
EU:n sisämarkkinoiden laajeneminen kohdemaahan	1	0	3	3	1	3,4
Logistinen sijainti suhteessa yrityksen muihin markkinoihin	0	0	3	4	1	3,8
Läsnäolo kohdemaassa on tärkeää yrityksen markkinoiden laajentamisen kannalta	0	0	3	4	1	3,8
Läsnäolo kohdemaassa on tärkeää verkottumisen kannalta	0	0	5	1	2	3,6
Suomea alemmat työvoimakustannukset kohdemaassa	1	0	1	5	1	3,6
Energian ja raaka-aineiden hinta ja saatavuus kohdemaassa	1	0	4	2	1	3,3
Muut tuotantokustannukset kohdemaassa	1	0	2	2	2	3,6
Muut kuin työvoimakustannukset Suomessa	1	1	5	1	0	2,8
Yrityksen verotuskohtelu kohdemaassa	1	0	3	4	0	3,3
Yrityksen verotuskohtelu Suomessa	1	0	6	1	0	2,9
Pätevän työvoiman saatavuus kohdemaassa	0	0	6	1	1	3,4
Pätevän työvoiman saatavuus Suomessa	1	0	5	1	0	2,9
Ostetun yrityksen silloinen asiakaskunta (jos yritysosto)	0	0	3	3	1	3,7
Ostetun yrityksen markkinointikanavien ja liiketoimintaosaamisen hallinta kohdemaassa (jos yritysosto)	0	0	4	3	1	3,6
Kilpailijayrityksen ostaminen (jos yritysosto)	0	0	5	2	1	3,5

* Viimeiseen sarakkeeseen laskettu vastausten lukumäärällä painotettu keskiarvo on vain suuntaa-antava. Käytetty asteikko ei varsinaisesti sovellu tällaisen keskiarvon laskemiseen.

Nämä syyt ovat pitkälle samoja kuin syyt sijoittumiselle Puolan markkinoille (ks. Kaitila ym., 2005). Kyselyt vahvistavat osaltaan sitä käsitystä, että suomalaiset yritykset eivät ensisijaisesti toimi uusissa EU-maissa Keski-Euroopassa halvempien tuotantokustannusten vaan paikallisten markkinoiden vuoksi. Taulukosta nähdään kuitenkin, että myös alemmilla tuotantokustannuksilla on ollut positiivinen vaikutus. Yritysostoihin ovat vaikuttaneet positiivisesti ostetun yrityksen silloinen asiakaskunta sekä sen markkinointikanavien ja liiketoimintaosaamisen hallinta kohdemaassa. Tämän lisäksi Unkarissa olevan suomalaislähtöisen matkapuhelin-klusterin ko. maahan sijoittumisen syyt ovat erilaiset.

3.4 Liiketoimintaympäristö ja sen kehitys

EU-jäsenyyden arvioidaan parantaneen erityisesti KIE4-maiden tulliviranomaisten ja tullin toimintaa. Vastanneilla yrityksillä on nimenomaan kokemusta viennistä näihin maihin. Kehitystä on viime vuosina tapahtunut myös infrastruktuurissa ja yrityskulttuurissa sekä vähäisemmässä määrin investointi-ilmapiirissä yleensä. Sen sijaan lainsäädännön ja oikeuslaitoksen toiminnan, korruption sekä maankäytön, maanomistuksen ja tonttikysymysten ei arvioida erityisemmin parantuneen. On kuitenkin mahdollista, että vastanneilla yrityksillä ei ole kokemusta näistä asioista. Erityisesti jälkimmäinen ei todennäköisesti ole relevantti, koska yrityksillä on niin vähän muuta kuin vientiä KIE4-maihin. Kokonaisuutena ottaen tulokset ovat samansuuntaisia kuin Puolan osalta tutkimuksessa Kaitila ym. (2005).

Suhteutettuna yritysten lukumäärään eri maissa kehitystä arvioidaan eniten tapahtuneen Tšekissä ja vähiten Sloveniassa. Toisaalta Slovenia on monessa suhteessa kehittynein näistä neljästä maasta. Investointi-ilmapiirissä yleensä kehitystä on tapahtunut eniten Tšekissä, Slovakiassa ja Unkarissa, yrityskulttuurissa Tšekissä ja Unkarissa, infrastruktuurissa Tšekissä, tullin toiminnassa erityisesti Tšekissä, mutta myös Slovakiassa ja Unkarissa sekä muussa viranomaistoiminnassa erityisesti Tšekissä mutta myös Unkarissa.

Taulukko 3.9 Parempaan suuntaan muuttuneet tekijät KIE4-maiden liiketoimintaympäristössä maiden EU-jäsenyyden aikana

	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia
Investointi-ilmapiiri yleensä	7	6	8	3
Yrityskulttuuri	10	6	12	5
Infrastruktuuri	13	8	11	5
Tulliviranomaisten ja tullin toiminta	16	11	15	5
Muu viranomaistoiminta ja byrokratia	7	2	5	0
Lainsäädäntö ja oikeuslaitoksen toiminta	2	0	2	0
Korruptio	4	1	2	1
Maankäyttö, -omistus ja tonttikysymykset	2	2	2	1

Kysymykset tämän hetkisistä liiketoiminnan edellytyksiin vaikuttavista tekijöistä oli jaettu kahteen osaan. Ensimmäiset neljä kysymystä esitettiin ilman maaulottuvuutta ja sen jälkeen esitettiin 14 kysymystä, joissa on maaulottuvuus. Maakohtaisissa kysymyksissä vastausprosentti jäi hieman matalaksi. Tähän ja tuloksiin vaikuttaa muun muassa se, jos yrityksen liiketoiminta koostuu yksinomaan viennistä KIE4-maihin.

Ilman maaulottuvuutta liiketoiminnan edellytyksiä vahvistavat selvästi kasvavat paikalliset markkinat sekä EU:n sisämarkkinoiden laajeneminen KIE4-maihin. Logistinen sijainti oli lievästi positiivinen tekijä.¹² Erot suomalaisiin kauppapapoihin ja yrityskulttuuriin jäivät keski-

¹² Tutkimuksessa Kaitila ym. (2005) Puolan liiketoimintaympäristöä vahvistavat tekijät olivat samansuuntaisesti Puolan ja muiden uusien EU-maiden kasvavat markkinat, Puolan logistinen sijainti, Puolan liittyminen EU:hun sekä työvoimakustannukset Puolassa. Jossain määrin myös pätevän työvoiman saatavuus Puolassa on ollut positiivinen tekijä.

määrin neutraaliksi tekijäksi, mutta sekä liiketoimintaa heikentäviä että vahvistavia kantoja esiintyi muutamia.

Maakohtaisista kysymyksistä työvoimakustannukset KIE4-maissa, pätevien esimiesten saatavuus ja pätevän työvoiman saatavuus ovat kaikissa neljässä maassa suunnilleen neutraaleja liiketoiminnan edellytysten kannalta. Kustannusten osalta Slovakia sai aavistuksen enemmän positiivisia ja Unkari negatiivisia arvioita. Tšekki puolestaan sai työvoiman saatavuudessa aavistuksen paremman arvosanan kuin muut maat. Myös yritysverotus on suhteellisen neutraali, joskin Slovakia saa hieman paremman arvosanan kuin muut. Slovakiassa onkin näistä maista alhaisin efektiivinen yritysverotus.

Taulukko 3.10 Tämän hetkiset liiketoiminnan edellytyksiin vaikuttavat tekijät, Asteikko: 1 = heikentävät huomattavasti, 2 = heikentävät jonkin verran, 3 = ei vaikutusta, 4 = vahvistavat jonkin verran, 5 = vahvistavat huomattavasti

	1	2	3	4	5	k.a.*
Kasvatavat paikalliset markkinat	0	2	3	24	6	4,0
Logistinen sijainti suhteessa yrityksen muihin markkinoihin	1	1	23	7	1	3,2
EU:n sisämarkkinoiden laajeneminen kohtemaahan	0	2	9	18	3	3,7
Erot suomalaisiin kauppatapoihin ja yrityskulttuuriin	1	5	21	4	1	3,0

* Viimeiseen sarakkeeseen laskettu vastausten lukumäärällä painotettu keskiarvo on vain suuntaa-antava, Käytetty asteikko ei varsinaisesti sovellu tällaisen keskiarvon laskemiseen.

Energian ja raaka-aineiden osalta Tšekki saa hieman paremman arvosanan kuin muut maat. Kilpailutilanne arvioidaan puolestaan keskimäärin liiketoimintaa heikentäväksi tekijäksi erityisesti Unkarissa ja Sloveniassa. Yhteistyökumppanit koetaan yleisesti liiketoiminnan edellytyksiä vahvistavana tekijänä. Näin on erityisesti Tšekissä mutta myös Unkarissa ja Slovakiassa.

Paikallinen ostovoima koetaan keskimäärin liiketoimintaa vahvistavana tekijänä erityisesti Unkarissa ja Tšekissä. Sloveniassa on näistä maista korkein tulotaso, mutta sen osalta vastaukset ovat keskimäärin neutraaleja. Osa yrityksistä kuitenkin kokee ostovoiman heikkoutena. Tämän kysymyksen tuloksiin vaikuttaa muun muassa yrityksen toimiala ja se, ovatko asiakkaat toisia yrityksiä (kansainvälisiä tai paikallisia) vai paikallisia kuluttajia. Jos asiakas on kansainvälinen yritys, paikallinen ostovoima tuskin on tärkeä tekijä. Ostovoima kuitenkin kohoo tuottavuuden noustessa, molemmat todennäköisesti nopeammin kuin EU15-maissa keskimäärin. Tuottavuuden taso mielletään keskimäärin liiketoimintaa vahvistavaksi tekijäksi, missä Unkari nousee hieman muiden yläpuolelle.

Makro- ja julkistalouden tila, joka on erityisesti Unkarissa ongelmallinen, koetaan keskimäärin lievästi kielteisenä, mutta myös myönteisiä arvioita esitetään. Infrastruktuurin kattavuus ja kunto on erityisesti Tšekissä liiketoimintaa vahvistava tekijä, kun taas Slovakiassa se koetaan lievästi liiketoimintaa heikentäväksi.

Viranomaistoiminta, lainsäädäntö ja byrokratia koetaan kaikissa neljässä maassa liiketoimintaa heikentäväksi tekijäksi. Näin on erityisesti Slovakiassa ja Sloveniassa. Korruptiota pidetään lievästi liiketoimintaa heikentävänä tekijänä erityisesti Unkarissa, Slovakiassa ja Tšekissä. Maankäyttö on suhteellisen neutraali, mutta kysymys ei ole välttämättä relevantti monenkaan yrityksen näkökulmasta. Sekä kielteisiä että myönteisiä kokemuksia on joitakin.

Taulukko 3.11 Tämän hetkiset liiketoiminnan edellytyksiin vaikuttavat tekijät, asteikko: 1 = heikentävät huomattavasti, 2 = heikentävät jonkin verran, 3 = ei vaikutusta, 4 = vahvistavat jonkin verran, 5 = vahvistavat huomattavasti

	1	2	3	4	5	k.a.*		1	2	3	4	5	k.a.*
Työvoimakustannukset kohdemaassa							Paikallinen ostovoima						
Tšekki	0	2	16	1	1	3,1	Tšekki	0	3	5	8	0	3,3
Slovakia	2	1	12	5	0	3,0	Slovakia	0	4	7	6	0	3,1
Unkari	1	4	13	2	1	2,9	Unkari	0	4	2	11	0	3,4
Slovenia	0	1	11	0	0	2,9	Slovenia	0	4	4	4	0	3,0
Pätevien esimiesten saatavuus							Tuottavuuden taso						
Tšekki	0	1	10	4	0	3,2	Tšekki	0	2	8	5	0	3,2
Slovakia	1	1	12	1	1	3,0	Slovakia	0	2	9	4	0	3,1
Unkari	0	3	12	1	0	2,9	Unkari	0	2	7	7	0	3,3
Slovenia	0	0	11	0	0	3,0	Slovenia	0	1	7	2	0	3,1
Pätevän työvoiman saatavuus							Makro- ja julkistalouden tila						
Tšekki	0	0	11	4	0	3,3	Tšekki	1	3	7	5	0	3,0
Slovakia	0	2	12	1	1	3,1	Slovakia	2	2	8	4	0	2,9
Unkari	0	2	13	2	0	3,0	Unkari	2	2	7	5	0	2,9
Slovenia	0	0	11	0	0	3,0	Slovenia	1	2	5	3	0	2,9
Yritysverotus							Infrastruktuurin kattavuus ja kunto						
Tšekki	0	0	12	2	0	3,1	Tšekki	0	1	8	7	0	3,4
Slovakia	0	0	11	4	0	3,3	Slovakia	0	5	8	2	0	2,8
Unkari	0	2	12	1	0	2,9	Unkari	0	3	9	5	0	3,1
Slovenia	0	0	10	0	0	3,0	Slovenia	0	3	5	2	0	2,9
Energian ja raaka-aineiden hinta ja saatavuus							Viranomaistoiminta, lainsäädäntö, byrokratia						
Tšekki	0	0	11	3	0	3,2	Tšekki	0	4	10	3	0	2,9
Slovakia	0	0	13	1	0	3,1	Slovakia	0	6	9	1	0	2,7
Unkari	0	2	12	1	0	2,9	Unkari	0	5	10	3	0	2,9
Slovenia	0	0	9	1	0	3,1	Slovenia	0	4	6	1	0	2,7
Kilpailutilanne							Maankäyttö, -omistus ja tonttikysymykset						
Tšekki	0	4	10	2	0	2,9	Tšekki	0	0	11	2	0	3,2
Slovakia	0	4	10	2	0	2,9	Slovakia	0	2	12	1	0	2,9
Unkari	0	8	8	3	1	2,9	Unkari	1	0	12	2	0	3,0
Slovenia	1	3	7	1	0	2,7	Slovenia	0	0	9	1	0	3,1
Yhteistyökumppanit							Korruptio						
Tšekki	0	2	6	6	3	3,6	Tšekki	1	2	13	0	0	2,8
Slovakia	0	2	7	6	1	3,4	Slovakia	0	3	13	0	0	2,8
Unkari	0	3	8	4	3	3,4	Unkari	0	3	14	0	0	2,8
Slovenia	1	1	6	1	2	3,2	Slovenia	1	1	8	1	0	2,8

* Viimeiseen sarakkeeseen laskettu vastausten lukumäärällä painotettu keskiarvo on vain suuntaa-antava. Käytetty asteikko ei varsinaisesti sovellu tällaisen keskiarvon laskemiseen.

Käytännön liiketoiminta KIE4-maissa on keskimäärin sujunut yrityksissä aikoinaan tehtyihin ennakoarvioihin verrattuna hieman odotuksia huonommin. Kaikkien maiden kohdalla on kuitenkin myös odotuksia positiivisempia kokemuksia. Parhaiten liiketoiminta on vastannut ennakoarvioita Tšekissä, huonoiten Slovakiassa ja Sloveniassa. Suhteessa ennakoarvioihin liiketoiminnan kannattavuus on samansuuntainen kuin liiketoiminnan yleinen sujuvuus. Tälläkin kertaa Tšekki on keskimäärin vastannut parhaiten odotuksia, kun taas muissa maissa odotukset eivät ole ainakaan vielä täyttyneet. Kaikissa tapauksissa suurin vastausluokka on kuitenkin se, että liiketoiminta on sujunut odotusten mukaisesti.

Taulukko 3.12 Liiketoiminnan käytännön sujuvuus suhteessa yrityksessä aikoinaan tehtyihin ennakoarvioihin, asteikko: paljon huonompaa, 2 = jonkin verran huonompaa, 3 = odotusten mukaista, 4 = jonkin verran parempaa, 5 = huomattavasti parempaa

Maa	1	2	3	4	5	k.a.*
Tšekki	1	7	9	6	1	3,0
Slovakia	2	6	12	3	0	2,7
Unkari	2	7	14	5	0	2,8
Slovenia	3	4	6	3	0	2,6

* Viimeiseen sarakkeeseen laskettu vastausten lukumäärällä painotettu keskiarvo on vain suuntaa-antava. Käytetty asteikko ei varsinaisesti sovellu tällaisen keskiarvon laskemiseen.

Taulukko 3.13 Liiketoiminnan kannattavuus suhteessa ennako-odotuksiin

Maa	1	2	3	4	5	k.a.*
Tšekki	1	4	11	5	1	3,0
Slovakia	2	7	13	2	0	2,6
Unkari	1	7	17	2	0	2,7
Slovenia	2	4	7	2	0	2,6

* Viimeiseen sarakkeeseen laskettu vastausten lukumäärällä painotettu keskiarvo on vain suuntaa-antava. Käytetty asteikko ei varsinaisesti sovellu tällaisen keskiarvon laskemiseen.

3.5 Liiketoiminnan näkymät lähivuosina

Lähimpien viiden vuoden aikana liiketoiminnan laajentamisen arvioidaan edelleen tapahtuvan valtaosin viennin varassa. Tuotannollista toimintaa ja alihankintaa arvioi laajentavansa vain 1-2 yritystä kussakin maassa. Tutkimus- ja tuotekehitystoimintaa arvioi laajentavansa yksi yritys Unkarissa. Asiakaspalvelua laajennetaan sen sijaan enemmän, 4-6 yritystä kussakin maassa.

Taulukko 3.14 Liiketoiminnan laajentaminen vuosina 2006-2011

Liiketoiminnan muoto	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia
Vientiä Suomesta	22	24	22	21
Tuontia Suomeen	3	0	0	0
Tuotannollista toimintaa	1	1	2	0
Alihankintaa	1	1	2	2
T&k-toimintoja	0	0	1	0
Asiakaspalvelua	6	4	4	5

Jos erotetaan liiketoimintojen laajentaminen niiden siirtämisestä Suomesta KIE4-maihin, saadaan vastauksina, että vain 1-2 yritystä aikoo tehdä näin lähimmän viiden vuoden aikana. Näihin kuuluu myös t&k-toimintaa.

Taulukko 3.15 Suomesta KIE4-maihin siirrettävät liiketoiminnot vuosina 2006-2011

Liiketoiminnan muoto	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia
Tuotannollista toimintaa	2	1	0	0
Alihankintaa	0	1	1	0
T&k-toimintoja	0	0	1	0
Asiakaspalvelua	2	0	2	1

Edellä jo saatiin tulos, että viennin arvioidaan kasvavan kaikkiin KIE4-maihin lähivuosina. Tšekkiin ja Slovakiaan viennin arvon arvioidaan lähinnä kasvavan alle 10 prosenttia vuodessa, joissakin tapauksissa yli 10 prosenttia vuodessa. Suhteessa useampi yritys arvioi viennin arvon nousevan yli 10 prosenttia vuodessa Unkariin ja Sloveniaan. Lisäksi useampi yritys arvioi aloittavansa viennin Sloveniaan ja Slovakiaan kuin kahteen muuhun maahan. Muutama yritys arvioi viennin arvon pysyvän ennallaan ja jokin arvioi sen myös supistuvan. Tämän perusteella ei kuitenkaan voida vetää johtopäätöksiä siitä, mihin maahan Suomen viennin arvo kasvaa eniten lähivuosina.

Taulukko 3.16 Arvio yrityksen viennin arvon muutoksesta vuosina 2006-2011

Maa	Supistuu	Ennallaan	Kasvaa alle 10 %	Kasvaa yli 10 %	Ei viennin	Aiomme aloittaa viennin
Tšekki	0	3	11	9	3	3
Slovakia	1	0	13	7	4	6
Unkari	2	4	8	12	4	3
Slovenia	0	2	4	9	4	8

Tuonnin osalta havaitaan jo edellä todettu tilanne, että kyselyyn vastanneet yritykset eivät harjoita tuontia KIE4-maista, eivätkä aio sitä myöskään aloittaa.

Taulukko 3.17 Arvio yrityksen tuonnin arvon muutoksesta vuosina 2006-2011

Maa	Supistuu	Ennallaan	Kasvaa alle 10 %	Kasvaa yli 10 %	Ei tuontia	Aiomme aloittaa tuonnin
Tšekki	0	4	1	0	20	0
Slovakia	0	0	0	1	24	0
Unkari	1	0	0	0	24	1
Slovenia	0	0	0	1	21	0

Sama koskee suoria sijoituksia, sillä liiketoiminta vastaajayrityksillä on ja pysyy viennin varassa. Harvalla yrityksellä on KIE4-maissa investointeja eikä näiden yritysten määrä tässä vastaajajoukossa tule kasvamaan lähimmän viiden vuoden aikana. Vain muutama yritys arvioi joko kasvattavansa olemassa olevia käyttöomaisuusinvestointeja tai aloittavansa sellaisten tekemisen.

Taulukko 3.18 Arvio yrityksen investointien kumulatiivisesta määrästä vuonna 2011 verrattuna vuoteen 2005

Maa	Supistunut	Ennallaan	Kasvanut alle 50 %	Kasvanut yli 50 %	Ei investointeja	Aloitamme investoinnit
Tšekki	0	5	0	0	18	1
Slovakia	0	3	0	2	20	0
Unkari	0	2	1	0	21	1
Slovenia	0	1	0	0	19	1

Muutama (3) vastaajayritys arvioi rekrytoivansa työvoimaa KIE4-maista Suomeen. Lisäksi viisi yritystä ei osannut tässä vaiheessa vastata tähän kysymykseen, mutta 29 yritystä ei aio rekrytoida Suomeen.

EU:n rakennerahastoja on KIE4-maissa hyödyntänyt vastanneista yrityksistä neljä. Niistä yhdelle rahastojen merkitys on ollut suuri, mutta muille pieni tai hyvin pieni. Yksi yritys aikoo

jatkossa hyödyntää rahastoja merkittävästi, 4 aikoo hyödyntää niitä jonkin verran, 7 ei aio hyödyntää niitä ja 19 ei osannut sanoa aikooko hyödyntää. Rahastojen rooli saattaa siten olla hienoisessa kasvussa vastaajayrityksille.

3.6 Yrityskyselyn tulosten yhteenveto

Kyselyyn vastanneet yritykset harjoittavat liiketoimintaa KIE4-maissa lähinnä viennin kautta, mikä selittyy sillä, että yritystietokantalähteenä on lähinnä käytetty Finpron vientirekisteriä. Tšekkiin Slovakiaan ja Sloveniaan on Suomesta tehty kaiken kaikkiaan hyvin vähän suoria sijoituksia (ks. alaluku 2.7). Osa vastaajayrityksistä on kuitenkin myös tehnyt suoria sijoituksia KIE4-maihin.

Valtaosa vastaajayrityksistä on aloittanut toimintansa KIE4-maissa 2000-luvulla, mutta toiminta Tšekissä on yleensä aloitettu jo 1990-luvulla. Myöhemmin Unkarin ja Slovakian rooli on kasvanut. Vastanneet yritykset toimivat 12 eri toimialalla, mutta melkein puolet vastanneista yrityksistä toimii elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistuksessa sekä koneiden ja laitteiden valmistuksessa. Mukana on vain muutama palvelualan yritys.

KIE4-maiden merkitys on kyselyyn vastanneille yrityksille suurempi niiden kannattavuuden kuin liikevaihdon kannalta. Tärkein syy investointipäätökselle ja sijoittumiselle KIE4-maihin on ollut kasvavat paikalliset markkinat. Myös logistisella sijainnilla yrityksen muiden markkinoiden suhteen sekä yrityksen omien markkinoiden laajentaminen ovat olleet tässä suhteessa tärkeitä tekijöitä. Vaikka matalat tuotantokustannukset koetaan tärkeiksi, ne eivät kuitenkaan ole olleet tärkein syy sijoittumiselle KIE4-maihin.

KIE4-maiden EU-jäsenyyden merkitys näkyy kyselyn mukaan eniten helpottuneina tullimuodollisuuksina. Myös infrastruktuurissa ja yrityskulttuurissa koettiin tapahtuneen paranevista. Yleisesti kehitystä arvioidaan tapahtuneen eniten Tšekissä ja vähiten Sloveniassa. Slovenia on kuitenkin ollut KIE4-maista monessa suhteessa kehittynein, joten on luonnollista, että suhteellinen muutos on siellä pienintä. Yritykset ovat myös toimineet Tšekissä pisimmän aikaa, joten mahdollisuus yhteiskunnan kehityksen seuraamiseen on ollut suurin.

Kasvavat paikalliset markkinat ja maiden EU-jäsenyys ovat tärkeimmät yleiset liiketoiminnan edellytyksiä parantavat tekijät, mutta myös yhteistyökumppaneiden merkitys on ollut positiivinen. Unkarissa ja Tšekissä myös paikallisen ostovoiman arvioidaan tukevan liiketoiminnan edellytyksiä. Yritysverotus on jossain määrin liiketoimintaa tukeva tekijä Slovakiassa. Kilpailutilanne koetaan taakaksi Unkarissa. Tšekin infrastruktuuri on vastaajayritysten näkemysten mukaan selvästi parempi kuin Slovakian. Viranomaistoimintaan ollaan jossain määrin pettyneitä lähinnä Slovakiassa ja Sloveniassa. Korruptio on haitannut hieman joidenkin yritysten liiketoiminnan edellytyksiä.

Liiketoiminta KIE4-maissa on sujunut suurimmalla osalla yrityksiä hiukan ennako-odotuksia huonommin. Näin on lähinnä Slovenian, Slovakian ja Unkarin kohdalla. Kaikissa maissa on kuitenkin ollut myös ennako-odotuksia parempaa menestystä.

Liiketoiminnan, lähinnä viennin ja vähäisemmässä määrin asiakaspalvelutoiminnan, uskotaan kasvavan kaikissa KIE4-maissa lähivuosina. Muutama yritys arvioi siirtävänsä tuotannollista toimintaa tai asiakaspalvelua Suomesta KIE4-maihin.

4 YRITYSHAASTATTELUT KOKEMUKSISTA UNKARIN MARKKINOILLA

Tätä lukua varten on haastateltu viiden Unkarissa toimivan suomalaisen yrityksen suomalaisjohtoa. Itse vastaukset käsitellään niin, ettei yrityksiä identifioida. Kokemukset ovat osittain erilaisia, mihin vaikuttanee muun muassa se, että yritykset toimivat eri alueilla Unkarissa.

4.1 Haastatellut yritykset

Haastatellut yritysjohtajat toimivat seuraavissa yrityksissä: Elcoteq SE, Hansaprint Oy, Nokia Oyj, Perlos Oyj ja Scanfil Oyj. Näistä Hansaprint, Nokia ja Perlos toimivat Komáromin teollisuuskylässä Luoteis-Unkarissa Györin itäpuolella Slovakian rajan tuntumassa, Elcoteq Pécsissä Etelä-Unkarissa lähellä Kroatian rajaa ja Scanfil Biatorbagyssa Budapestin länsipuolella. Unkarin rooli on merkittävä näille yrityksille. Yritykset toimivat pitkälti samalla toimialalla tai valmistavat tuotteita toisilleen. Tässä mielessä kyse on saman klusterin tarkastelusta, mutta yritysjoukko ei kuitenkaan edusta koko tätä ”suomalaisklusteria” Unkarissa. On selvää, että näiden ja ainakin muutaman muun suomalaisen yrityksen sijoittuminen juuri Unkariin johtuu ainakin osittain Nokian päätöksestä aloittaa tuotanto siellä. Muitakin asiakasyrityksiä kuitenkin on. Myös markkinoiden kasvupotentiaali, Unkarin maantieteellinen sijainti Euroopan sydämessä sekä hyvin koulutettu ja suhteellisen edullinen työvoima ovat tekijöitä, jotka ovat vetäneet maahan ulkomaisia yrityksiä.

Elcoteqilla on Unkarissa kaksi tehdasta, NPI-keskus (New Product Introduction) sekä palvelutoimintaa. Euroopan liiketoiminta-alueen keskus perustettiin Budapestiin 30.5.2005. Vuoden 2005 lopussa Elcoteqilla oli Unkarissa 2 523 työntekijää eli noin kuudesosa yrityksen koko henkilöstöstä. Hansaprintillä on yhteisyritys ruotsalaisen Elanders AB:n kanssa. Komáromissa yli vuoden toimineessa print-on-demand-painotalossa (ml. logistiikka- ja varastointipalvelut) on noin 60 työntekijää. Elandersilla on oma paino Etelä-Unkarissa ja se toimii Hansaprintin alihankkijana. Nokia alkoi rakentaa tehdasta Unkariin vuonna 1999 ja vuoden 2005 lopussa Unkarissa oli henkilöstöä 4 186 henkeä. Maassa valmistetaan langattomia laitteita ja verkkotuotteita ja siellä on lisäksi t&k-toimintaa ja myyntiyhtiö. Perloksella on Unkarissa henkilöstöä noin 2 500. Vuonna 2000 aloittanut tehdas on nykyisin Perloksen suurin Euroopassa ja se valmistaa telekommunikaatio- ja elektroniikkateollisuuden tuotteita telekommunikaatioteollisuuden ja autoteollisuuden tarpeisiin. Scanfil on kansainvälinen tietoliikenne- ja elektroniikkateollisuuden sopimusvalmistaja ja järjestelmätoimittaja ja se aloitti Unkarissa vuonna 2001. Vuoden 2005 lopussa yhtiö työllisti Unkarissa 197 henkilöä. Yritys on laajentamassa toimintaansa Unkarissa.¹³

Yritysten tytäryhtiöt Unkarissa ovat niiden emoyhtiöiden 100-prosenttisesti omistamia paitsi Hansaprintin, jolla on siis yhteisyritys. Yhtä lukuun ottamatta yritykset ovat rakennuttaneet omat tehdastilansa, mikä on tyypillistä Unkarissa toimiville ulkomaisille yrityksille. Modernia teollisuushalli- ja toimitilakapasiteettia ei Unkarissa erityisemmin aikoinaan ollut. Yritysten tarvitsemat komponentit tuodaan pääsääntöisesti ulkomailta Euroopasta ja Kaukoidästä.

---

¹³ Lähteinä tässä ovat yritysten kotisivut, vuoden 2005 vuosikertomukset, Hansapress-lehti 3/2006 sekä PerlosNews 2/2006 ja 3/2006.

4.2 Unkarin liiketoimintaympäristön edut ja haitat

Haastatellut yritysjohtajat näkevät Unkarin liiketoimintaympäristön etuina sen logistisen sijainnin sekä (ainakin aiemmin) suhteellisen edullisen ja hyvin saatavilla olevan työvoiman. Työvoiman saatavuus ja sen kustannustaso eivät kuitenkaan enää ole samalla tavalla Unkarille kilpailuvaltti kuin aikaisemmin. Myös verotuksen tason nousu koetaan Unkarin kilpailukykyä uhkaavaksi. Se, että Unkariin on jo etabloitunut merkittävä määrä kansainvälisiä ja myös suomalaistaustaisia yrityksiä, on myös ollut maan houkuttelevuutta lisäävä tekijä. Asiakkaiden lähellä toimiminen tekee mahdolliseksi hyvin nopean reagoimisen kysynnän muutoksiin.

Kustannustaso on Budapestissa korkeampi kuin muualla Unkarissa. Pääkaupungin, muiden kaupunkien ja maaseudun välinen kustannusero on yleensä siirtymätalousmaissa suhteellisen suuri. Kaikissa KIE4-maissa pääkaupunki on kokonsa puolesta suhteellisen hallitseva.

Unkarin EU-jäsenyys poisti mahdollisella tullivapaa-alueella toimimisen ja vapaavarastojen edut. EU-jäsenyys on myös muuttanut tai poistanut joidenkin yritysten saamia unkarilaisia investointitukia. Toisaalta logistiikka EU15-maiden ja muiden uusien jäsenmaiden kanssa toimii nyt paremmin. Moottoritie M1 Budapestin ja Wienin välillä on erittäin hyvässä kunnossa. Lisäksi työvoiman liikkuminen muista EU-maista on helpottunut. Tämä on tärkeää, koska muun muassa Komáromin teollisuusalueelle kulkee päivittäin työvoimaa vieressä sijaitsevasta Slovakiasta. Sukkuloiva työvoima kuuluu lähinnä Slovakian unkarilaisvähemmistöön, joten kieliongelmaa ei ole.

Fyysisen infrastruktuuriin ollaan pääasiassa tyytyväisiä. Tietoliikenne toimii ja yksi haastateltu kehui sitä jopa paremmaksi kuin lännessä, mikä johtuu uusista investoinneista. Greenfield-investointien vuoksi omiin toimitiloihin on voitu rakentaa ajanmukaiset tietoliikennejärjestelmät. Komáromin teollisuusalue on Budapestin ja Wienin yhdistävän hyvän M1-moottoritien varressa, mutta itse kaupungista puuttuu kehätie ja liittyminen teollisuusalueelta moottoritiele on liikenteellisesti hidasta. Komáromin kaupungin taloustilanne ei ole erityisen hyvä, mutta lisäksi myös paikallishallinnon kanssa toimiminen on ajoittain osoittautunut vaikeaksi.

4.3 Henkilöstön saatavuus, palkkataso ja koulutus

Työvoiman saatavuus on tähän asti koettu enimmäkseen hyväksi. Toisaalta Komáromissa käy työvoimaa myös Slovakian puolelta ja linja-autoilla työvoimaa ”kerätään” lähiseudulta kaupungin ympäristöstä jo suhteellisen laajalta alueelta. Jos työvoiman tarve kasvaa nykyisestä, sen saamisen koetaan alkavan jo muodostua haasteeksi. Osa haastatelluista katsoo kokeneiden työntekijöiden saatavuuden jo nyt ongelmaksi. Toisaalta arvioidaan, että pätevän työvoiman saatavuus on tuskin jatkossakaan ongelma. Tässä suhteessa Unkarissa on todennäköisesti suuriakin alueellisia eroja, jotka ovat tyypillisiä kaikissa uusissa EU:n siirtymätalousmaissa.¹⁴

Työvoiman kustannustaso koetaan kilpailukykyiseksi tuottavuuteen verrattuna. Toisaalta tilanteen arvioidaan saattavan tässä suhteessa heikentyä kustannuspaineiden vuoksi. Ainakin aluksi osa yrityksistä on käyttänyt vuokratyövoimaa, jota on saatettu vakinaistaa koeajan jälkeen. Työvoiman liikkuvuus Unkarin sisällä koetaan ongelmaksi, joka ainakin osittain johtuu alhaisesta tulotasosta ja sosiaaliturvan puutteen tuomasta perhekeskeisyydestä. Lisäksi yksi vastaaja koki, että Suomessa on enemmän joustoja työtuntien ja työaikapankkien osalta, jotka puuttuvat Unkarista. Ylitöiden tekemiseen on kuitenkin Unkarissa halukkuutta.

Useilla haastatelluilla yrityksillä on yhteistyötä paikallisten korkea- ja ammattikoulujen kanssa. Insinööriopetus Unkarissa on koettu kaiken kaikkiaan hyväksi, joskin ammattikoulujär-

¹⁴ Kun Romania 1.1.2007 liittyi EU:hun, saattaisi periaatteessa olla mahdollista Romanian rajan läheisyydessä käyttää samanlaista Romanian unkarilaisvähemmistön työpaikkasukkulointia kuin Slovakian rajan lähellä. Koulutustaso saattaa kuitenkin olla Romaniassa suurempi ongelma. Lisäksi muun muassa infrastruktuuri ei välttämättä ole Kaakkois-Unkarissa yhtä hyvä kuin maan länsiosissa.

jestelmää kaikki eivät pidä yhtä hyvänä kuin Suomessa. Liikkeenjohtamiskyvyissä ja muun muassa asiakaspalvelutaidoissa koetaan sen sijaan edelleen olevan jonkin verran toivomisen varaa, joskin myös tyytyväisyyttä nykyiseen kaupalliseen koulutukseen on. Yleisesti ottaen työvoimaa koulutetaan yrityksissä vaadittuihin työtehtäviin. Työvoiman ei kuitenkaan koeta olevan yhtä oma-aloitteista kuin Suomessa. Samoin yksi vastaaja koki, ettei työntekijöillä ole samanlaista motivaatiota hoitaa asioita hyvin kuin Suomessa. Ohjeistusta tarvitaan Unkarissa enemmän kuin Suomessa. Yrityskulttuuri on hierarkkinen, mikä on toisaalta tyypillistä Pohjoismaiden ulkopuolella.

Erityisesti Budapestissa ylimmän johdon palkkataso on korkea ja kansainvälisellä tasolla eli korkeampi kuin Suomessa. Muualla maassa ylimmän johdon palkkataso on pääkaupunkia alempi, mutta korkea sielläkin. Kilpailu hyvin pätevistä johtohenkilöstöstä on kova. Välijohdon osalta muun muassa kielitaito on koettu jossain määrin ongelmaksi. Suomalaisia on haastatelluissa yrityksissä Unkarissa hyvin vähän töissä.

4.4 Unkarin kilpailukyky

Työvoimakustannusten ja tuottavuuden suhteen osalta Unkari on kilpailukykyinen, mutta sen eteen on tehtävä jatkuvasti töitä ja tulevaisuuden kustannustaso koetaan haasteeksi. Samoin jos asiakasyritykset lähtisivät maasta, tulisi luonnollisesti paineita seurata niitä. Myös kilpailu työvoimasta kiristyy, mikä puolestaan nostaa palkkoja. Alemman jalostusarvon tuotteiden valmistuksella on paineita siirtyä kaakkoon ja idemmäs, jos myynti ja markkinointi kestävät pidemmän toimitusajan tai kustannusrakenne lentorahdin. Kokemukset pullonkauloista ovat vaihtelevia. Tällaisista mainittiin osaavan työvoiman löytyminen, alihankintaketjut, Komáromin paikallistiestö ja asuntotilanne.

Kysyttäessä paikallisesta unkarilaisesta nousevasta korkean teknologian yritys- ja t&k-toiminnasta esille nousi softan tekeminen, tietoliikennepalvelut ja elintarviketeollisuus. Erityisen laajaa unkarilaislähtöistä yritystoimintaa ei kuitenkaan arvioida olevan näköpiirissä. Valtaosa Unkarin teollisuustuotannosta ja erityisesti viennistä on ulkomaisten yritysten käsissä.

Haastatellut yritysjohtajat näkevät joitakin tekijöitä, jotka voisivat uhata Unkarin asemaa tuotanto- ja sijoituskohteena ulkomaisille yrityksille yleensä. Tällaisia ovat julkisen sektorin koko, alhainen siirtyvyys työn perässä maan sisällä, mahdollinen koulutetun työvoiman saannin vaikeutuminen, verotus pidemmän päälle, kustannuskilpailukyyn mahdollinen heikkeneminen sekä julkisen sektorin alijäämä.

Unkarin mahdollisina tulevaisuuden kilpailijoina sijaintikohteina Euroopassa haastatellut yritysjohtajat pitävät lähinnä Romaniaa ja Ukrainaa, ehkä myös Bulgariaa. Näistä erityisesti Ukrainassa on kuitenkin muun muassa selvästi heikompi infrastruktuuri ja yhteiskunnallinen toimivuus kuin Unkarissa eikä maantieteellinen sijaintikaan ole niin keskeinen. Tämän kysymyksen osalta vastaukset pitää kuitenkin käsittää yleisinä, eikä näitä yksittäisiä vastaajayrityksiä koskevinä.

4.5 Viranomaistoiminta ja julkisen sektorin politiikka

Viranomaistoiminnan osalta lupa- ym. asioista on jossain määrin erilaisia kokemuksia. Lupien saaminen koetaan vaikeaksikin eikä viime vuosina tilanne välttämättä ole parantunut. Sen sijaan Unkarin tulliin, oikeusjärjestelmään ja lainsäädäntöön haastatellut yritykset ovat tyytyväisiä. EU:n mukaiseen lainsäädäntöön siirtyminen saattoi aiheuttaa lisätyötä, mutta tämä tilanne on ohitettu.

Julkisen sektorin politiikasta verotus aiheuttaa eniten huolta (ks. alaluvut 2.8 ja 5.2 Unkarin julkisen sektorin koosta ja verouudistuksista). Verolainsäädännön ja yleensä poliittisen toiminnan kehitys on koettu sellaiseksi, että se on jatkuvasti muutoksessa eikä sitä voi ennakoida. Verotusta tai sen kehitystä ei muutenkaan pidetä Unkarin kannalta kilpailuvaltina, pi-

kemminkin päinvastoin. Verotuksen (yhdessä kireämmäksi muuttuvan työvoiman saatavuuden kanssa) koetaan saattavan yleisesti alkaa jarruttaa ulkomaisten yritysten investointeja Unkariin. Yritysverotus koetaan edelleen suhteellisen kilpailukykyiseksi. Se on kuitenkin nousussa, mikä alkaa heikentää Unkarin kilpailukykyä. Haastatellut yritysjohtajat pitävät Unkarin talouden epätasapainotilan aiheuttamaa epävarmuutta kielteisenä tekijänä.

Unkarin julkisen sektorin koetaan omilla päätöksillään tukeneen liiketoimintaa muun muassa markkinoiden vapauttamisella,¹⁵ perustamalla ulkomaisille yrityksille ”one-shop-stop”-pisteitä, jolloin kaikki asiat voidaan hoitaa yhdellä ”luukulla”, sekä aiemmin käytössä olleilla investointiavustuksilla. Sen sijaan verotus ja julkisen sektorin alijäämä nähdään liiketoimintaa haittaavina tekijöinä.

Haastatellut yritysjohtajat toivovat Unkarilta julkisen talouden laittamista kuntoon, avoimuutta informaation jaossa ja yrityksille parempaa tiedottamista esimerkiksi verotuksesta, enemmän rahoitusta infrastruktuuriin, yleistä vakautta ja poliittisen tilanteen rauhoittumista sekä verotuksen keventämistä.

Neuvoina suomalaisille yrityksille, jotka ovat aloittamassa tai harkitsemassa liiketoiminnan aloittamista Unkarissa, haastatellut yritysjohtajat suosittelevat yhteyden pitämistä maassa toimiviin suomalaisiin yrityksiin ja Finproon, huolehtimista muun muassa turvallisuusasioista, sen selvittämistä miten oma yritys soveltuu Unkariin sekä suurten alueellisten erojen vuoksi sen tarkkaa miettimistä minne päin Unkaria sijoittuu.

---

¹⁵ Ainakin energiemarkkinat ovat kuitenkin poikkeus tästä.

5 UNKARIN TALOUSKEHITYS JA YRITYSILMAPIIRI – UNKARILAINEN NÄKÖKULMA

Tässä luvussa tarkastellaan Unkarin talouskehitystä ja yritysilmapiiriä. Luvun on kirjoittanut vanhempi tutkija Judit Karsai Unkarin tiedeakatemian Taloustieteen instituutista.

5.1 Kilpailuasetelma

Unkarin talouden tärkeimmät tämän hetkiset piirteet ovat seuraavat.

- BKT:n kasvu on jossain määrin dynaamisempaa ja rakenteellisesti paremmalla pohjalla kuin aiemmin.
- Inflaatio on hidasta.
- Työmarkkinatilanteessa ei ole suuria muutoksia. Työllisyysaste on matala ja työttömyysaste on korkea.
- Epätasapainot ovat suuria: julkisen sektorin asema on äärimmäisen epäsuotuisa, myös ulkoiset epätasapainot vaativat parannuksia.
- Taloudellinen tilanne eri toimialoilla vaihtelee, omistajaryhmittymät ja maantieteellinen sijoittuminen ovat kirjavina.

Taloudelliset ongelmat johtuvat osin epätasapainoista, osin kilpailukyvystä. Vauhdittaakseen modernisaatiota yleisesti, Unkarin täytyy kasvattaa investointeja nopeammin kuin on aiwan viime aikoja lukuun ottamatta tapahtunut. Sosiaaliset ongelmat perustuvat osin suhteellisen matalaan yleiseen elintason ja vanhentuneeseen julkiseen infrastruktuuriin ja osin huomattaviin eroihin tuloissa ja elinolosuhteissa ja näistä kaikista tekijöistä johtuvaan laajaan köyhyyteen.

Talouspolitiikan toimenpiteet ja tavoitteet on asetettu parantamaan talouden tasapainoa, jopa enemmän kuin oli aiemmin oletettu. Erityinen painoarvo on annettu julkisen sektorin velan voimakkaalle vähentämiselle.

Unkarin hallituksen talouspolitiikan keskipitkän aikavälin tavoitteiden saavuttaminen koostuu kahdesta tarkasti määritellystä vaiheesta. Vuosina 2006-09 talouden tasapainottaminen kestäväällä tavalla niin, että talouden kasvuvauhtia hidastetaan mahdollisimman vähän.

- Julkisen hallinnon alijäämää pienennetään tasapainottamistoimenpitein ja uudistuksin.
- Julkisen sektorin velanoton kasvu pysäytetään ja myöhemmin velkaa ruvetaan maksamaan takaisin.
- Ulkoinen tasapaino saavutetaan vaihtotaseen alijäämää pienentämällä.
- Talouskasvun odotetaan hetkellisesti hidastuvan 2-3 prosenttiin vuosina 2007-08, jonka jälkeen sen odotetaan jatkuvan aikaisemmalla 4 prosentin tasolla vuonna 2009. Kotitalouksien reaaliset tulot laskevat vuonna 2007, pysyvät samoina vuonna 2008 ja rupeavat kasvamaan vuonna 2009.

Vuosina 2009-11 kestävä taloudellisen kasvun aloittaminen ja elintason parantaminen aiemmin luodun tasapainon avulla.

- Uudistusten toteuduttua tasapaino vahvistuu ja julkisen sektorin alijäämän ja velan pienentäminen jatkuu.

- Rakennerahastoista tulevien tukien kasvu parantaa edelleen talouden kehittymistä.
- Palataan nopealle ja kestäväälle kasvu-uralle.
- Alkaa huomattava kasvu työllisyydessä, reaali-palkoissa ja reaalityuloissa.

Yhteisenä piirteenä vuosien 2006-11 kahdelle vaiheelle on se, että uudistukset aloitetaan ja läpikäydään julkisen hallinnon, terveydenhuollon, koulutuksen, eläkeuudistuksen ja hintatuki-järjestelmän osalta. Nämä uudistukset takaavat tasapainoisen kehityksen, jonka seurauksena on se, että Unkari saavuttaa pitkällä aikavälillä Länsi-Euroopan elintason (Unkarin hallitus, 2006).

Nyt maan täytyy uudelleen rakentaa kansainvälinen asemansa ja luotettavuutensa, jonka se on menettänyt suurten budjettialijäämiensä takia. Viimeisten vuosien aikana Unkari ei ole voinut täyttää velvoitteitansa, koska budjettialijäämät ovat olleet vuosi toisensa perään merkittävästi suurempia kuin on ennustettu. Oletus, että nopea talouskasvu olisi ollut riittävää julkisen velan kurissa pitämiseksi, on ollut väärä (Financial Times, 2006/b).

Unkarin Amerikkalaisen kauppakamarin (AmCham 2005)¹⁶ suorittamassa niin sanotussa Sijoittajabarometrissa, tutkittiin Unkarin liiketoimintailmapiirin muutoksia aikavälillä 2000-05. Kyselyn mukaan noin kolmannes (31 prosenttia) yritysjohtajista piti Unkaria houkuttelevampana kuin muita mahdollisia eurooppalaisia kohteita, 36 prosenttia vastaajista piti sitä yhtä hyvänä ja 30 prosenttia vastaajista piti Unkaria vähemmän houkuttelevana kuin muita eurooppalaisia sijoituskohteita. Unkarin parantuminen liiketoiminta- ja sijoituskohteena perustui paitsi matalampiin veroihin (83 prosenttia vastaajista), myös parantuneeseen työvoiman saatavuuteen (76 prosenttia). Tätä seurasivat matalammat työllistämiskustannukset (75 prosenttia) ja byrokratian väheneminen (75 prosenttia). Seuraavat vaikuttavat tekijät olivat Unkarin nopeampi kasvuvauhti (71 prosenttia), pienempi korruptio (70 prosenttia), työmarkkinoiden sääntelyn poistaminen (65 prosenttia) ja sääntelyn pieneminen yleisesti (63 prosenttia).

Suuri enemmistö vastaajista ilmoitti kehitystä tapahtuneen työntekijöiden tuottavuudessa ja kielitaidossa viimeisten viiden vuoden aikana. Kyselyn tulokset kuitenkin osoittavat, että sijoittajilla on yhä vaikeuksia koulutetun, yrittäjyyshenkisen ja kielitaitoisen työvoiman hankinnassa sekä teknisen koulutuksen saaneiden johtajien rekrytoinnissa. Vastakohtana tälle, kouluttamatonta työvoimaa on helppo löytää. Kun verrataan unkarilaisia suorittavan työn tekijöitä muihin Euroopan maihin, heitä pidetään yhtä hyvin koulutettuina ja taitavina.

Sijoittajabarometrin mukaan vastaajayritysten tilanne on merkittävästi parantunut viimeisen viiden vuoden aikana. Suurimmat parannukset ajanjaksolla 2000-05 ovat kyselyn mukaan tapahtuneet teollisen infrastruktuurin, työmarkkinoiden ja kuljetusinfrastruktuurin saralla. Teollisuudessa telealan kilpailukyvyyn nähtiin syntyneen kasvaneen kilpailun ja luotettavien toimittajien seurauksena. Toisaalta liiketoimintaympäristön vakaudelle vähemmän suotuisa ilmiö on ollut työllistämiskustannusten ja elinkustannusten nousu viimeisten viiden vuoden aikana.

Yksi yritysjohtajien suurimmista huolenaiheista kyselyssä oli työvoimakustannusten nousu ja veroviranomaisten vähentynyt tehokkuus verotuspäätösten tekemisessä viimeisten viiden vuoden aikana. Yritysverotuksesta on molemminpuolisia näkemyksiä mutta niukka enemmistö uskoo sen muuttuvan parempaan suuntaan liiketoiminnan kannalta. Melkein puolet yritysjohtajista koki henkilöverotuksen muuttuneen vähemmän suotuisaksi, kun noin kolmannes vastaajista koki sen muuttuneen paremmaksi. Yritysverotuksellisten kannustimien löytämisen koetaan olevan jatkuvasti vaikeampaa Unkarissa. Eniten parannusta oli havaittu alueellisista investointikannustimista kertovan informaation saatavuudessa. Investointikannustimien saamisen menettelytavassa ei ole tapahtunut yksinkertaistumista. (AmCham, 2005)

¹⁶ Amerikkalainen kauppakamari Unkarissa (AmCham) ja Gallup Organization suorittivat yhdessä kyselyn vuonna 2005, jossa otoksena käytettiin kyseisen kauppakamarin jäsenyrityksiä. Vastaukset saatiin 114 yrityksen ylimmältä johdolta. Vuonna 2005 Amerikkalaisella kauppakamarilla Unkarissa oli 570 jäsentä, jotka koostuivat osin yrityksistä ja osin yksityisistä henkilöistä sekä voittoa tavoittelemattomista jäsenistä (AmCham, 2005).

Unkari sijoittuu sijalle 28 yhteensä 60 maasta Economist Intelligence Unitin liiketoimintaympäristön vertailussa (Deloitte, 2005). IMD:n World Competitiveness Yearbookin mukaan Unkari on sijalla 42 vuonna 2006, kun se vuonna 2005 oli sijalla 37. Vertailussa taloudellinen suorituskyky oli sijalla 42, julkisen hallinnon tehokkuus sijalla 41, liiketoiminnan tehokkuus sijalla 40 ja infrastruktuuri sijalla 32, joka oli Unkarin paras sijoitus (IMD, 2006). Kolmas kansainvälistä kilpailukykyä mittaava tutkimuslaitos World Economic Forum sijoitti Unkarin sijalle 39 vuosina 2004 ja 2005 (World Economic Forum, 2005).

Monet pelkäävät, että Unkari on kulkemassa väärään suuntaan kovassa kilpailussa pääomasta. Monet yritysjohtajat pelkäävät, että useat viimeaikaiset veronkorotukset voivat vahingoittaa Unkarin mahdollisuuksia ankarassa kilpailussa ulkomaisesta pääomasta Keski- ja Itä-Euroopassa. Verotustaan ulkomaisten sijoitusten toivossa madaltaneiden maiden ympäröimä Unkari valitsi toisen tien korottamalla yritysverotustaan osana säästöpakettia, jonka tarkoituksena on hillitä julkisen talouden suurta budjettialijäämää. Yritysjohtajat pelkäävät, että uudet verot ajavat kansainväliset yritykset ulos Unkarista. Toiset ajattelevat, että tärkein tekijä pitkän aikavälin sijoituksille ei ole verotus, vaan se, miten hallitus onnistuu rakenteellisten uudistusten tekemisessä. (Financial Times, 2006).

5.2 Talouspolitiikka ja vakauspaketti

Unkarin talouden nopea kasvu vuosina 1997-2000, jolloin keskimääräinen kasvuvauhti oli 4,7 prosenttia, hidastui alle neljään prosenttiin vuodesta 2001 vuoteen 2003 lähinnä Euroopan taantumana vuoksi. Kasvu oli hitaimmillaan vuoden 2003 ensimmäisellä puoliskolla.

Vuodesta 2001 alkaen talouspolitiikka, huolimatta Euroopan taantumasta, kiihdytti useita kotimaisen kysynnän osa-alueita (erityisesti kotitalouksien ja julkisen sektorin kysyntää). Forintin huomattava reaalin arvonnousu vahvisti ansiotason nopean kasvun vaikutusta ja samanaikaisesti budjettialijäämä kasvoi äkillisesti. Yrittäessään hallita tätä kaikkea, rahapolitiikalla pidettiin nimelliset ja reaaliset korot hyvin korkeina. Tämä politiikkasekoitus ei näkynyt suurena kasvuna kotimaisessa tarjonnassa, vaan väistämättä johti ongelmiin talouden tasapainon ja kilpailukyvyn kanssa.¹⁷

Vuoden 2003 puolivälistä talouspolitiikka muuttui. Kulutuslähtöinen kasvu vaihtui vienti- ja investointilähtöiseksi talouskasvuksi. Tämän seurauksena talouden suunta ja luonne muuttuivat. Vuoden 2003 jälkipuolesta lähtien talous siirtyi terveemmälle kasvu-uralle. BKT:n kasvu kiihtyi ja sen rakenne rupesi hitaasti paranemaan. Vuonna 2004 teollisuustuotanto ja vienti kasvoivat hyvin nopeasti, paljon nopeammin kuin aikaisempina vuosina, ja myös maataloustuotanto oli poikkeuksellisen vahvaa. Tästä johtuen vuonna 2004 BKT kasvoi 5,2 prosenttia. Vuonna 2005 vienti- ja investointilähtöinen talouskasvu kiihtyi teollisen tuotannon ja rakentamisen seurauksena ja BKT kasvoi yli 4 prosenttia. Vuosien 2003-05 keskimääräinen talouskasvu oli 4,2 prosenttia. Tämä oli 2,4 prosenttiyksikköä enemmän kuin EU:n keskiarvo mutta hiukan vähemmän kuin koko maailman keskiarvo. Teollisuuden bruttotuotanto kasvoi 7 prosenttia vuosittain.

Hallituksen päätökset vuosina 2001-03 paransivat merkittävästi kotitalouksien tulotasoja, kun julkisen sektorin palkat kasvoivat, eläkkeet suurenivat ja sosiaalietuuksia lisättiin. Ansiot kohosivat jyrkästi myös markkinasektorilla ja ylittivät tuottavuuden kasvun. Tästä syystä kulutus kasvoi paljon BKT:tä nopeammin (keskimäärin 7,8 prosenttia vuosina 2001-03). Asuinrakentaminen ja asuntoluottojen määrä nousi nopeasti ja kotitalouksien nettosäästämisaste laski. Vuonna 2004 kotitalouksien reaalitytulot tuskin kasvoivat, mutta kulutus lisääntyi 3,6 prosent-

¹⁷ Palkkojen nousu julkisella sektorilla ja eläkkeiden huomattava kohoaminen (kolmannentoista kuukauden eläkemaksun luominen) yhdistettynä suurempiin korkomenoihin johtivat kaikki julkisen sektorin alijäämän kasvuun. Samaan aikaan tapahtunut minimipalkkojen kasvu yksityisellä sektorilla ja osittainen palkkojen nousu julkisella sektorilla sekä kohonnut korkotaso kaikki vaikuttivat kilpailukyvyn heikkenemiseen.

tia. Vuonna 2005 kotitalouksien kulutuksen kasvu jatkui maltillisena, hitaammin kuin BKT:n, ja oli 2,1 prosenttia. Kaikesta huolimatta kolmen vuoden periodilla 2003-05 kotitalouksien kulutuksen keskimääräinen kasvu ylitti BKT:n kasvun.

Vuoden 2003 huonojen aikojen jälkeen sekä yrityssektorin kiinteät bruttoinvestoinnit että investoinnit infrastruktuuriin kasvoivat vuonna 2004. Vuosina 2003-05 investointien määrä kasvoi 5,8 prosenttia vuodessa eli paljon nopeammin kuin BKT. Toisaalta investointien kasvuvauhti hidastuu jatkuvasti. Myös budjettileikkaukset voivat olla syynä investointien määrän vaihteluun (näin tapahtui vuonna 2003, kun kasvu oli 2,5 prosenttia). Investointiaste oli 22,7 prosenttia BKT:stä vuosina 2003-05. Investoinneista 85 prosenttia oli yksityisten tekemiä.

Inflaatio hidastui alle 5 prosentin vuonna 2003 ja kiihtyi sitten verojen korotusten takia 6,8 prosenttiin vuonna 2004. Vuonna 2005 inflaatio oli hitaampaa kuin odotettiin eli 3,6 prosenttia. Vuodesta 2003 vuoteen 2005 keskimääräinen inflaatiovauhti on ollut 5 prosenttia vuodessa.

Vuosina 2003-05 talouden tasapaino parantui hiukan, mutta pysyi edelleen epäsuotuisana. Julkisen talouden budjettialijäämä kasvoi 8,5 prosenttiin BKT:stä vuonna 2002, johtuen hallituksen päätöksistä pienentää sosiaalisia jännitteitä ja kasvattaa julkista kysyntää samanaikaisesti. Alijäämä pieneni merkittävästi vuosina 2003-04. Vuonna 2004 se oli 5,4 prosenttia BKT:stä, mutta vuonna 2005 se ylitti taas 6 prosenttia BKT:stä. Tämä johtui suurista maantiehankkeista ja verohelpotuksista sekä alijäämää pienentävien toimenpiteiden puuttumisesta.

Ulkoinen epätasapaino lisääntyi edelleen vuonna 2003, kun tuonti kasvoi nopeammin kuin vienti. Vuosina 2004 ja 2005 vienti kasvoi nopeammin kuin tuonti ja kauppataaseen alijäämä pieneni. Vaihto- ja pääomataseen alijäämä pieneni 8,7 prosentista BKT:stä vuonna 2003 jo 6,2 prosenttiin vuonna 2005 (alijäämä oli pienempi kuin vuosien 2000-02 keskimääräinen 7 prosenttia) (GKI, 2006).

Vuonna 2004 BKT:n kasvuvauhti oli merkittävästi korkeampi kuin keskimääräinen kasvuvauhti aikaisempina vuosina. Tämän seurauksena tuotanto oli potentiaalista tuotantoa korkeammalla tasolla vuonna 2004, mikä kesti vuoteen 2006. Kasvuvauhti hidastuu merkittävästi vuosina 2007 ja 2008 tasapainottamistoimenpiteiden seurauksena ja reaalisien tuotannon taso tippuu potentiaalisen tuotannon tason alapuolelle. Tuotantokuilu on -2 prosenttia potentiaalisesta tuotannosta vuosina 2008-09. Vuodesta 2009 reaalin kasvuvauhti nousee vuotta 2007 edeltävälle tasolle mutta tuotanto ei saavuta potentiaalista tuotantoa edes vuonna 2011.

Talouden tasapainottamistoimenpiteiden seurauksena talouskasvu hidastuu väliaikaisesti vuosina 2007-08 mutta vuoden 2009 jälkeen se saavuttaa kehitysprojektien ja uudistusten seurauksena EU:n keskiarvon ylittävän noin 4 prosentin kasvuvauhdin, jolla se oli vuosina 1998-2006. Uudistukset ja rakennerahastojen käytön mahdollistamat investoinnit voivat edelleen kiihdyttää kasvua vuoteen 2011 mennessä (Unkarin hallitus, 2006).

Nopean sopeutumisen aikana julkista kulutusta pienennetään samalla kun tuloja kasvataan. Kestävä budjettitalouden tasapaino voidaan saavuttaa vain tekemällä rakenteellisia uudistuksia julkiseen kulutukseen mutta nopea tasapainottaminen tarvitsee tuekseen myös verojen ja maksujen korotuksia. Vuodesta 2009 eteenpäin julkisten menojen pienentäminen suhteessa BKT:hen itsessään riittää julkistalouden tasapainottumisen jatkumiseen.

Hallituksen vuonna 2006 aloittamat välittömät toimenpiteet ovat samansuuntaisia kuin pitkän aikavälin uudistukset, joilla alennetaan pysyvästi terveydenhuollon operationaalisia kustannuksia ja uudistetaan sen rahoitus. Noin puolet 1,5 prosenttiyksikön (BKT:stä) parannuksista vuonna 2006 seuraa menojen leikkaamisesta. Kulutuksen osuuden pienentäminen suhteessa BKT:hen näkyy kasvavassa määrin pienenevänä alijäämänä vakautuksen edetessä. Menot ilman EU:n tulonsiirtoja pienenevät suhteessa BKT:hen melkein 6 prosenttiyksikköä vuosina 2006-09. Siten 80 prosenttia budjettitasapainon parannuksesta seuraa kulutuksen leikkaamisesta.

Vuonna 2006 käyttöön otetut keinot tasapainottavat valtiontaloutta 1,5 prosenttia BKT:stä. Hallituksen suunnittelemaat menojen muutokset ja parlamentin jo hyväksymät tulojen lisäykset pienentävät alijäämää ESA-95 määritelmän mukaisesti 10,1 prosenttiin BKT:stä (8,6 prosenttiin julkisen sektorin yksityisten eläkerahastojen kanssa) vuonna 2006. Tämä 1,5 prosentin nopeutus tapahtuu neljässä kuukaudessa vastaten 4,5 prosenttia vuositasolla.

Vaihtotaseen alijäämä suhteessa BKT:hen laskee 1-2 prosenttiyksikköä vuosittain: 7,4 prosentista vuonna 2005 noin 3,5 prosenttiin vuonna 2009 ja 2 prosenttiin vuonna 2011. Johtuen lisääntyvistä EU-tulonsiirroista, ulkoisen rahoituksen tarve pienenee enemmän kuin vaihtotaseen alijäämä. Vuotuinen rahoituksen tarve suhteessa BKT:hen laskee noin 6,6 prosentista vuonna 2005 alle 1,5 prosenttiin vuonna 2009. Vuonna 2011 EU:n tulonsiirrot rahoittavat koko vaihtotaseen alijäämän. Lisäksi rahoituksen rakenne muuttuu. Kun hallituksen rahoitus-tarve pienenee, velanoton tarve pienenee. Samanaikaisesti velkaa tekemättömän rahoituksen osuus kasvaa ja ylittää rahoituksen tarpeen vuonna 2008. Tämän seurauksena ulkomainen nettovelka alkaa pienentyä vuodesta 2008 alkaen.

Vuoden 2006 budjetissa ESA-95:n mukainen koko julkisen sektorin alijäämätavoite oli 6,1 prosenttia BKT:stä (4,7 prosenttia julkisen sektorin eläkerahastojen kanssa). Tämä tavoite ei sisältänyt JAS Gripen -hävittäjien hankintakustannuksia. Lisäksi se piti sisällään oletuksen, että PPP-suunnitelmat (Public Private Partnership) koskien moottoritien rakentamista vuonna 2006 noudattavat Eurostatin sääntöjä. Ottaen huomioon Eurostatin päätökset ja pyrkimykset eliminoida menetelmälliset epävarmuudet alijäämien laskemisesta, tilinpidon menetelmälliset muutokset ovat kasvattaneet alijäämää 1,4 prosenttiyksikköä vuonna 2006 (menot kasvoivat 0,3 prosenttia BKT:stä hävittäjien hankinnan johdosta ja 1,1 prosenttia BKT:stä moottoritien rakentamisen takia). Menetelmällisten muutosten lisäksi vuoden 2006 ensimmäisen puoliskon fiskaalinen kehitys on osoittanut, että vuonna 2006 alijäämätavoitetta ei voida saavuttaa. Tämä johtuu osin kertaluonteisista tekijöistä ja osin kasvaneesta julkisesta kulutuksesta. Ilman korjaavia toimenpiteitä julkisen sektorin alijäämä vuonna 2006 olisikin 11,6 prosenttia BKT:stä. Tästä syystä hallitus päätti esittää välittömiä toimenpiteitä valtiontalouden tasapainon parantamiseksi.

Johtuen jatkuvasti vaikeutuvasta kansainvälisestä rahoitusympäristöstä korkojen nousun, valuuttakurssin heikkenemisen ja erityisesti budjettialijäämän kasvun vuoksi, julkisen sektorin velka suhteessa BKT:hen ylittää 68 prosenttia vuonna 2006.

Koko talouden ulkomainen nettovelka kasvoi 21,2 miljardista eurosta vuonna 2004 24,9 miljardiin euroon vuonna 2005 ja 25,9 miljardiin euroon vuoden 2006 ensimmäisellä vuosineljänneksellä. Ulkomaisen nettovelan sisällä julkisen sektorin ja keskuspankin nettovelka pieneni vuoden 2004 11,7 miljardista eurosta vuoden 2005 10,4 miljardiin euroon ja kasvoi vuoden 2006 ensimmäisellä neljänneksellä 11,3 miljardiin euroon. Yksityisen sektorin ulkomainen nettovelka (sisältäen useita pääomatekijöitä ulkomaisissa suorissa sijoituksissa) kasvoi vuoden 2004 14,7 miljardista eurosta 20,0 miljardiin euroon vuonna 2005 ja 20,9 miljardiin euroon vuoden 2006 ensimmäisellä neljänneksellä. Unkarin elinkeinoelämän velan määrä kiihtyi vuoden 2005 puolivälistä alkaen. Ulkomaisen velan osuus on 70 prosenttia velan kasvusta. Kotitalouksien velan kasvuvauhti hidastui keväällä 2005 25 prosenttiin, jossa se oli myös vuoden 2006 toisella neljänneksellä. Lähes 90 prosenttia velan määrän kasvusta voidaan laskea velaksi ulkomaisissa valuutoissa. Joidenkin arvioiden mukaan forintin heikkenemisestä kesällä 2006 huolimatta ulkomaisessa valuutassa velkaa ottaneiden taloudellinen rasite ei ole suurempi kuin forinteissa velkaa ottaneiden, mikä johtuu forintin määräisten lainojen korkeammista koroista. Forintin heikkeneminen lisää ulkomaisessa valuutassa velkaantuneiden kustannuksia, mutta lisää samanaikaisesti niiden kiinnostusta, jotka ovat aikeissa ottaa velkaa ulkomaisessa valuutassa. Sekä kotitalouksien ostovoiman heikkeneminen että velkarasitteen kasvu, joita forintin heikkeneminen kiihdyttää, lisäävät maksukyvyttömiä velallisten osuutta

velkaantuneiden joukossa. Forintin vahvistuminen vuonna 2007 ja forintin määräisten velkojen laskevat korot voisivat jatkossa helpottaa tilannetta.

Inflaatio kiihtyy lähitulevaisuudessa väliaikaisesti nykyiseltä matalalta tasolta. Tämä johtuu lähinnä tasapainottamistoimenpiteistä. Korkea öljyn hinta nostaa hintatasoa suoraan energia-sektorilla ja polttoaineissa. Tämä aiheuttaa inflaatiopaineita myös talouden muilla sektoreilla. Viime aikoina heikentynyt forintti on myös kasvattanut inflaatoriskiä. Toisaalta arvioitu kotitalouksien kulutuksen ja kysynnän pieneneminen heikentävät näitä vaikutuksia. Valtiontalouden tasapainottamistoimenpiteinä arvonlisäveroprosenttia on nostettu ja tämä aiheuttaa hintojen nousupaineita laajassa joukossa ruokatuotteita ja joissakin yleisimmissä palveluissa. Toisaalta johtuen kysynnän rajoitteista ja vähittäiskaupan kilpailusta vain osan hintojen nousupaineista odotetaan toteutuvan. Kotitalouksien kuluttajahinnat joissain säännellyissä palveluissa (esimerkiksi sähkö ja maakaasu) nousevat osittain energian hinnan nousun vuoksi ja osittain johtuen hintatukijärjestelmän muutoksista. Vuoden 2006 loppuun mennessä inflaatio on 5-6 prosenttia ja keskimääräinen vuotuinen inflaatioaste on 3,5 prosenttia 2006. Hallituksen täydentävät toimenpiteet nostavat kuluttajahintoja lähinnä vuonna 2007. Kotitalouksien heikkomman tulokehityksen ja kysynnän pienenemisen odotetaan toimivan inflaatiota hillitsevinä tekijöinä, joiden vaikutusta lisäävät tarjontapuolen tasapainottuminen ja vähittäiskaupan kova kilpailu. Nämä tekijät kiihdyttävät inflaatiota hetkellisesti yli 7 prosentin vuoden 2007 ensimmäisellä puoliskolla, jota seuraa lasku vuoden seuraavalla puoliskolla, jolloin vuoden keskimääräisen inflaation on arvioitu olevan noin 6-6,5 prosenttia. Lähentymisohjelman mukaan inflaatio-odotukset pysyvät maltillisina. Tämä on seurausta talouspolitiikan luotettavuuden kasvusta, tulopolitiikan pyrkimyksestä palkkojen korotuksiin, jotka ovat yhdenmukaiset tuotavuuden kasvun kanssa, ja rahapolitiikasta, joka toimii inflaatiotavoitteen mukaan. Hetkellisen kiihtymisen jälkeen inflaatio hidastuu tämän seurauksena 3,3 prosenttiin vuonna 2008. Talouden tasapainottamisohjelman mukaisesti inflaatio asettuu aiemmalle tasolle, saavuttaen inflaatiotavoitteen. (Unkarin hallitus, 2006.)

Useat tekijät vaikuttavat forintin odotettuun vahvistumiseen. Parantuvat kuukausittaiset tiedot julkistalouden alijäämästä yhdessä Unkarin lähentymisohjelman hyväksymisen ja vuoden 2007 tiukan budjettikurin kanssa, lisäävät ulkomaisten sijoittajien luottamusta. Vuonna 2007 huomattavasti pienentyvä julkisen sektorin alijäämä ja lisääntyvät uudistukset nostavat luottamusta entisestään ja näin forintin arvoa. Myös poliittisen tilanteen tasaantuminen vahvistaa valuuttaa. Vuonna 2006 forintti on ollut merkittävästi heikompi kuin vuonna 2005. Korkotaso nousee verrattuna syksyn 2005 aallonpohjaan. Lisääntyvä kansainvälinen luottamus kuitenkin vahvistaa forinttia hitaasti vuoden 2006 lopussa ja korot saattavat laskea nopeammalla vauhdilla vuoden 2007 keskivälin jälkeen.

Kokonaisuudessaan muutokset verotuksessa nostavat verorasitetta noin 2 prosenttiyksikköä, mutta vuonna 2009 verotulot suhteessa BKT:hen ovat edelleen matalammalla tasolla kuin vuosina 2000-01. Olennaisena keinona verotulojen lisäämiseksi alennettu 15 prosentin arvonlisäveroaste nousi 20 prosenttiin¹⁸. Myös yksityiset sairaskorvausmaksut ja yritysverotus nousivat syyskuussa 2006. Myös muut käyttöön otetut keinot lisäävät verorasitetta. Niiden sisältö kuvastaa uutta verotusideologiaa, jonka mukaan veropohjan tulee koskettaa tasarvoisemmin kaikkia. Merkittävä osa verotuksen muutoksesta perustuu enemmän veropohjan laajentamiseen kuin veroasteiden nostamiseen. Uudistukset pienentävätkin olemassa olevia verotuksen porsaanreikiä.

Tasapainottamispaketissa tärkeässä asemassa ovat verotulojen kasvu verotusta kiristämällä, uusien verojen luomisella ja sosiaaliturvamaksujen nostamisella. Suurin osa uudistusten aihe-

¹⁸ Unkarissa on nyt vain kaksi arvonlisäveroastetta. Ennen parlamenttivaaleja arvonlisäveroasteita laskettiin ja myöhemmin niitä yhdisteltiin. Aiempien 15 prosentin ja 25 prosentin veroasteiden yhdistäminen tapahtui kahdessa vaiheessa. Tammikuussa 2006 25 prosentin veroaste laskettiin 20 prosenttiin ja syyskuussa matalampi 15 prosentin veroaste nostettiin 20 prosenttiin. Alinta 5 prosentin veroastetta ei ole muutettu.

uttamasta taakasta jakaantuu laajoille yhteiskunnallisille ryhmille, joiden elintaso tulee laskemaan merkittävästi. Kaasun hinta kohoaa 30 prosenttia elokuussa ja sähkön hinta 10-14 prosenttia. Ruoka kallistuu ja keskimäinen arvonlisäveroaste nousee 20 prosenttiin. Ylellisyystuotteiden verotus nousee: tupakan valmistevero nousee 2,7 prosenttiyksikköä 1.4.2007 ja uudelleen 2,7 prosenttiyksikköä 1.1.2007. Kaikki alkoholituotteet viiniä lukuun ottamatta kallistuvat. Pienyritysten verotus nousee ja lukukausimaksut kallistuvat. Korkotuloille määrätään 20 prosentin vero ja myös valuuttakurssivoitoille tulee samankaltainen vero. Vain pitkät joukkolainat ja sijoitussäästöt pysyvät verovapaina. Luonnolliset henkilöt, jotka ansaitsevat yli 6 miljoonaa forinttia¹⁹ vuodessa joutuvat maksamaan erillisen 4 prosentin solidaarisuusveron normaalin 36 prosentin veroasteensa lisäksi. Vuodesta 2008 lähtien asunnoista ja vapaa-ajan asunnoista joutuu maksamaan kiinteistövero. Asunnoille, jotka maksavat ”useita kymmeniä miljoonia” forintteja, määrätään erillinen vero. Vuonna 2007 16 prosentin yritysveron päälle tulee 4 prosentin solidaarisuusvero²⁰, jonka joutuvat maksamaan myös ne suuret yritykset, jotka ovat saaneet verohelpotuksia. Useat toimenpiteet pyrkivät estämään veronkiertoa ja laajentamaan veropohjaa. Voimaan tulee ”odotettu” yritysvero, joka tarkoittaa että tappiolliset yritykset joutuvat maksamaan 2 prosentista liikevaihtoaan voittoveroa. Pienin vaadittu yritysvero merkitsee ylimääräistä kustannusta niille yrityksille, jotka ovat kirjanneet kuluja mitätöidensä voittonsa ja näin välttäneet verojen maksamisen. Jos voitot alittavat 2 prosenttia liikevaihdosta vähennettynä myytävien tuotteiden ostohinnoilla ja ulkomaisten pysyvien yksiköiden myynnillä, 2 prosenttia verotusvuoden kaikista tuloista määritellään veropohjaksi.) Myös ilmoittamatta jätettyjä omistuksia pyritään verottamaan. (HVG, 2006)

Valtion menojen karsimisessa tilanne on epäselvempi. Menojen pienentämiseksi hallinnollisia kustannuksia vähennetään ja julkisen sektorin työntekijöitä irtisanotaan. Konkreettiset keinot sisältävät päätöksen vähentää ministeriöiden autoja ja ministeriöiden työntekijöitä 23 prosentilla. Ministeriöiden kiinteän omaisuuden määrä pienenee ja useita kiinteistöjä myydään. Julkishallinnon menot pienenevät 80 miljardista forintista 60 miljardiin forintiin²¹ vuonna 2008²². Poliisin, kuljetusviranomaisten ja verottajan kansalliset pääkonttorit lakkauteaan ja näitä toimijoita ruvetaan johtamaan paikallisesti. Rationalisointi, vähentäminen ja irtisanomiset merkitsevät, että 18 kuukaudessa noin 12 500 ihmistä erotetaan. Luodaan tulokseen perustuva palkkajärjestelmä ja tuottamattomien työntekijöiden erottaminen tulee mahdolliseksi. (HVG, 2006)

5.3 EU-jäsenyyden merkitys

Ennen EU-jäsenyyttä Unkari sai kehitysrahaa esijäsenyyssrahastosta (Phare, ISPA, SAPARD). Ennen toukokuuta 2004 maa ei voinut täysin käyttää EU:n sille kohdentamia varoja, vaan vuosina 2005 ja 2006 käyttämättä jääneet summat maksettiin tai maksetaan pois.

EU:n jäsenenä Unkarilla on pääsy unionin rakennerahastoihin (Euroopan sosiaalirahasto, Euroopan aluekehitysrahasto, Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto ja kalatalouden ohjausrahasto) ja koheesiorahastoon. Ensimmäinen Kansallinen kehityssuunnitelma (KKS) asetti perusteet unionin rahojen käytölle. Kansallinen kehityssuunnitelma perustuu viiteen erilliseen ohjelmaan: inhimillisten voimavarojen kehittäminen, taloudellisen kilpailukykyyn kehittäminen, ympäristönsuojelu ja infrastruktuuri, maatalous ja maatalouden kehittäminen sekä alueellinen kehitys.

¹⁹ Noin 24 000 euroa

²⁰ Marraskuussa 2006 Unkarin hallitus muutti tätä niin, että yritysten veropohjana on voitot ennen veroja pois lukien t&k-investointimenot (tutkimuksen suomalaisten laatijoiden huomautus).

²¹ Noin 320 miljoonasta eurosta 240 miljoonaan euroon.

²² Nimellisin hinnoin.

Niin sanotussa kansallisen strategian kehysuunnitelmassa (KSKS) vuosille 2007-13 on enemmän tavoitteita kuin aiemmassa KKS:ssä, koska käytössä on enemmän varoja. KSKS:ssä on kuusi toiminnallista ohjelmaa (inhimillinen kehitys, hallinnon modernisointi, infrastruktuuri, ympäristönsuojelu, konvergenssi ja Keski-Unkarin ohjelma). Kansallinen suunnitteluvirasto on tehnyt kaksi suunnitelmaa rakenne- ja koheesiorahastojen varojen käytölle vuosille 2007-13. Ensimmäinen suunnitelma on enemmän kasvulähtöinen ja keskittyy talouskasvuun tuke- malla liiketoimintaa ja kehittämällä liiketoimintaympäristöä, kun taas toinen suunnitelma kes- kittyy enemmän työllisyyden parantamiseen. Suunnitelmien keskinäiset erot eivät ole huomata- via, eikä suunnitelmista ole vielä tehty lopullista päätöstä.

Rakenne- ja koheesiorahastojen sekä maaseudun kehittämiseen allokoidut varat on sisälly- tetty Unkarin valtion budjettiin pienin korjauksin. Rakenne- ja koheesiorahaston varat allo- koidaan KSKS:ässä. Budjetin ulkopuoliset tulonsiirrot sisältävät maataloustukiaisia (yksimak- saja-suunnitelma, vientituet, markkinainterventioiden aiheuttamat kustannukset kuten varas- tot) ja tutkimukseen ja tuotekehitykseen varatut varat, joita voi hakea tutkimussuunnitelmilla suoraan Brysselistä. Vuodesta 2004 vuoteen 2006 Unkari olisi voinut teoriassa käyttää 5,1 mil- jardia euroa EU:n rahaa esijäsenyysrahastosta käyttämättä jääneiden varojen lisäksi.

Ennen EU-jäsenyyttä Unkarin vastuulliset viranomaiset eivät olleet varautuneet EU-tukien käyttöönnottoon. Tämä selittää jäsenyyden jälkeen esiintyneet vaikeudet tukien käytössä. Ku- muloituneista viivästyksistä on kuitenkin jo päästy eroon. Vuoden 2006 toukokuun loppuun mennessä kaikista EU:n Unkarille määräämistä varoista on päästy sopimukseen Unkarin vi- ranomaisten ja tukien saajien kesken. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki sopimuksissa ilmoitetut rahat olisi maksettu vuonna 2006. Suurin osa EU:n rahoittamista projekteista val- mistuu vasta vuoden 2006 jälkeen. Näin ollen suurin osa maksuista suoritetaan vuosina 2007 ja 2008. Unkari sai EU:lta tulonsiirtoja 1,7-1,8 miljardia euroa vuosina 2004-06. Loput allo- koidut varat voidaan käyttää vuosina 2007 ja 2008.

Vuodesta 2007 alkaen EU-tukien määrä kasvaa rajusti. Budjettiperiodilla 2007-13 EU:n ra- kengerahastosta Unkarille tekemät sitoumukset ovat 22,6 miljardia euroa, joista 2,7-3,0 mil- jardia euroa on allukoitu sekä vuodelle 2007 että vuodelle 2008. Tämän lisäksi on olemassa myös muita rahalähteitä. Osa niistä on jaettu jäsenmaiden kesken ja osa jaetaan erillisten sään- töjen mukaisesti (maataloustuet). Rahoitus, joka tukee tutkimusta ja teknologista kehitystä, jaetaan suoraan Euroopan komission kautta kilpailuttamalla. Vuosina 2007 ja 2008 EU:n tuki- en todellinen käyttöaste jää jälkeen siitä, mikä olisi mahdollista jo tehtyjen sopimusten mu- kaan. Toisaalta hallitus voi turvautua melko suuriin summiin, jotka ovat jääneet jäljelle aiem- malta ajanjaksolta (2004-06).

Olellainen este EU tukien käytössä on se, että EU on melko pahasti jäljessä omasta aikataulustaan. Tätä kirjoittaessa Euroopan parlamentti ei ollut vielä hyväksynyt käyt- töönottosääntöjä budjettiperiodille 2007-13. Unkarin hallituksen täytyy toimittaa Eu- roopan komissiolle KSKS:n toimintasuunnitelma. Vaikka tämä tapahtuisi, KSKS:n hy- väksyntä voi viivästyä Euroopan komission takia (komissio muodostaa mielipiteensä suunnitelmasta viipeellä, se ei hyväksy suunnitelmaa sellaisenaan, se pyytää tarkennuk- sia jne.).

Jotta rakennerahaston varoja voidaan hyödyntää vuosina 2007 ja 2008, Unkarin viranomais- ten täytyy julkistaa joitakin suuria tarjouspyyntöjä marraskuuhun 2006 mennessä. Tämä ei ole ongelma Unkarille mutta tarjouspyyntöjen jättämisen ehto on, että Euroopan komissio hy- väksyy Unkarin hallituksen ehdotukset. Unkarin viranomaiset ovat paljon valmiimpia EU- tukien käyttöön kuin aiemmin ja sama pätee taloudellisiin organisaatioihin, osallisiin, edunsaai- jiin, jne. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että tarjouspyyntöjen julkaiseminen ja ehdotusten arviointi myöhästyvät hiukan. Lisäksi EU:n varoja maksetaan edunsaajille vasta projektien valmistut- tua. (GKI, 2006.)

5.4 Liiketoimintasektorin olosuhteet

Vaikka BKT kasvoi nopeasti vuoden 2006 ensimmäisellä neljänneksellä, lyhyen aikavälin odotukset osoittavat merkittävää taloudellista hidastumista. Ulkomainen kysyntä unkarilaisille tuotteille ja palveluille on kasvanut aiempaa hitaammin korkean öljynhinnan ja kohoavien korkojen vuoksi mutta suurin syy on julkistettu vakautusohjelma. Vakautusohjelman aiheuttamat muutokset fiskaalisessa asemassa ja epäsuorat vaikutukset näkyvät vain vähän vuonna 2006 mutta niillä on suuri merkitys vuonna 2007.

Hallituksen lähentymisohjelman mukaan parannukset julkistaloudessa vähentävät lainanoton tarvetta, minkä odotetaan laskevan korkomarginaaleja ja pienentävän yrityssektorin rahoituskustannuksia. Tätä vaikutusta kasvattaa EU:n kehitysrahastojen tuet ja suorat ulkomaiset sijoitukset. Näin ollen investoinnit kasvavat edelleen BKT:tä nopeammin. Investointiaste nousee viimeisen viiden vuoden keskimääräisestä 23 prosentista yli 2 prosenttiyksiköllä vuoteen 2011 mennessä, jolloin se on yli 25 prosenttia, joka on vallitseva tila muissa koheesiojäsenmaissa.

Vuodesta 2006 investointien odotetaan kasvavan enemmän kuin 10 prosenttia vuodessa. Kasvu perustuu vientisektorin kasvaviin investointeihin ja EU-tukiin. Edunsaajien saamat EU-tuet kasvavat merkittävästi. Julkinen sektori kokonaisuutena ja paikallishallinto erityisesti ovat edunsaajia ympäristö- ja infrastruktuuri-investoinneissa. Myös joidenkin yritystoimintojen ulkoistaminen EU:n vanhoista jäsenmaista kiihdyttää investointeja.

Yritysten investointiympäristö on pysynyt suotuisana. Tämä on perustunut asteittain paranevaan infrastruktuuriin, lukuisiin investointien edistämishjelmiin, julkishallinnon tehostumiseen ja koulutusohjelmien sopeutumiseen yritystoiminnan tarpeisiin. Toisaalta verotuksen muutoksilla ja pienenevällä kotimaisella kysynnällä on negatiivinen vaikutus yritysten investointihalukkuuteen. Pitkäjäksoisesti kalliina pysytellyt energia voi myös vähentää investointeja. Vuosina 2007-08 investointien kasvuvauhti voi laskea, mutta vuodesta 2009, kun kehitysprojektien EU-rahoitus kasvaa, investoinnit kasvanevat jälleen nopeammin.

Vuoden 2006 jälkeen ulkomainen kysyntä ja kasvava vienti kiihdyttävät investointeja suoraan ja epäsuorasti vientiin erikoistuneilla toimialoilla (elektroniikka, koneiden ja laitteiden valmistus, kemianteollisuus, autoteollisuuden alihankinta). Uusia suuria investointeja koneiden valmistuksen alalla ja kemianteollisuudessa on näköpiirissä. Ulkomaiset sijoittajat perustavat pieniä ja keskisuuria yrityksiä. Uudet ulkomaalaiset yritykset sijoittavat palvelu- ja/tai logistiikkatoimintoihin Unkariin. Sellaiset yritykset, joilla jo on toimintaa Unkarissa, tekevät laajennuksia. Lukuisia suuria investointihankkeita toteutetaan vuosina 2009-11. Nämä projektit, jotka muuttavat Unkarin logistiikan keskuksiksi, sisältävät kuljetusinfrastruktuurin rakentamisen ja modernisoinnin. Suuria projekteja tehdään myös bioenergian ja terveydenhuollon alalla. Suurella joukolla mikro- ja pienyrityksiä, jotka toimivat epäsuotuisilla alueilla, on mahdollisuus hyödyntää kehittämisrahastoja.

Vuosien 2006 ja 2008 välisenä aikana hallituksen strategia keskittyy talouden tasapainottamiseen, julkisen sektorin velan pienentämiseen ja uudistusten aloittamiseen. Näillä toimenpiteillä on suuri vaikutus työmarkkinoihin lyhyellä aikavälillä. Vuosina 2007-08 julkisen sektorin työpaikat vähenevät merkittävästi ja työllisyyden kasvu on hidasta yksityisellä sektorilla. Tasapainottamisperiodin aikana hallituksen tärkein työllisyystavoite on nykyisen työllisyystason säilyttäminen. Ajanjaksona 2009-11 on odotettavissa huomattavaa kasvua työllisyydessä. Tällöin 15-64-vuotiaiden työllisyysaste nousee vuoden 2006 61,7 prosentista vuoden 2011 63,9 prosenttiin. Työttömyysaste muuttuu hiukan seuraavana viitenä vuotena: 7,3 prosentista vuonna 2006, 7,5 prosenttiin vuonna 2007 ja 7,2 prosenttiin vuonna 2011. Työvoiman määrä kasvaa jonkin verran, kun taas työvoiman kysyntä pysyy muuttumattomana. Tämä johtuu työllisyyden kasvuun tähtäävien toimenpiteiden ja julkisen sektorin irtisanomisten vastakkaisista vaikutuksista. Tämän seurauksena työttömien määrä kasvaa. Kouluttamattoman työvoim

man tarve laskee edelleen. Sen sijaan koulutetun työvoiman tarve, joka jo nyt ylittää tarjonnan, kasvaa entisestään. Toisaalta humanistisen koulutuksen saaneiden kysyntä on huomattavasti pienempää kuin muun koulutetun työvoiman. Koulutetun työvoiman kysyntä voidaan osin tyydyttää lisäämällä yritysten itse järjestämää koulutusta²³. Työvoiman puolesta olosuhteet jonkin verran nopeammalle talouskasvulle ovat olemassa.

Viimeisen vuosikymmenen aikana Unkarin talouden nopea muutos mahdollisti nopean tuottavuuden kasvun, koska kilpailukyvyttömät toimialat korvautuivat kilpailukykyisellä teollisuudella. Tämä johtui suurissa määrin talouspolitiikasta, jota on harjoitettu 1990-luvulta lähtien. Tähän politiikkaan kuului teknologisen nykyaikaistamisen suosiminen tukemalla uusia aloittavia yrityksiä, yksityistäminen ja ulkomaisten suorien sijoitusten edistäminen.

Tuottavuuden kasvua nopeuttaa pääomakannan nykyaikaistaminen ja lisääminen sekä investointiasteen kasvu. Talouspolitiikka voi vaikuttaa investointien kasvuun lähinnä epäsuorasti turvaamalla taloudellisen vakauden, pitäytymällä fiskaalisesti tasapainoisessa budjettipolitiikassa, parantamalla julkisia palveluita, pienentämällä liiketoiminnan hallinnollista sääntelyä, vahvistamalla liiketoiminnan ja innovoinnin ilmapiiriä sekä kehittämällä fyysisistä ja inhimillistä infrastruktuuria. Tosin jotkin yhteisrahoitteiset ohjelmat ja verohelpotukset voivat vaikuttaa myös suoraan investointien kasvuun.

Hallitus pitää edelleen ensisijaisena kotimaisen liiketoiminnan ja suorien ulkomaisten sijoitusten edistämistä erilaisten erikseen räätälöityjen EU:n säädösten kanssa yhdenmukaisten kehityshankkeiden kautta sekä one-stop-shop hankkeiden avulla.

Liiketoimintaympäristön parannukset ja hallinnollisten rasitteiden lieventyminen johtuvat sääntelyn purkamisesta ja yksinkertaistumisesta. Laki uusista yrityksistä on jo yksinkertaistunut ja kiihdyttänyt pienten yritysten rekisteröitymistä vuoden 2006 puolivälistä. Vuoden 2007 loppuun mennessä uuden yrityksen rekisteröimiseen kuluva aika lyhenee seitsemään päivään.

Useat korkotuki-ohjelmat (mikrolaina, Széchenyi-kortti ja yrityksen kehittämislainaohjelma) sekä tasapuolisuusohjelmat auttavat mikro- sekä pieniä ja keskisuuria yrityksiä selviytymään epäsuotuisassa kilpailutilanteessa suurten yritysten kanssa. Teiden kehittämisohjelmat auttavat nopeaan logistiikkaan perustuvien yritysten syntyä ja mahdollisesti myös työvoiman liikkumista.

Vuoden 2006 jälkeen kilpailun odotetaan lisääntyvän yleisesti ja erityisesti sellaisilla talouden osa-alueilla, joissa kaupan esteet poistuivat Unkarin EU-jäsenyyden myötä tai kun rajojen ylittäminen tuli helpommaksi (elintarviketeollisuus sekä pienet ja keskisuuret yritykset). Uusien kilpailijoiden odotetaan tulevan uusista EU-maista ja myöhemmin Romaniasta, josta tulee EU:n jäsen vuonna 2007.

Nopeampi kehitys tutkimuksessa, tuotekehityksessä ja innovaatioissa on tärkeä edellytys taloudellisen kilpailukykyyn parantamiselle. Yrityssektorin odotetaan lisäävän t&k-investointeja, jotka ovat tällä hetkellä melko matalalla tasolla. Teknologian vaihto jatkuu suurissa ulkomaa-laisten omistamissa yrityksissä mutta myös muissa yrityksissä. Innovaatioiden odotetaan tiivistyvän kotimaisissa, erityisesti pienissä ja keskisuurissa yrityksissä (osin EU-jäsenyyden vaatimusten takia). Suurin osa kansallisista pienistä ja keskisuurista yrityksistä on jäljessä monikansallisia yrityksiä niin teknologisessa siirrosta kuin t&k:ssakin. Joillakin pienillä aloilla on erinomaisesti menestyviä yrityksiä (lääketieteellisten instrumenttien valmistuksessa, ohjelmistojen tekemisessä jne.). Innovointi on Unkarin pienissä ja keskisuurissa yrityksissä yleisesti vähäisempää kuin muissa Euroopan maissa. T&k:n taso on noin kaksi kolmannesta siitä, mitä se on Länsi-Euroopassa. Tämän seurauksena pienten ja keskisuurten yritysten markkinaosuus Unkarissa on pienentymässä. Vakavimmin tämä on koskettanut elintarviketeollisuutta ja maataloutta.

²³ Julkisella sektorilla on odotettavissa suuria irtisanomisia esim. hallinnossa ja opetuksessa, kun taas yksityisellä sektorilla ei ole odotettavissa yhtä suurta kysynnän kasvua.

5.5 Ulkomaiset suorat sijoitukset ja investointikannustimet

Siitä lähtien kun Unkari 1980-luvun lopulla aloitti siirtymävaiheen demokraattiseksi markkina-talousmaaksi, se on houkuttellut tasaisen varmasti ulkomaista pääomaa kaikille taloutensa eri sektoreille. Kymmenen miljoonan asukkaan Unkari voi nyt kehua houkuttelleensa noin 50 miljardia euroa ulkomailta tulleita sijoituksia. Itäisen Keski-Euroopan maista Unkariin on tullut eniten ulkomaisia suoria sijoituksia henkeä kohti.

1990-luvun alussa markkinaperusteinen yksityistäminen (ainutlaatuinen ilmiö alueella tuohon aikaan) oli ulkomaisten sijoitusten suurin kannustin, vaikkakin jo silloin investoiminen uusiin teollisuuslaitoksiin oli kasvavassa määrin tavallista. Talouspolitiikan päätehtävänä on parantaa kiinnostusta sijoittaa Unkarin talouteen ja syventää suhdetta sellaisten tahojen kanssa, jotka ovat jo sijoittaneet Unkariin. Nykypäivänä on uusia kannustimia ulkomaisille yrityksille ja uusia mahdollisuuksia maahan virtaavalle pääomalle. (ITD, 2006)

Vuonna 2006 ja sitä seuraavina vuosina talouden omistajuusrakenne jatkaa muutostaan hitaasti. Ulkomaisen pääoman suhteellinen osuus kasvaa hiukan ja valtion osuus pienenee. Tämä johtuu siitä, että yksityistäminen saatetaan loppuun ja yksityisellä pääomalla tehdyt sijoitukset kasvavat. Tämä näkyy yksityisen sektorin suhteellisen osuuden kasvuna. Talouden omistajuusrakenteen raju muutosprosessi on saatettu loppuun. Kilpailu tulee olemaan pääte-kijä tulevilla organisaatioiden ja omistajuuden muutoksissa.

Kun yksityistäminen on edelleen käynnissä muissa Keski-Euroopan maissa, Unkari on keskittynyt aiempaa enemmän korkean teknologian käyttöönottoon ja innovaatioihin korkeamman jalostusarvon tuotteiden valmistuksessa. Investoinnit autoteollisuuteen, tutkimukseen ja tuotekehitykseen, jaettujen palveluiden toimintoihin sekä logistiikkaan ovat tulleet erityisen tärkeiksi. Tänä päivänä monet suurimmista kansainvälisistä tuotantoteollisuuden valmistajista ja palvelujen tuottajista ovat perustaneet Unkariin omat tuotantolaitoksensa ja tuoneet perässään myös suuret välituotteiden toimittajansa ja niiden alihankkijat. Unkarissa on tällä hetkellä yli 25 000 yritystä, joissa on ulkomaista omistajuutta.

Lähes puolet suorista ulkomaisista sijoituksista on tehty teollisuuteen, jossa tärkeimpiä ovat autoteollisuus ja sen alihankkijat, kemianteollisuus, elintarviketeollisuus sekä sähkötekni- kisten laitteiden valmistus. Lähes 75 prosenttia ulkomaisista suorista sijoituksista on tullut Yhdysvalloista, Saksasta, Alankomaista, Itävallasta ja Ranskasta. Muita merkittäviä sijoituksia on tullut Belgiasta, Suomesta, Norjasta, Ruotsista, Japanista ja Italiasta. Tällä hetkellä ulkomaiset yritykset hallitsevat kahta kolmasosaa teollisuudesta, 90 prosenttia teleliikennealasta ja 60 prosenttia energiasektorista. Unkarin valtio etsii aggressiivisesti ulkomaisia sijoituksia rohkaisten sijoittajia sekä ostamaan yksityistettyjä yrityksiä, että tekemään niin sanottuja ”greenfield”-investointeja, antaen heille täyden vapauden johtaa omia yrityksensä. (KPMG, 2005)

Liiketoimintaystävällinen ilmapiiri, jossa on hyvin kehittynyt oikeusjärjestelmä, suopea yritysverokohtelu, suhteellisen matalapalkkainen ja hyvin koulutettu työvoima sekä suotuisa maantieteellinen sijainti, ovat rohkaisseet ulkomaisia sijoituksia. Johtuen Unkarin korkeasti koulutetusta työvoimasta, erityisesti korkean arvonlisäyksen toimialoilla suuri osa maahan tehdyistä suorista ulkomaisista sijoituksista liittyy korkean teknologian tuotantoon ja suuri osa siitä on itse perustettuja greenfield yrityksiä.

Unkarin laki ulkomaisista sijoituksista määrittelee, että ulkomaisten tekemät sijoitukset Unkarissa nauttivat täyttä lain suojaa. Ulkomaalaisten sijoittajien erillinen oikeudellinen turva perustuu lisäksi voimassa oleviin kahdenvälisiin sopimuksiin. Suuri osa laeista suojelee ulkomaisia sijoituksia Unkarissa, takaa kansallisen kohtelun ja mahdollistaa voittojen kotiutuksen. Laki on sama kaikille sijoittajille riippumatta niiden alkuperämaasta. Sadan prosentin omistus on sallittua, lukuun ottamatta joitakin erikseen määriteltyjä puolustusteollisuuden strategisia sektoreita.

Viimeisen 15 vuoden yksityistäminen on merkittävästi uudenaikaistanut Unkarin taloutta ja yritysten hallintotapaa, kuten myös alueellisesti suurta ulkomaisten suorien sijoitusten määrää. Hallitus jatkaa vielä olemassa olevien valtionyritysten yksityistämistä. Ulkomaiset nettosijoitukset ovat noin 4,4 prosenttia vuonna 2006 ja 3 prosenttia aikavälillä 2007-11.

Vuodesta 1989 lähtien Unkarin hallitukset ovat tehneet lakeja ja sopimuksia houkutellakseen ulkomaisia sijoituksia Unkariin. EU-jäsenyyden myötä Unkari on ollut velvoitettu lopettamaan ulkomaisille sijoittajille annetut erilliset verohelpotukset. Nykyinen hallitus on kuitenkin tuonut uusia investointikannustimia, jotka ovat yhdenmukaisia EU:n säädösten kanssa. Suurin osa Unkarin aiemmista verokannustimista katsottiin kielletyksi valtionavuksi, joten ne täytyi lakkauttaa EU-jäsenyyden myötä tai jäsenyyssojimuksessa määritellyn siirtymävaiheen lopussa. Yritykset saattoivat saada vanhat 100 prosentin verokannustimet, jotka tunnettiin myös nimillä 3 miljardia forinttia ja 10 miljardia forinttia²⁴, vuoden 2002 loppuun asti ja tukea voitiin hakea aina vuoteen 2011 asti. Nämä ohjelmat olivat selvästi EU:n säädösten vastaisia, koska niiden kesto ei ollut sidottu investoinnin kustannuksiin. Koska ohjelmien välitön lopettaminen olisi ollut vastoin Unkarin perustuslain laillisen varmuuden periaatetta, jäsenyyssojimus mahdollistaa tietyin rajoituksin ja siirtymävaiheen ajan, että ne kannustinohjelmat, jotka ovat jo alkaneet, voidaan suorittaa loppuun asti, kunnes kaikki luvattu tuki on suoritettu.

Vuodesta 2003 lähtien on ollut mahdollista tehdä vain sellaisia yritysverokannustimia, jotka täyttävät EU:n ehdot. Viime vuosina on luotu lukuisia tällaiset ehdot täyttäviä kannustinjärjestelmiä. Suurin osa pienille yrityksille suunnatuista verokannustimista tuli voimaan vuonna 2001, kun taas uudet investointiverokannustimet ja kehitystuet ovat olleet saatavilla vuodesta 2003. Kehitystukien saannin ehtoja lievennettiin merkittävästi 1.1.2004. Aikaisemman 10 miljardin forintin sijaan tukea saavan ohjelman ei tarvitse olla arvoltaan enää kuin kolme miljardia forinttia²⁵, ja alikehittyneillä alueilla tapahtuvien, korkeakoulujen tai Unkarin tiedeakatemian kanssa yhteistyössä suoritettavien ohjelmien arvon ei tarvitse olla kuin yksi miljardi forinttia²⁶.

Aiempiä kannustimia on lisätty kolmella uudella mahdollisuudella. Näiden tukien ehtona on, että uuden investoinnin arvo on vähintään 30 prosenttia hankkeen kokonaisarvosta ja, että uudenaikaistamiskustannukset eivät ole enempää kuin 20 prosenttia. Toinen suotuista uudistus joka koskee muutosta kolmesta miljardista forintista yhteen miljardiin, on se, että työntekijöiden määrää koskevia sääntöjä on lievennetty 500:sta (300:sta alikehittyneillä alueilla) 100:aan (50:een alikehittyneillä alueilla). Vaihtoehtoisesti, jos veronmaksaja valitsee palkkakustannusten nousuehdon, vuositasolla korotettujen palkkakustannusten ei tarvitse nousta enempää kuin 600 (300 alikehittyneillä alueilla) kertaa suuremmiksi kuin virallinen minimipalkka ensimmäisenä viitenä verovuotena. Jos yritys yrittää täyttää pienen ja keskisuuren yrityksen määritelmät, 30 prosentin aste riittää aiemman 50 prosentin sijaan. Verokannustimia voidaan hakea 10 vuodeksi. Kehityskannustimia voidaan hakea korkeintaan 80 prosenttia maksettavasta verosta ja kaikkia muita kannustimia korkeintaan 70 prosenttia. Vuodesta 2003 alkaen uudentyyppinen EU yhdenmukainen valtionapu on tullut mahdolliseksi. Tämä apu mahdollistaa yritykset pienentämään veropohjaansa sillä rahasummalla, jonka ne korvamerkitsevät investointeihin ja siirtävät kehitysrahastoon. Kehitysrahastoon siirretyt varat eivät saa ylittää 25 prosenttia voitosta ennen veroja tai 500 miljoonaa forinttia²⁷. (ITD, 2006)

Suurena muutoksena veroasteisiin 1.9.2006 yleinen arvonlisäveroaste, jota sovelletaan kaikkiin tuotteisiin ja palveluihin, jotka eivät kuulu alennetun arvonlisäveron piiriin, nousi 15 prosentista 20 prosenttiin. Unkarilla on kaksi arvonlisäveroastetta: 20 prosenttia ja 5 prosenttia.

²⁴ Noin 12 miljoonaa euroa ja 40 miljoonaa euroa.

²⁵ Noin 12 miljoonaa euroa ja 40 miljoonaa euroa.

²⁶ Noin 4 miljoonaa euroa.

²⁷ Noin 2 miljoonaa euroa.

Toinen Unkarin verotusta koskeva kysymys on paikallisen liiketoimintaveron lainmukaisuus, koska se on ristiriidassa kuudennen arvonlisäverodirektiivin artiklan 33 kanssa. Lopullista päätöstä tässä asiassa ei ole vielä tehty.

Vaikka Unkari on edelleen suosittu maa, se tuntuu jäävän jälkeen kilpailussa sijoituksista. Tämä voi olla looginen seuraus hallituksen politiikasta, jonka tarkoituksena on houkuttaa Unkariin korkean arvonlisäyksen tuotantoa yleensä ja erityisesti palveluilla. Tällainen tuotanto ei ole yhtä pääomaintensiivistä kuin teollisuuden. Vaikutus työllisyyteen on myös vaatimattomampi. (GKL, 2006)

5.6 Korruptio

Luottamus markkinatalouteen oli järjestelmän vaihdoksen aikoihin niin suuri, että kaikenlainen järjestelmän rajoittaminen tuntui mahdottomalta. Tämä vaikuttaa osaltaan siihen, että Keski- ja Itä-Euroopan maat ovat niin paljon enemmän korruption tahraamia kuin Pohjois-Euroopan maat. Mitä tulee Unkarin korruption, se on korruptiota mittaavan Transparency Internationalin julkaiseman indeksin mukaan vähiten korruptoituneiden maiden joukossa (Unkari kuuluu vähiten korruptoituneeseen kolmannekseen). Esimerkiksi vuonna 2005 se oli 149 maan joukossa 40. Indeksi on kvalitatiivinen, koska se perustuu eri maiden jäsenjärjestöjen asiantuntijoiden mielipiteisiin. Tästä huolimatta indeksi on tulossa jatkuvasti objektiivisemmäksi, joten se on jatkuvasti muuttumassa hallitsevammaksi eri maiden korruptoituneisuutta vertailtaessa (Báger, 2006).

Maailmanpankin kyselyn²⁸ mukaan korruptio on muuttumassa Unkarissa jonkin verran harvinaisemmaksi: keskimäärin joka neljäs yritys Unkarissa yrittää maksaa lahjuksia verottajalle. Tällä osuudella Unkari on OECD:n ja maailman keskiarvon alapuolella. (Népszabadság, 2006)

Vaikka lainsäädäntö on olemassa, huhut korruptiosta ovat avoimuuden puuttumisen takia kaikkein sitkeimpiä julkisen sektorin hankinnoissa. Unkarissa olisi tärkeää tehdä mahdolliseksi parlamentin hyväksymät korruption vastaiset ohjelmat. Jotta kilpailulainsäädäntöä heikentävästä korruptiosta päästäisiin eroon, Unkarin kilpailuviranomaisia ja valtion tarkastusvirastoa tulisi vahvistaa ja julkisia hankintoja säätelevää lakia tulisi muuttaa ja huomattavasti kiristää.

Suuren joukon julkisia viranomaisia ja monen heidän perheenjäsenensä täytyy tehdä vuotuinen selvitys varoistaan, mutta ei ole olemassa mitään erityistä rangaistusta epätäydellisen tai virheellisen ilmoituksen tekemisestä. Vuoden 2003 ”lasitaskulaki” laajensi valtion tarkastusviraston oikeutta tutkia yksityisen ja julkisen sektorin välisiä sopimuksia, jotka aiemmin katsottiin liikesalaisuuksiksi. Eturistiriitalainsäädäntö kieltää kansanedustajien toimimisen valtion omistamien yritysten johtajina. Vaikka Unkarissa on voimassa lakeja korruption kitkemiseksi, joissakin tapauksessa niiden täytäntöönpano on ollut kyseenalaista. Vuonna 2005 Unkari liittyi YK:n ja EU:n korruption vastaisiin sopimuksiin. (Báger, 2006)

²⁸ Maailmanpankki kysyi lähes 10 000 yritykseltä 26:ssa aiemmin kommunistisessa maassa lahjonnan kustannuksista ja säännöllisyydestä. Vastaajista 43 prosentin mukaan korruptio oli Keski- ja Itä-Euroopassa säännöllistä (Sloveniassa 14 prosenttia, Puolassa 30 prosenttia, Tšekissä 38 prosenttia ja Albaniassa yli 75 prosenttia). (Népszabadság, 2006)

6 YHTEENVETO

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu suomalaisten yritysten kokemuksia Tšekin, Slovakian, Unkarin ja Slovenian markkinoilla. Näitä maita kutsutaan tässä yhteydessä myös KIE4-maiksi. Tutkimuksessa on ensin tehty laaja katsaus näiden maiden talouksien rakenteeseen ja kehitykseen, ulkomaankauppaan, suoriin sijoituksiin sekä markkinoihin. Sen jälkeen on käsitelty tämän tutkimuksen yhteydessä tehdyn KIE4-maita koskeneen yrityskyselyn vastauksia sekä lisäksi niitä kokemuksia ja näkemyksiä Unkarin markkinoista, joita nousi esille erikseen tehdyissä yritys haastattelussa. Haastatteluosio syventää kyselyn tuloksia. Suurin osa kyselyn vastaajista oli vientiyrityksiä, mutta haastattelussa kaikilla yrityksillä on myös varsinaista tuotannollista toimintaa Unkarissa. Lopuksi esitettiin unkarilaisen tutkijan arvio Unkarin talouskehityksestä sekä maan investointi- ja yritysilmapiiristä. Unkari on siten painopistealueena tässä tutkimuksessa, mikä johtuu maan muita KIE4-maita suuremmasta merkityksestä suomalaisille yrityksille.

6.1 Tšekin, Slovakian, Unkarin ja Slovenian talouskehitys

Siirtymä markkinatalouteen lähes valmis

KIE4-maat ovat olleet 1990-luvun vaihteesta alkaen siirtymätalousmaita, minkä termin käyttö alkaa olla historiallista, koska yksityistäminen ja siirtyminen markkinatalouteen on jokseenkin päättynyt. Palkkataso on näissä maissa alempi kuin EU15-maissa, mikä yhdistettynä koulutettuun työvoimaan, EU15-maita nopeampaan talouskasvuun, hyvään maantieteelliseen sijaintiin lähellä läntisen Keski-Euroopan suuria markkinoita, EU-jäsenyysprosessin tuomaan varmuuteen maiden yhteiskunnallisesta ja lainsäädännöllisestä kehityssuunnasta sekä yksityistämisen prosessiin on jo 1990-luvun alusta alkaen houkutelut niihin merkittäviä ulkomaisia suoria sijoituksia erityisesti Länsi-Euroopasta mutta myös Pohjois-Amerikasta ja Aasiasta.

Osittain suurten suorien sijoitusten seurauksena KIE4-maat ovat kuroneet kiinni tuloeroa EU15-maiden kanssa. BKT:n kasvu KIE4-maissa on siten ollut suhteellisen ripeää, vaikka se onkin jäänyt selvästi hitaammaksi kuin monissa Aasian maissa tai viime vuosina myös Baltian maissa. Pidemmällä aikavälillä BKT:n kasvua alkaa muun muassa rajoittaa voimakkaasti hidastunut väestön kasvu. Henkeä kohti laskettuna BKT:n kasvu ei kuitenkaan hidastu samassa määrin.

Slovaakiaa lukuun ottamatta KIE4-maissa on sama tai matalampi työttömyysaste kuin EU15-maissa keskimäärin. Työllisyysaste on puolestaan Sloveniassa ja Tšekissä samalla tasolla kuin EU15-maissa keskimäärin. Slovakiassa ja Unkarissa on sen sijaan tässä suhteessa mahdollisuus merkittävään nousuun. Tšekissä ja Slovakiassa on laajemmin koulutettu väestö kuin Unkarissa. Edellisten kilpailuasema on siten tässä suhteessa vahvempi. Tšekissä ja Slovakiassa koulutus kuitenkin keskittyy enemmän toisen asteen koulutukseen kuin Unkarissa, missä kolmannen asteen koulutus on edellisiä maita yleisempää.

Erityisesti metalliteollisuus suuressa roolissa KIE4-maissa...

Tehdasteollisuuden osuus kansantaloudesta on kaikissa KIE4-maissa selvästi korkeampi kuin EU15-maissa keskimäärin. Tšekki, Slovakia ja Slovenia ovat erikoistuneet metallien jalostukseen ja metallituotteiden valmistukseen, Unkari elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistukseen sekä Slovenia vielä kemianteollisuuteen. Muun muassa kansainvälinen autoteollisuus on

investoinut huomattavasti kaikkiin KIE4-maihin. Valtaosa toiminnasta on valmistusta ja kokoonpanoa.

Vuoden 2000 jälkeen elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus on ollut teollisuuden toimialoista kaikkein kovimmassa kasvussa KIE4-maissa. Tšekissä ja Unkarissa kumi- ja muovituotteiden valmistus on kasvanut toiseksi nopeimmin, Slovakiassa puolestaan koneiden ja laitteiden valmistus. Kaikissa maissa kulkuneuvojen valmistus on kolmanneksi kovin teollisuuden kasvuala.

...mutta t&k-toiminta on suhteellisen vähäistä

Tutkimus- ja tuotekehitystoimintaa (t&k) KIE4-maissa on sen sijaan suhteellisen vähän. Slovenia pääsee melko lähelle EU15-maiden keskiarvoa t&k-investointien osuudessa BKT:stä, mutta erityisesti Slovakia jää siitä hyvin kauas. Kustannustason noustessa KIE4-maiden on kuitenkin onnistuttava laajentamaan korkeamman jalostusarvon tuotantoa ja t&k-toimintaa. Muussa tapauksessa tulotason nousun on hidastuttava.

Vuoden 2000 jälkeen koko teollisuuden reaaliset yksikkötyövoimakustannukset yhteisessä valuutassa ovat nousseet Tšekissä, Slovakiassa ja Unkarissa nopeammin kuin Suomessa. Siten Suomen kilpailukyky on tällä mittarilla parantunut. Tuottavuuden taso teollisuuden eri toimialoilla on Suomessa selvästi korkeampi kuin KIE4-maissa keskimäärin. Kun se suhteutetaan työvoimakustannuksiin, uudet jäsenmaat menevät kuitenkin monella toimialalla tällä tavalla suhteutettuna hintakilpailukyvyssä Suomen ohitse. On kuitenkin huomattava, että työvoimakustannukset ovat vain yksi tekijä yritysten päätöksissä tuotannon sijoittumisessa. Suomi onkin erikoistunut muun muassa korkeamman t&k-intensiteetin vuoksi eri tavalla kuin KIE4-maat.

KIE4-maihin on tullut paljon suoria sijoituksia, mutta Suomesta vain Unkariin

Suhteessa bruttokansantuotteeseen suoria sijoituksia on kokonaisuutena ottaen tehty eniten Unkariin ja Tšekkiin. Molemmat jäivät kuitenkin selvästi esimerkiksi Virosta tässä suhteessa. Sloveniaan on KIE4-maista tehty vähiten suoria sijoituksia, vuoteen 2004 mennessä suhteessa BKT:hen jopa vähemmän kuin Puolaan. Selvästi suurimmat suorien sijoitusten lähteet ovat Alankomaat ja Saksa, joiden jälkeen tulee Itävalta sekä kauempana Ranska ja Yhdysvallat. Alankomaiden vahva asema johtuu osittain siitä, että monet yritykset kierrättävät sen kautta investointejaan verotussyistä. Hieman yli 40 prosenttia kaikista suorista sijoituksista KIE4-maihin on mennyt teollisuuteen, erityisesti kulkuneuvojen valmistukseen sekä elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistukseen, mutta myös muun muassa kemianteollisuuteen ja elintarviketeollisuuteen. Lisäksi noin 15 prosenttia on mennyt rahoituslalle. Yli 10 prosentin osuuksiin yltävät myös liike-elämän palvelut ja kaupanala.

Suomen Pankin tilastojen mukaan melkein kaikki Suomesta KIE4-maihin tehdyistä suorista sijoituksista ovat menneet Unkariin. Vuoden 2005 lopussa Unkarin osuus kaikista suorista sijoituksista Suomesta oli 1,5 prosenttia. Nämä sijoitukset ovat myös olleet hyvin tuottavia. Tämä tilasto ei kuitenkaan kerro koko kuvaa suomalaisyritysten operaatioista, sillä investointeja on voitu tehdä esimerkiksi Alankomaiden kautta tai paikallisen tytäryhtiön ottamalla lainarahoituksella. Unkarin keskuspankin tilastojen mukaan Suomesta tulleiden suorien sijoitusten osuus niiden koko kannasta Unkarissa oli vuoden 2004 lopussa 1,9 prosenttia. Suomen Pankin tilastojen mukaan sijoitusten nimelliskanta Unkarissa nousi yli 40 prosenttia vuoden 2005 aikana, joten osuus on saattanut kasvaa tästä. Muissa KIE4-maissa on hyvin vähän suomalaissijoituksia. Lisäksi kaksi suomalaista tehdasinvestointia ilmoitettiin peruuntuneiksi Tšekissä syksyllä 2006.

KIE4-maat erikoistuneet metalliteollisuuden tuotteiden vientiin

KIE4-maiden tehdasteollisuuden tuotanto ja vienti perustuvat pitkälti kansainvälisten yritysten sijoittumiseen näihin maihin. Kaikkien maiden kohdalla koneiden ja mekaanisten laitteiden, sähkökoneiden ja -laitteiden sekä kulkuneuvojen viennin arvo on kasvanut nopeasti. Slovakian kohdalla kulkuneuvot korostuvat, kun taas Unkarin kohdalla niiden rooli on ollut keskimääräistä pienempi.

Unkari on Suomelle viennin osalta tärkein KIE4-maista noin 400 miljoonan euron arvolla. Vienti Tšekkiin on arvoltaan reilu puolet tästä, kun taas Slovakia ja Slovenia ovat selvästi pienempiä kauppakumppaneita. Vienti Sloveniaan ja tuonti Slovakiasta ovat kasvaneet voimakkaasti viime vuosina. Vuonna 2005 KIE4-maiden yhteenlaskettu osuus Suomen viennistä oli 1,3 prosenttia ja tuonnista 3,1 prosenttia. Kauppa oli tällöin Suomelle alijäämäistä vajaat 800 miljoonaa euroa. Vuoden 2006 ensimmäisten kahdeksan kuukauden perusteella alijäämä kuitenkin pienenee huomattavasti, mikä johtuu lähinnä siitä, että matkapuhelimien tuonti Unkarista on vähentynyt vuodesta 2005. Suomen viennissä KIE4-maihin tärkeimmät tuotteet ovat sähkökoneet ja -laitteet, paperituotteet sekä koneet ja laitteet. Tuonnin puolella tärkeimmät tuotteet ovat sähkökoneet ja -laitteet, kulkuvälineet sekä koneet ja laitteet.

Julkisen sektorin rahoitusasema Unkarissa vaikea

Unkarin kansantalous kärsii pahoista alijäämistä niin julkisen sektorin kuin vaihtotaseenkin osalta. Hallitus pyrkii tasapainottamaan julkistaloutta sekä veronkorotuksin että menoleikkauksin. Hallitus on kuitenkin poliittisesti hankalassa asemassa, ja nähtäväksi jää kuinka nopeasti alijäämä ja kasvava velkaantuminen saadaan kuriin. Vuonna 2006 Unkari ylitti selvästi Maastrichtin sopimuksen rajan julkisen sektorin bruttovelalle, joka on 60 prosenttia bruttokansantuotteesta. Todennäköisesti hidastuva talouskasvu tekee tavoitteen saavuttamisesta aiempaakin vaikeamman. Muun muassa suuri vaihtotaseen alijäämä johti forintin heikkenemiseen vuoden 2006 aikana. Tämä tuo epävarmuutta talousnäkyymiin. Toisaalta vuoden lopussa forintti taas vahvistui. Unkarin jäsenyys talous- ja rahaliitossa ei näytä toteutuvan tämän vuosikymmenen aikana. Slovenia liittyy ensimmäisenä uutena jäsenmaana Emuun vuoden 2007 alussa. Slovakia on jo liittynyt ERM2-järjestelmään ja sen Emu-jäsenyys vaikuttaa olevan lähempänä toteutumista kuin Tšekin, joka kuitenkin on Emu-jäsenyyden toteutumisen kannalta paremmassa kunnossa kuin Unkari.

Julkisen sektorin menot suhteessa BKT:hen ovat Unkarissa samalla tasolla kuin Suomessa ja myös Sloveniassa melkein yhtä korkeat. Slovakiassa on selvästi pienempi julkinen sektori kuin muissa KIE4-maissa. Slovakian verojärjestelmänkin on aivan erilainen kuin muissa KIE4-maissa mutta samanlainen kuin useissa muissa uusissa jäsenmaissa, koska maassa on käytössä tasavero. Nimellinen yritysverokanta on Suomessa suunnilleen sama kuin Sloveniassa ja Tšekissä. Slovakiassa ja Unkarissa se on sen sijaan alempi. Unkari on kuitenkin korottamassa omaa yritysverotustaan osana julkistalouden tervehdyttämistoimenpiteitä.

6.2 Yrityskyselyn tuloksia KIE4-maista

Yrityskyselyyn vastanneet suomalaiset yritykset harjoittavat liiketoimintaa KIE4-maissa lähinnä viennin kautta. Pääasiallisena yritystietokantalähteenä käytettiinkin Finpron vientirekisteriä. Osa vastanneista yrityksistä on myös tehnyt suoria sijoituksia KIE4-maihin. Melkein puolet vastanneista yrityksistä toimii elektroniikka- ja sähkötuotteiden sekä koneiden ja laitteiden valmistuksessa. Mukana on vain muutama palvelualan yritys.

Kasvat paikalliset markkinat tärkein investointimotiivi

Tärkein syy investointipäätökselle ja sijoittumiselle KIE4-maihin on ollut kasvavat paikalliset markkinat. Myös logistisella sijainnilla yrityksen muiden markkinoiden suhteen sekä yrityksen

omien markkinoiden laajentaminen ovat olleet tässä suhteessa tärkeitä tekijöitä. Vaikka matalat tuotantokustannukset koetaan tärkeiksi, ne eivät siis ole olleet tärkein syy näiden yritysten sijoittumiselle KIE4-maihin.

EU:n myötä eniten edistystä Tšekissä

KIE4-maiden EU-jäsenyyden merkitys näkyy kyselyn mukaan eniten helpottuneina tullimuodollisuuksina. Myös infrastruktuurissa ja yrityskulttuurissa on koettu tapahtuneen paranemista. Yleisesti kehitystä arvioidaan tapahtuneen eniten Tšekissä.

Kasvatvat paikalliset markkinat ja EU-jäsenyys tukevat liiketoimintaa

Kasvatvat paikalliset markkinat ja maiden EU-jäsenyys ovat tärkeimmät yleiset liiketoiminnan edellytyksiä parantavat tekijät, mutta myös yhteistyökumppaneiden merkitys on ollut positiivinen. Lisäksi Unkarissa ja Tšekissä paikallisen ostovoiman arvioidaan tukevan liiketoiminnan edellytyksiä. Yritysveroitus on niitä jossain määrin tukeva tekijä Slovakiassa, mutta kilpailutilanne koetaan taakaksi Unkarissa. Tšekin infrastruktuuri osoittautuu vastaajayritysten näkemysten mukaan selvästi paremmaksi kuin Slovakian. Viranomaistoimintaan ollaan lievästi petyneitä lähinnä Slovakiassa ja Sloveniassa. Korruptio on haitannut hieman joidenkin yritysten liiketoiminnan edellytyksiä.

Viennin näkymät hyvät lähivuosina

Liiketoiminnan, lähinnä viennin ja vähäisemmässä määrin myös asiakaspalvelutoiminnan, uskotaan tulevaisuudessa kasvavan kaikissa KIE4-maissa lähivuosina. Muutama yritys arvioi siirtävänsä tuotannollista toimintaa tai asiakaspalvelua Suomesta KIE4-maihin.

6.3 Yrityshaastatteluiden tuloksia Unkarista

Haastattelimme erikseen viiden Unkarissa tuotannollista toimintaa harjoittavan suomalaisyrityksen johtoa. Yritykset toimivat eri puolilla Unkaria, mikä voi vaikuttaa osin erilaisiin näkemyksiin. Haastatellut yritysjohtajat näkevät Unkarin liiketoimintaympäristön etuina sen logistisen sijainnin sekä (ainakin aiemmin) suhteellisen edullisen ja hyvin saatavilla olevan työvoiman. Työvoima ei kuitenkaan enää ole samalla tavalla maalle kilpailuvaltti kuin aikaisemmin. Myös verotuksen tason nousu koetaan Unkarin kilpailukykyä uhkaavaksi tekijäksi. Se, että Unkariin on jo etabloitunut merkittävä määrä kansainvälisiä ja myös suomalaistaustaisia yrityksiä, on myös ollut maan houkuttelevuutta lisäävä tekijä.

Fyysiseen infrastruktuuriin ollaan pääasiassa suhteellisen tyytyväisiä. Esimerkiksi Budapestin ja Wienin yhdistävä moottoritie on erinomaisessa kunnossa. Tyytymättömyyttä aiheuttaa lähinnä joissain tapauksissa paikallisen tieverkoston taso.

Työvoiman saatavuus on tähän asti koettu enimmäkseen hyväksi, joskin Slovakian rajan lähellä osa työvoimasta kuuluu Slovakian unkarilaisvähemmistöön ja linja-autokuljetukset hakevat työvoimaa naapurimaan lisäksi päivittäin suhteellisen laajalta alueelta myös Unkarin puolella. Jos työvoiman tarve kasvaa nykyisestä, sen saamisen koetaan alkavan jo muodostua haasteeksi. Tässä suhteessa, samoin kuin palkkatason osalta, Unkarissa on suuria alueellisia eroja eikä työvoiman alueellinen liikkuvuus maan sisällä ole erityisen hyvä. Työvoiman kustannustaso koetaan kilpailukykyiseksi tuottavuuteen verrattuna. Toisaalta tilanteen arvioidaan saattavan tässä suhteessa heikentyä kustannuspaineiden vuoksi.

Erityisesti insinööri-koulutus on koettu hyväksi. Yritykset kouluttavat lisäksi työvoimansa tehtäviin itse. Liikkeenjohtamiskyvyissä ja muun muassa asiakaspalvelutaidoissa koetaan sen sijaan edelleen olevan jonkin verran toivomisen varaa, joskin myös tyytyväisyyttä nykyiseen kaupalliseen koulutukseen on. Työvoiman ei kuitenkaan koeta olevan yhtä oma-aloitteista kuin Suomessa. Ohjeistusta tarvitaan enemmän kuin Suomessa ja yrityskulttuuri on hierarkki-

nen. Kilpailu hyvin pätevistä johtohenkilöstöstä on kova ja palkkataso on kansainvälinen erityisesti ylimmän johdon osalta.

Työvoimakustannusten ja tuottavuuden suhteen osalta Unkari on kilpailukykyinen, mutta sen eteen on tehtävä jatkuvasti töitä ja tulevaisuuden kustannustaso koetaan haasteeksi. Yritysjohtajat näkevät julkisen sektorin koon, alhaisen liikkuvuuden työn perässä maan sisällä, mahdollisesti vaikeutuvan koulutetun työvoiman saannin, verotuksen pidemmän päälle, kustannuskilpailukyvyyn mahdollisen heikkenemisen sekä julkisen sektorin alijäämän sellaisina tekijöinä, jotka voivat yleisesti heikentää Unkarin asemaa kansainvälisten yritysten tuotanto- ja sijoituskohteena.

Viranomaistoiminnan osalta lupien saaminen koetaan osittain vaikeaksi eikä tilanne ole viime vuosina välttämättä parantunut. Unkarin tulliin, oikeusjärjestelmään ja lainsäädäntöön haastatellut yritykset ovat tyytyväisiä. Julkisen sektorin politiikan suhteen verotus aiheuttaa eniten huolta. Verolainsäädännön ja poliittisen toiminnan kehitys on koettu sellaiseksi, ettei sitä voi ennakoida. Haastatellut yritysjohtajat pitävät Unkarin talouden epätasapanotiloja – julkistalouden tilaa ja vaihtotaseen alijäämää – ja sen tuomaan epävarmuutta riskeinä.

Haastatellut yritysjohtajat toivovat Unkarilta julkisen menotalouden laittamista kuriin, avoimuutta informaation jaossa ja yrityksille parempaa tiedottamista esimerkiksi verotuksesta, enemmän rahoitusta infrastruktuuriin, yleistä vakautta ja poliittisen tilanteen rauhoittumista sekä verotuksen keventämistä. Julkistalouden tasapainottaminen ja verotuksen keventäminen ovat tässä suhteessa kuitenkin osin ristiriitaisia tavoitteita.

6.4 Judit Karsain johtopäätökset luvussa 5

Unkarin kiinnostavuus ulkomaisten suorien sijoitusten kohteena johtuu sen talouden nopeasta kasvuvauhdista, EU-integraatiosta ja laajasta yksityistämisestä. Unkari on mielletty houkuttelevammaksi tai yhtä houkuttelevaksi kuin muut eurooppalaiset investointikohteet. Liiketoimintaystävällinen ilmapiiri, jossa on hyvin kehittynyt oikeusjärjestelmä, suojele yritysverotuskohtelu, suhteellisen matalapalkkainen ja hyvin koulutettu työvoima, suotuisa maantieteellinen sijainti, sekä aiemmasta vähentyneet byrokraatia, sääntely ja korruptio ovat rohkaisseet ulkomaisia sijoituksia. Merkittävä osa maahan virtaavista ulkomaisista suorista sijoituksista tehdään korkean teknologian sektoreille, ja suuri osa suorista sijoituksista on tehty maahan perustettuina uusina yrityksinä (greenfield). Unkarin valtio pitää jatkossakin tärkeänä edistää kehitysaloitteita kotimaisille yrityksille ja ulkomaisille suorille sijoituksille erilaisten erillisten räätelöityjen toimenpiteiden avulla, jotka ovat yhdenmukaisia EU-lainsäädännön kanssa, mistä esimerkkinä ovat ”one-stop-shop”-järjestely. Sääntelyn purkaminen ja yksinkertaistaminen ovat näkyneet parannuksina liiketoimintaympäristössä ja alentuneina hallinnollisina rasitteina. Tieverkoston kehittämisohjelma edistää nopeaan logistiikkaan perustuvan liiketoiminnan syntymistä ja saattaa myös lisätä työvoiman liikkumista.

Vaikka Unkari on edelleen suosittu kohdemaana, se tuntuu jäävän jälkeen kilpailussa suorista sijoituksista. Kun yksityistäminen on yhä käynnissä muissa Keski-Euroopan uusissa EU-maissa, se on jo saatettu loppuun Unkarissa. Unkarin naapurimaat ovat laskeneet veroasteitaan houkuttelevaksi ulkomaisia investointeja, kun taas Unkari on nostamassa yritysverotusta osana säästöpakettia, jonka tarkoituksena on pienentää maan suurta julkisen sektorin budjettialijäämää. Budjettialijäämän tasapainottamistoimet astuvat voimaan vuoden 2006 toisella puoliskolla ja ne hidastavat talouden kasvua. Suurin osa toimenpiteistä kohdennetaan valtion tulojen kasvattamiseen erilaisten veronkorotusten ja uusien verojen sekä sosiaaliturvamaksujen korotusten avulla. Hiljattain hyväksytyillä muutoksilla verotukseen ja laskevalla kotimaisella kysynnällä on negatiivinen vaikutus yritysten investointihalukkuuteen lyhyellä aikavälillä. Pidemmällä aikavälillä uudistukset julkisessa hallinnossa, terveydenhuollossa, koulutuksessa, eläkejärjestelmässä ja hintasubventioissa kuitenkin luovat Unkarille välttämättömän tasapainon, jolla ajan myötä saavutetaan EU15-maiden tulotaso.

LÄHDELUETTELO

- Alho, K., V. Kaitila ja M. Kotilainen (2004): ”EU:n laajenemisen vaikutukset suomalaisten yritysten strategioihin”, *ETLA Keskusteluaiheita* No. 885.
- Alho, K., V. Kaitila ja M. Widgrén (2001): *EU:n itälaajenemisen vaikutukset Suomen elinkeinoelämän kannalta*, ETLA B 178.
- AmCham (2005): ”Investors' Barometer 2005”, *American Chamber of Commerce in Hungary*, December 2005.
- AMR (2005): ”Accession Monitoring Report May 2004 – June 2006”, *A joint online report by the Home Office, Department for Work and Pensions, HM Revenue & Customs and Department for Communities and Local Government*, 22.8.2006, United Kingdom.
- Assessment of the Fulfilment of the Maastricht Convergence Criteria and the Degree of Economic Alignment of the Czech Republic with the Euro Area, 25 October 2006.
- Báger, G. (2006): ”Conference on corruption at the Academy of Sciences”, *Public Finance Quarterly*, 2006/1.
- Beugelsdijk, M. ja S. Eijffinger (2005): ”The Effectiveness of Structural Policy in the European Union: An Empirical Analysis for the EU-15 in 1995 – 2001”, *JCMS* 2005 Volume 43, Number 1, pp. 37–51.
- Deloitte (2005): ”Hungary Snapshot”, *Deloitte Touche Tohmatsu*, December 2005.
- ECAS (2006): *European Citizen Action Service: Who's Still Afraid of EU Enlargement*.
- Economist (2006): ”Judge or be judged, Corruption in ex-communist countries”, July 29, 2006.
- Ernst & Young (2006a): *European Investment Monitor 2006 Report*.
- Ernst & Young (2006b): ”Globalisation Act II: Team Europe Defends Its Goals”, *Ernst & Young European Attractiveness Survey*.
- Ernst & Young ja ZEW (2004): ”Company Taxation in the New EU Member States: Survey of the Tax Regimes and Effective Tax Burdens for Multinational Investors”, *Ernst & Young AG*.
- Financial Times (2006/a): Christopher, G.: ”Hungary's new tax rises go against the East European trend”, *Financial Times*, July 18, 2006.
- Financial Times (2006/b): George Parker: ”PM pledges to put Hungary on path of fiscal reform”, *Financial Times*, September 1, 2006.
- GKI Economic Research Co. (2006): *Business outlook for Hungary 2006-2008*, Budapest, June 2006.
- GKM (2006): Magyar Gazdaság (Hungarian Economy), No. 2006/1, *Gazdasági és Közlekedési Minisztérium*
- Unkarin hallitus (2006): *Convergence programme of Hungary 2005-2009*, September, 2006.
- HVG (2006): ”The Gyurcsany package: What, if not shock therapy?” *Heti Világgazdaság*, June 13, 2006.
- ICEG (2006): ”New stabilisation package aiming at avoiding currency crisis”, Quarterly Report on the New Member States, *International Center for Economic Growth – European Center*, Number 2006/2.
- IMD (2006): *IMD World Competitiveness Yearbook*, 2006.
- IMF (2006): Hungary-2006 Article IV Consultation Concluding Statement of the IMF Mission, June 6, 2006.
- ITD Hungary (2006): Investment tax incentives, *Hungarian Investment and Trade Development Agency*, 2006.
- Kaitila, V. (1999): ”Trade and Revealed Comparative Advantage: Hungary, the Czech Republic, and the European Union”, *Bank of Finland Institute for Economies in Transition Discussion Paper* No 8.
- Kaitila, V. (2004): ”The Factor Intensity of Accession and EU15 Countries' Comparative Advantage in the Internal Market”, *ETLA Keskusteluaiheita* nro 925.

- Kaitila, V., M. Lindström ja E. Balcerowicz (2005): "Puolan liiketoimintaympäristö ja suomalaisten yritysten kokemukset", *ETLA Keskusteluaiheita* nro 994.
- KPMG (2005): "Investment in Hungary", *KPMG CEE Ltd.*, 2005.
- KPMG (2006): *KPMG's Corporate Tax Rates Survey 2006*.
- Maailmanpankki (2006): *Doing Business in 2006: Creating Jobs*.
- Mintz, J. M., C. Duanjie, Y. Guillemette ja F. Poschmann (2005): "The 2005 Tax Competitiveness Report: Unleashing the Canadian Tiger", *C.D. Howe Institute Commentary* No. 216, September.
- National Euro Changeover Plan for the SR, June 2005, Slovakia.
- Népszabadság (2006): "EBRD: Hungarians are less corrupt", *Népszabadság*, July 29.
- Nicodème, G. (2006): "Corporate tax competition and coordination in the European Union: What do we know? Where do we stand?" *Euroopan komissio*, Directorate-general for Economic and Financial Affairs, *Economic Papers* No. 250.
- OECD (2005): *Economic Surveys: Hungary*, *OECD*, 2005.
- PwC (2005): "Hungary, the new EU-member", *Tax news*, *PricewaterhouseCoopers*, 2005.
- World Bank (2005): "Doing Business Explore Economies", *Investment Climate Surveys Draft Country Profile*, *The World Bank Group*, 2005.
- World Economic Forum (2005): *Growth Competitiveness Index*, 2005 September.

LIITE YRITYSKYSELYN LOMAKE

TIEDOT KÄSITELLÄÄN
LUOTTAMUKSELLISESTI

ETLAn TUTKIMUS: SUOMALAISTEN YRITYSTEN KOKEMUKSET TŠEKIN, SLOVAKIAN, UNKARIN JA SLOVENIAN MARKKINOISTA

Yrityksen nimi: _____
Vastaajan nimi: _____
Puhelinnumero: _____

Jos yritys on konsernin emoyhtiö, pyydämme Teitä vastaamaan koko konsernin tasolla. Vastatkaa kysymyksiin vain siltä osin kuin yrityksenne toimii Tšekissä, Slovakiassa, Unkarissa ja/tai Sloveniassa (jatkoissa näihin viitataan termillä "kohdemaat").

1. HARJOITTAAKO YRITYKSENNE TÄLLÄ HETKELLÄ YRITYSTOIMINTAA (ESIM. ULKOMAANKAUPAN TAI TYTÄRYHTIÖN KAUTTA) KOHDEMAISSA?

- Tšekissä: Kyllä, vuodesta _____ Ei
- Slovakiassa: Kyllä, vuodesta _____ Ei
- Unkarissa: Kyllä, vuodesta _____ Ei
- Sloveniassa: Kyllä, vuodesta _____ Ei

Jos vastasitte kysymyksessä 1 jokaiseen kohtaan "Ei", olkaa hyvä ja siirtykää osioon C, kysymykseen 17.

2. KUINKA SUURI MERKITYS KOHDEMAIDEN MARKKINOILLA ON TÄLLÄ HETKELLÄ YRITYKSELLENNE? (ASTEIKKO: 1 = HYVIN PIENI, 2 = PIENI, 3 = KOHTALAINEN, 4 = SUURI, 5 = ERITTÄIN SUURI)

	Liikevaihto					Kannattavuus				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
- Tšekki	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- Maat yhdessä	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3. MILLAISTA LIIKETOIMINTAA YRITYKSELLÄNNE ON TÄLLÄ HETKELLÄ KOHDEMAISSA?

	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia
- Vientiä Suomesta	☐	☐	☐	☐
- Tuontia Suomeen	☐	☐	☐	☐
- Projektivientiä Suomesta	☐	☐	☐	☐
- Projektituontia Suomeen	☐	☐	☐	☐
- Omaa tuotantoa	☐	☐	☐	☐
- Alihankintaa	☐	☐	☐	☐
- Oma myyntiyhtiö	☐	☐	☐	☐
- Edustusto	☐	☐	☐	☐
- Liittoum(i)a paikallisten kanssa	☐	☐	☐	☐
- Liittoum(i)a ulkomaalaisten kanssa	☐	☐	☐	☐
- Muuta, mitä? _____	☐	☐	☐	☐

A. TIEDOT INVESTOINNEISTA TŠEKISSÄ, SLOVAKIASSA, UNKARISSA JA SLOVENIASSA

Osioon A vastataan vain, jos yrityksenne on tehnyt käyttöomaisuusinvestoinnin ainakin yhteen kohdemaista. Muussa tapauksessa olkaa hyvä ja siirtykää kysymykseen 6.

4. MILLAISEN INVESTOINNIN YRITYKSENNE ON TEHNYT?

	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia
- Itse perustettu yritys (greenfield)	☐	☐	☐	☐
- Yritysosto	☐	☐	☐	☐
- Muu, mikä? _____	☐	☐	☐	☐

5. MITEN SEURAAVAT TEKIJÄT VAIKUTTIVAT KÄSITYKSENNE MUKAAN YRITYKSENNE INVESTOINTIPÄÄTÖKSEEN? (1 = HYVIN KIELTEISESTI, 2 = JONKIN VERRAN KIELTEISESTI, 3 = EI VAIKUTUSTA, 4 = JONKIN VERRAN MYÖNTEISESTI, 5 = HYVIN MYÖNTEISESTI)

	1	2	3	4	5
a. Kasvat markkinat kohdemaassa	☐	☐	☐	☐	☐
b. EU:n sisämarkkinoiden laajeneminen kohdemaahan	☐	☐	☐	☐	☐
c. Logistinen sijainti suhteessa yrityksen muihin markkinoihin	☐	☐	☐	☐	☐
d. Läsnäolo kohdemaassa on tärkeää yrityksen markkinoiden laajentamisen kannalta	☐	☐	☐	☐	☐
e. Läsnäolo kohdemaassa on tärkeää verkottumisen kannalta	☐	☐	☐	☐	☐
f. Suomea alemmat työvoimakustannukset kohdemaassa	☐	☐	☐	☐	☐
g. Energian ja raaka-aineiden hinta ja saatavuus kohdemaassa	☐	☐	☐	☐	☐
h. Muut tuotantokustannukset kohdemaassa	☐	☐	☐	☐	☐
i. Muut kuin työvoimakustannukset Suomessa	☐	☐	☐	☐	☐
j. Yrityksen verotuskohtelu kohdemaassa	☐	☐	☐	☐	☐
k. Yrityksen verotuskohtelu Suomessa	☐	☐	☐	☐	☐
l. Pätevän työvoiman saatavuus kohdemaassa	☐	☐	☐	☐	☐
m. Pätevän työvoiman saatavuus Suomessa	☐	☐	☐	☐	☐
n. Ostetun yrityksen silloinen asiakaskunta (jos yritysosto)	☐	☐	☐	☐	☐
o. Ostetun yrityksen markkinointikanavien ja liiketoimintaosaamisen hallinta kohdemaassa (jos yritysosto)	☐	☐	☐	☐	☐
p. Kilpailijayrityksen ostaminen (jos yritysosto)	☐	☐	☐	☐	☐

B. **KOKEMUKSET JA SUUNNITELMAT**

6. MITKÄ SEURAAVISTA TEKIJÖISTÄ OVAT MUUTTUNEET PAREMPAAN SUUNTAAN KOHDEMAIDEN LIIKETOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ MAIDEN EU-JÄSENYTYDEN AIKANA?

	Tšekin	Slovakia	Unkari	Slovenia
a. Investointi-ilmapääri yleensä	☐	☐	☐	☐
b. Yrityskulttuuri	☐	☐	☐	☐
c. Infrastruktuuri	☐	☐	☐	☐
d. Tulliviranomaisten ja tullin toiminta	☐	☐	☐	☐
e. Muu viranomaistoiminta ja byrokratia	☐	☐	☐	☐
f. Lainsäädäntö ja oikeuslaitoksen toiminta	☐	☐	☐	☐
g. Korruptio	☐	☐	☐	☐
h. Maankäyttö, -omistus ja tonttikysymykset	☐	☐	☐	☐

7. MILLAINEN VAIKUTUS SEURAAVILLA TEKIJÖILLÄ ON YRITYKSENNE LIIKETOIMINNAN EDELLYTYKSIIN KOHDEMAISSA TÄLLÄ HETKELLÄ? (1 = HEIKENTÄVÄT HUOMATTAVASTI, 2 = HEIKENTÄVÄT JONKIN VERRAN, 3 = EI VAIKUTUSTA, 4 = VAHVISTAVAT JONKIN VERRAN, 5 = VAHVISTAVAT HUOMATTAVASTI)

	1	2	3	4	5
a. Kasvat paikalliset markkinat	☐	☐	☐	☐	☐
b. Logistinen sijainti suhteessa yrityksen muihin markkinoihin	☐	☐	☐	☐	☐
c. EU:n sisämarkkinoiden laajeneminen kohdemaahan	☐	☐	☐	☐	☐
d. Erot suomalaisiin kauppatapoihin ja yrityskulttuuriin	☐	☐	☐	☐	☐

MAAKOHTAINEN OSIO

	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
e. Työvoimakustannukset kohdemaassa						- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐	- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐
- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐
- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐	j. Kilpailutilanne						o. Infrastruktuurin kattavuus ja kunto					
- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐	- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐	- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐
- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐
f. Pätevien esimiesten saatavuus						- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐	- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐
- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐
- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐	k. Yhteistyökumppanit						p. Viranomaistoiminta, lainsäädäntö, byrokratia					
- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐	- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐	- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐
- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐
g. Pätevän työvoiman saatavuus						- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐	- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐
- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐
- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐	l. Paikallinen ostovoima						- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐
- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐	- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐
- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐	- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐
h. Yritysverotus						- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐
- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐	m. Tuottavuuden taso					
- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐	- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐	- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐
- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐
- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐	- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐	- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐
i. Energian ja raaka-aineiden hinta ja saatavuus						- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐
- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐	n. Makro- ja julkistalouden tila						- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐
- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐	- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐
						- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐	- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐
						- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐	- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐
						- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐	r. Korruptio					
												- Tšekin	☐	☐	☐	☐	☐
												- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐
												- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐
												- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐

8. SUHTEESSA YRITYKSESSÄNNE AIKOAAN TEHTYIHIN ENNAKKOARVIOIHIN LIIKETOIMINNAN KÄYTÄNNÖN SUJUVUUDESTA JA KANNATTAVUUDESTA KOHDEMAISSA, ONKO LIIKETOIMINTA OLLUT: 1 = PALJON HUONOMPAA, 2 = JONKIN VERRAN HUONOMPAA, 3 = ODOTUSTEN MUKAISTA, 4 = JONKIN VERRAN PAREMPAA, 5 = HUOMATTAVASTI PAREMPAA?
	Sujuvuus					Kannattavuus				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
- Tšekki	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- Slovakia	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- Unkari	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- Slovenia	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. MITÄ SEURAAVISTA LIIKETOIMISTA AIOTTE LAAJENTAA KOHDEMAISSA VUOSINA 2006-2011?
	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia
- Vientiä Suomesta	☐	☐	☐	☐
- Tuontia Suomeen	☐	☐	☐	☐
- Tuotannollista toimintaa	☐	☐	☐	☐
- Alihankintaa	☐	☐	☐	☐
- T&k-toimintoja	☐	☐	☐	☐
- Asiakaspalvelua	☐	☐	☐	☐
10. MITÄ SEURAAVISTA LIIKETOIMINNOISTA AIOTTE SIIRTÄÄ SUOMESTA KOHDEMAIHIN VUOSINA 2006-2011?
	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia
- Tuotannollista toimintaa	☐	☐	☐	☐
- Alihankintaa	☐	☐	☐	☐
- T&k-toimintoja	☐	☐	☐	☐
- Asiakaspalvelua	☐	☐	☐	☐
11. KUINKA ARVIOITTE YRITYKSENNE VIENNIN ARVON SUOMESTA KOHDEMAIHIN MUUTTUVAN KESKIMÄÄRIN VUODESSA VUOSINA 2006-2011?
	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia
- Supistuu	☐	☐	☐	☐
- Ennallaan	☐	☐	☐	☐
- Kasvaa alle 10 %	☐	☐	☐	☐
- Kasvaa yli 10 %	☐	☐	☐	☐
- Ei vientiä	☐	☐	☐	☐
- Aiomme aloittaa viennin	☐	☐	☐	☐
12. KUINKA ARVIOITTE YRITYKSENNE TUONNIN ARVON KOHDEMAISTA SUOMEEN MUUTTUVAN KESKIMÄÄRIN VUODESSA VUOSINA 2006-2011?
	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia
- Supistuu	☐	☐	☐	☐
- Ennallaan	☐	☐	☐	☐
- Kasvaa alle 10 %	☐	☐	☐	☐
- Kasvaa yli 10 %	☐	☐	☐	☐
- Ei tuontia	☐	☐	☐	☐
- Aiomme aloittaa tuonnin	☐	☐	☐	☐
13. MISSÄ MÄÄRIN ARVIOITTE YRITYKSENNE INVESTOINTIEN KUMULATIIVISEN MÄÄRÄN OLEVAN KOHDEMASSA VUONNA 2011 SUUREMMAN KUIN VUONNA 2005?
	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia
- Supistunut	☐	☐	☐	☐
- Ennallaan	☐	☐	☐	☐
- Kasvanut alle 50 %	☐	☐	☐	☐
- Kasvanut yli 50 %	☐	☐	☐	☐
- Ei investointeja	☐	☐	☐	☐
- Aloitamme investoinnit	☐	☐	☐	☐
14. AIOTTEKO HANKKIA KOHDEMAISTA TYÖVOIMAA PALVELUKSEENNE SUOMEEN?
- Ei Ei osaa sanoa Kyllä
15. HYÖDYNTÄÄKÖ YRITYKSENNE EUROOPAN UNIONIN RAKENNE- YM. RAHASTOJA AINAKIN YHDESSÄ KOHDEMAISSA?
- Ei Kyllä
- Jos kyllä, mikä merkitys ko. rahastoilla on yrityksenne liiketoiminnalle kohdemaissa?
- Hyvin pieni Pieni Kohtalainen Suuri Hyvin suuri
- Onko teillä näistä rahastoista erityisiä
- hyviä kokemuksia, mitä? _____
- huonoja kokemuksia, mitä? _____
16. MITEN ARVIOITTE AIKEITANNE HYÖDYNTÄÄ JATKOSSA KO. RAHASTOJA KOHDEMAISSA?
- Aiomme hyödyntää niitä merkittävästi Aiomme hyödyntää niitä jonkin verran
- Emme aio hyödyntää niitä Ei osaa sanoa

C. **KOHDEMAASTA VETÄYTYMISEN SYYT**

17. ONKO YRITYKSENNE LOPETTANUT JONKIN LIIKETOIMINTAMUODON HARJOITTAMISEN KOHDEMAISSA (ESIM. MYYNYT TYTÄRYHTIÖN)? Ei Kyllä

- Jos kyllä, niin minkä toiminnan? _____
- Missä maassa? _____
- Minä vuonna? _____
- Miksi lopetitte ko. toiminnan? _____

D. **TAUSTATietoja YRITYKSESTÄ**

Jos yritys on konsernin emoyhtiö, pyydämme Teitä vastaamaan myös seuraaviin kysymyksiin koko konsernin tasolla.

18. YRITYKSENNE LIIKEVAIHTO VUONNA 2005: _____ milj. euroa

19. SUOMESTA TAPAHTUVAN VIENNIN OSUUS KOKO LIIKEVAIHDOSTA V. 2005: _____ %

20. HENKILÖKUNNAN MÄÄRÄ VUONNA 2005:

Yhteensä: _____ Suomessa: _____ Tšekissä: _____
Slovakiassa: _____ Unkarissa: _____ Sloveniassa: _____

21. YRITYKSENNE PÄÄTOIMIALA:

- Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus
- Tekstiilien ja tekstiilituotteiden, nahan ja nahkatuotteiden valmistus
- Sahatavaran ja puutuotteiden valmistus
- Massan, paperin ja -tuotteiden valmistus; kustantaminen, painaminen
- Koksen ja öljytuotteiden valmistus
- Kemikaalien, kemiallisten tuotteiden ja tekokuitujen valmistus
- Kumi- ja muovituotteiden valmistus
- Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus (lasi, keramiikka, ym.)
- Metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus
- Koneiden ja laitteiden valmistus
- Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus
- Kulkuneuvojen valmistus
- Muu valmistus
- Sähkö-, kaas- ja vesihuolto
- Rakentaminen
- Tukku- ja vähittäiskauppa (ml. moottoriajoneuvojen ym. korjaus)
- Majoitus- ja ravitsemistoiminta
- Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne
- Rahoitustoiminta
- Kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalvelut; liike-elämän palvelut
- Muu, mikä? _____

22. KUINKA SUURI OSUUS YRITYKSENNE KOHDEMAISSA SIJAITSEVIEN TYTÄRYHTIÖIDEN MYNNISTÄ ON SUUNNATTU

- myyntinä ko. maan omille markkinoille _____ %
- tuontina Suomeen _____ %
- myyntinä muihin maihin (ml. muut kohdemaat) _____ %

23. KUINKA KANNATTAVAA (LIIKEVOITTO/LIIKEVAIHTO, %) TOIMINTANNE KOHDEMAISSA OLI VUONNA 2005?

	Tšekki	Slovakia	Unkari	Slovenia	Koko maailma
< 0 %	☐	☐	☐	☐	☐
0-5 %	☐	☐	☐	☐	☐
5-10 %	☐	☐	☐	☐	☐
> 10 %	☐	☐	☐	☐	☐

24. MUITA AJATUKSIA TAI KOMMENTTEJA

_____

_____

_____

AJASTANNE JA VASTAUKSISTANNE KIITTÄEN,

Ville Kaitila ja Nuutti Nikula
Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, ETLA

ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS (ETLA)
THE RESEARCH INSTITUTE OF THE FINNISH ECONOMY
LÖNNROTINKATU 4 B, FIN-00120 HELSINKI

Puh./Tel. (09) 609 900
Int. 358-9-609 900
<http://www.etla.fi>

Telefax (09) 601753
Int. 358-9-601 753

KESKUSTELUAIHEITA - DISCUSSION PAPERS ISSN 0781-6847

Julkaisut ovat saatavissa elektronisessa muodossa internet-osoitteessa:
<http://www.etla.fi/finnish/research/publications/searchengine>

- No 1028 OLAVI RANTALA, T&K-panostusten kansantaloudelliset vaikutukset. 22.06.2006. 44 s.
- No 1029 ARI HYYTINEN – OLLI-PEKKA RUUSKANEN, What Makes an Entrepreneur Independent? Evidence from Time Use Survey. 22.06.2006. 23 p.
- No 1030 MARI MAUNULA, The Perceived Value-added of Venture Capital Investors. Evidence from Finnish Biotechnology Industry. 03.07.2006. 86 p.
- No 1031 JYRKI ALI-YRKKÖ – MIKA MALIRANTA, Impact of R&D on Productivity – Firm-level Evidence from Finland. 07.08.2006. 20 p.
- No 1032 TERTTU LUUKKONEN – MARI MAUNULA, ‘Coaching’ Small Biotech Companies into Success: The Value-adding Function of VC. 22.08.2006. 33 p.
- No 1033 LAURA VALKONEN, Perhevapaiden vaikutukset naisten ura- ja palkkakehitykseen – Kirjallisuuskatsaus. 30.08.2006. 38 s.
- No 1034 MIKA WIDGRÉN, Trade Potential, Intra-Industry Trade and Factor Content of Revealed Comparative Advantage in the Baltic Sea Region. 01.09.2006. 26 p.
- No 1035 RAIMO LOVIO – JARI JÄÄSKELÄINEN – JUHA LAURILA – KARI LILJA, Globalisaatio Suomen vanhojen teollisuuspaikkakuntien kehityksen muovaajana – Tapaustutkimus Varkauden kaupungista. 06.09.2006. 16 s.
- No 1036 HANNU PIEKKOLA, Are Individuals who are Active and Doing Household Work Prone to Retire Earlier: Evidence from Time Use Survey of Older Finns. 08.09.2006. 30 p.
- No 1037 MARTTI KULVIK – ISMO LINNOSMAA – RAINE HERMANS, Adoption of New Technologies and Costs of Health Care. 15.09.2006. 40 p.
- No 1038 PETRI BÖCKERMAN – MIKA MALIRANTA, The Micro-Level Dynamics of Regional Productivity Growth: The Source of Divergence in Finland Revised. 12.09.2006. 38 p.
- No 1039 HANNU HERNESNIEMI – ESA VIITAMO, Pääomasijoitukset ympäristöalalla ja tilastollisen seurannan kehittäminen. 22.09.2006. 42 s.
- No 1040 MARKKU KOTILAINEN, Finland’s Experiences and Challenges in the Euro Zone. 20.09.2006. 34 p.
- No 1041 HANNU PIEKKOLA, Tax Cuts and Employment: Evidence from Finnish Linked Employer-Employee Data. 23.10.2006. 32 p.
- No 1042 ELAD HARISON – HELI KOSKI, Innovative Software Business Strategies: Evidence from Finnish Firms. 02.10.2006. 28 p.

- No 1043 VILLE KAITILA – REIJO MANKINEN – NUUTTI NIKULA, Yksityisten palvelualojen kansainvälinen tuottavuusvertailu. 13.10.2006. 50 s.
- No 1044 SAMI NAPARI, Perhevapaiden palkkavaikutukset: Katsaus kirjallisuuteen. 09.10.2006. 18 s.
- No 1045 MIKA PAJARINEN – PETRI ROUVINEN – PEKKA YLÄ-ANTTILA, T&K:n verokannustimien mahdollisia vaikutuksia suomalaisten yrityskselyjen valossa. 13.10.2006. 29 s.
- No 1046 LAURA VALKONEN, Verokannustimet innovaatiopolitiikan välineenä – Katsaus verokannustimien käyttöön OECD-maissa. 13.10.2006. 26 s.
- No 1047 ALBERTO DI MININ – CHRISTOPHER PALMBERG, A Case for Non-Globalisation? – The Organisation of R&D in the Wireless Telecommunications Industry. 23.10.2006. 28 p.
- No 1048 TUOMO NIKULAINEN – RAINE HERMANS – MARTTI KULVIK, Patent Citations Indicating Present Value of the Biotechnology Business. 25.10.2006. 21 p.
- No 1049 TOMI KYYYRÄ – MIKA MALIRANTA, The Micro-Level Dynamics of Declining Labour Share: Lessons from the Finnish Great Leap. 02.11.2006. 35 p.
- No 1050 KARI E.O. ALHO, Structural Reforms in the EU and The Political Myopia in Economic Policies. 03.11.2006. 30 p.
- No 1051 MIKKO KETOKIVI, When Does Co-Location of Manufacturing and R&D Matter? 03.11.2006. 22 p.
- No 1052 MIKA PAJARINEN – PETRI ROUVINEN – PEKKA YLÄ-ANTTILA, Uusyrittäjien kasvuhakuisuus. 03.11.2006. 77 s.
- No 1053 RAIMO LOVIO, Sijainti seuraa strategiaa: Kokonaiskuva suomalaisten monikansallisten yritysten globaalien karttojen muutoksista 2000 – 2005. 03.11.2006. 30 s.
- No 1054 KARI E.O. ALHO – NUUTTI NIKULA, Productivity, Employment and Taxes – Evidence on the Potential Trade-offs and Impacts in the EU. 10.11.2006. 24 p.
- No 1055 JUSTIN BYMA – AIJA LEIPONEN, Can't Block, Must Run: Small Firms and Appropriability. 11.11.2006. 30 p.
- No 1056 AIJA LEIPONEN, Competing Through Cooperation: Standard Setting in Wireless Telecommunications. 11.11.2006. 30 p.
- No 1057 TERTTU LUUKKONEN – MARI MAUNULA, Riskirahoituksen merkitys biotekniikka-alalla – Pääomasijoittajien vertailu yritysten näkökulmasta. 14.11.2006. 50 s.
- No 1058 VESA KANNIAINEN, Yrittäjyyden ja yritysten verokannustimet. 08.12.2006. 28 s.
- No 1059 JYRKI ALI-YRKKÖ, Ulkoistus ja toimintojen siirrot Suomesta ulkomaille – Katsaus 2000-luvun alun tilanteesta. 11.12.2006. 24 s.
- No 1060
- No 1061 VILLE KAITILA – NUUTTI NIKULA – JUDIT KARSAI, Suomalaiset yritykset Tšekin, Slovakian, Unkarin ja Slovenian markkinoilla. 18.12.2006. 90 s.

Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen julkaisemat "Keskusteluaiheet" ovat raportteja alustavista tutkimustuloksista ja väliraportteja tekeillä olevista tutkimuksista. Tässä sarjassa julkaistuja monisteita on mahdollista ostaa Taloustieto Oy:stä kopiointi- ja toimituskuluja vastaavaan hintaan.

Papers in this series are reports on preliminary research results and on studies in progress. They are sold by Taloustieto Oy for a nominal fee covering copying and postage costs.